

VARSINAIS-SUOMEN MAAKUNTASTRATEGIA 2040+

Maakuntasuunnitelma 2040+

Maakuntaohjelma 2022–2025

Älykkään erikoistumisen strategia 2022–2027

Luonnos 1.9.2021

Varsinais-Suomen liitto
Egentliga Finlands förbund

Sisällys

1.	Johdanto	4
1.1.	Maakunta maakuntajohtajan silmin.....	5
1.2.	Näin käytät maakuntastrategiaa	5
2.	Varsinais-Suomi vuonna 2021	8
2.1.	Varsinais-Suomi on aktiivinen ratkaisija	11
2.2.	Aluerakenteen kehittämisen lähtökohdat.....	13
2.3.	Maakunta varsinaissuomalaisin silmin	13
3.	Kestävien kumppanuuksien Varsinais-Suomi – Varsinais-Suomen maakuntasuunnitelma 2040+	15
3.1.	Kumppanuus on vastuullisuutta, saavutettavuutta, luottamusta ja uteliaisuutta.....	15
3.2.	Tulevaisuuden Varsinais-Suomi on hyvinvoiva, kasvuhakuinen ja tietoon perustuvien puhtaiden ratkaisujen tarjoilija.....	15
3.2.1.	Puhtaiden ratkaisujen, innovaatioiden ja kestävän kasvun hiilineutraali edelläkävijä	16
3.2.2.	Jokaiselle hyvinvoinnin mahdollisuuksia tarjoava yhteisöllinen maakunta	16
3.2.3.	Yhdessä tekemisen ja tietoon perustuvien päätösten maakunta	16
3.2.4.	Muutoksia ennakoiva ja kasvuhakuinen digimaakunta.....	16
3.3.	Aluerakenteen visio: Virtaa ja sointia Varsinais-Suomessa 2040+	17
4.	Sanat teoiksi – Varsinais-Suomen maakuntaohjelma 2022–2025	22
4.1.	Tavoitteet ja toimenpiteet	22
4.1.1.	Puhtaiden ratkaisujen, innovaatioiden ja kestävän kasvun hiilineutraali edelläkävijä	25
4.1.2.	Jokaiselle hyvinvoinnin mahdollisuuksia tarjoava yhteisöllinen maakunta	31
4.1.3.	Yhdessä tekemisen ja tietoon perustuvien päätösten maakunta	36
4.1.4.	Muutoksia ennakoiva ja kasvuhakuinen digimaakunta.....	38
4.2.	Muutosjoustavuus	43
5.	Tehdään uutta – Varsinais-Suomen älykkään erikoistumisen strategia 2022–2027.....	45
5.1.	Alueellinen tutkimus- ja innovaatiostrategia	45
5.2.	Sininen talous ja uudistuva teollisuus	46
5.2.1.	Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta sekä osaamisen kehittäminen.....	46
5.2.2.	Yritysten innovaatiot ja kansainväliset verkostot.....	47
5.2.3.	Puhtaat ja resurssiviisaat ratkaisut.....	48
5.2.4.	Tehtävät.....	48
5.3.	Innovatiiviset ruokaketjut.....	49
5.3.1.	Sinisen ja vihreän biotalouden elintarvikeosaaminen ja -tuotteet	50
5.3.2.	Ruokatuotteiden ja -kokemusten alueellinen ja monialainen yhteiskehittäminen	50
5.3.3.	Digitalisaation ja teknologian hyödyntäminen kestävän ruokajärjestelmän kehityksessä	50
5.3.4.	Tehtävät.....	51
5.4.	Lääke- ja terveysteknologia	51
5.4.1.	Lääkekehitys ja diagnostiikka	52

5.4.2.	Kuvantaminen.....	53
5.4.3.	Terveysteknologia ja terveystiedon analytiikka	53
5.4.4.	Yritys-, testi- ja tukipalveluiden tuottaminen.....	54
5.4.5.	Tehtävät.....	54
6.	Työkalut toteutusta varten.....	56
6.1.	Kumppanuusfoorumi.....	56
6.2.	Rahoitus.....	58
6.3.	Yhteistoiminta-alueet ja verkostot.....	60
6.4.	YK:n kestävän kehityksen tavoitteet	61
7.	Seuranta ja vaikuttavuus	64
7.1.	Vaikuttavuus.....	64
7.2.	Kumppanuusbarometri	64
7.3.	Vuosikatsaukset.....	65
7.4.	Rahoituksen ja hankkeiden seuranta	65
7.5.	Seurantaryhmät.....	65
Liitteet	.....	66
1.	Aikaisempien ohjelmien toteutuminen ja vaikuttavuus	66
1.1.	Maakuntaohjelman 2018–2021 vertaisarviointi	66
1.2.	Ohjelmakauden 2018–2021 onnistumisesta.....	66
2.	Ympäristöselostus ja vaikutusten arviointi.....	68
2.1.	Arvioinnin toteuttaminen.....	68
2.2.	Varsinais-Suomen maakuntaohjelman vaikutukset	69
3.	Aluekehityksen seurannan indikaattorit	73
4.	Maakuntastrategian valmistelu.....	74

1. Johdanto

Varsinais-Suomen maakuntastrategia on maakunnallisen tahtotilan ilmaisu ja rakenne yhteistyölle. Strategia perustuu lakiin alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta sekä maankäyttö- ja rakennuslakiin. Strategian tärkein tehtävä on tarjota kokonaisnäkemyksiä pirstoutuvassa maailmassa: tunnistaa ne asiat, joihin maakunnan toimijoiden yhteiset resurssit, kiinnostus ja toimeliaisuus halutaan suunnata, sekä mahdollistaa laaja ja sujuva yhteistyö kuntien, korkeakoulujen, kansalaisyhteiskunnan, yritysten ja virastojen kesken tavoitteiden toteuttamiseksi. Maakuntastrategian kokoamisesta ja työn koordinoinnista vastaa Varsinais-Suomen liitto yhdessä maakunnan toimijoiden kanssa.

Maakuntastrategiaan kuuluu laaja valikoima maakunnan kehittämisen teemoja. Painotus on perinteisesti alueen elinvoimaan liittyvissä näkökulmissa, väestön hyvinvointia ja viihtyvyyttä lisääviä kokonaisuuksia rinnalla korostaen. Maakuntastrategiassa näkyy elinkeinonäkökulman lisäksi vahvasti muun muassa osaaminen, kulttuuri, avoin tieto, kansainvälisyys, matkailu, järjestöyhteistyö, ympäristöyhteistyö, ilmastonmuutokseen reagointi, alueiden käyttö ja liikenne. Käytännössä maakuntastrategian ulkopuolelle jäävät lähinnä sosiaali- ja terveystoimeen sekä pelastustoimeen ja turvallisuuteen liittyvät maakunnalliset teemat, joista vastaavat muun muassa Lounais-Suomen aluehallintovirasto ja Varsinais-Suomen pelastuslaitos, sekä muodostettavat hyvinvointialueet.

Varsinais-Suomen maakuntastrategiassa yhdistyy kaksi lakisääteistä asiakirjaa: maakuntaohjelma ja maakuntasuunnitelma. Varsinais-Suomen maakuntasuunnitelmassa osoitetaan maakunnan tavoiteltu kehitys pitkällä tähtäimellä, vuoteen 2040+ saakka. Neljän vuoden välein, eli valtuustokausittain, laadittava Varsinais-Suomen maakuntaohjelma 2022–2025 esittelee puolestaan suunnitelman siitä, miten maakuntasuunnitelman tavoitteet saavutetaan. Osana kokonaisuutta Varsinais-Suomen älykkään erikoistumisen strategia 2022–2027 kiinnittää huomion erityisesti innovaatio- ja elinkeinopolitiikkaan ja maakunnan vahvoihin toimialoihin.

Maakuntasuunnitelmaa toteutetaan maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen strategian lisäksi muilla maakunnan liiton lakisääteisillä työkaluilla – maakuntakaavoituksella ja liikennejärjestelmäsuunnittelulla – minkä vuoksi maakuntaohjelmassa ei käsitellä kaikkia maakunnan kehittämisteemoja samassa laajuudessa. Lisäksi maakunnan toimijoiden kanssa yhteistyössä on laadittu ja laaditaan useita täydentäviä teemakohtaisia toteuttamissuunnitelmia, jotka tukevat tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutusta. Tällaisia ovat esimerkiksi Varsinais-Suomen tiekartta kiertotalouteen, Varsinais-Suomen järjestöyhteistyön tiekartta, Varsinais-Suomen työelämään ohjauksen tiekartta, Varsinais-Suomen kulttuuristrategia sekä Varsinais-Suomen matkailuelinkeinon tiekartta.

Varsinais-Suomen maakuntastrategian 2040+ valmistelu on ollut laaja, reilun vuoden mittainen maakunnallisten toimijoiden yhteisponnistus. Valmisteluun on osallistunut noin 300 asiantuntijaa työpajoissa, sähköisillä alustoilla tai muuten käydyissä keskustelussa. Tulos on runsas ja monipuolinen, mikä vastaa niin valmistelijajoukkoa kuin Varsinais-Suomeakin.

Tiivistetysti voidaan sanoa, että Varsinais-Suomen maakuntastrategia 2040+ rakentaa kestävien kumppanuuksien Varsinais-Suomea. Se on maakunnan kehittämisen reagoiva ja ennakoiva muutostyökalu, jonka avulla:

- **nopeutetaan maakunnan vihreää ja reilua siirtymää** mm. tuomalla innovaattorit ja sijoittajat yhteen kokeilemaan uusia toimintamalleja,
- **vahvistetaan maakunnan toimijoiden yhteistä sitoutumista maakunnan kärkitoimialojen – sinisen talouden, ruokaketjujen sekä lääke- ja terveysteknologian – kasvutavoitteisiin** mm. tutkimus-, kehitys- ja innovaatioyhteistyöllä sekä rakentamalla kokeilualustoja lupaaville uusille ideoille,

- **avataan osaajille yhä uusia reittejä tulla ja kiinnittyä maakuntaan** mm. paikkariippumattoman rekrytoinnin, huippuosaamisen yhteistyön ja kansainvälisen näkyvyyden avulla, ja
- **rakennetaan hyvinvointia ja yhteistoimintaa** yli maakunnan sektori- ja väestöryhmien aidon kumppanuuden, osallisuuden ja vuorovaikutuksen keinoin.

Näiden suurten linjojen toteuttamiseksi maakuntastrategiassa on määritelty 4 visiota, 18 tavoitetta ja 44 toimenpidettä, joiden avulla muutosta rakennetaan. Toteutus tapahtuu monipuolisissa ja monialaisissa kumppanuusverkostoissa. Toteutumista tuetaan mahdollisuuksien mukaan rahoitusinstrumenteilla, tehokkaalla verkostoyhteistyöllä ja viestinnällä.

Varsinais-Suomen maakuntastrategian 2040+ tavoitteet tukevat vahvasti voimassa olevia aluekehittämisen painopisteitä ja tähtäävät omilla painotuksillaan samoihin tavoitteisiin ilmastonmuutoksen hillinnästä ja luonnon monimuotoisuuden turvaamisesta, kestävästä yhdyskuntakehityksestä ja toimivista yhteyksistä, uudistuvasta elinkeinoelämästä ja TKI-toiminnan vauhdittamisesta, osaamisen ja sivistyksen voimavarojen hyödyntämisestä sekä osallisuuden ja hyvinvoinnin lisäämisestä ja eriarvoistumisen ehkäisystä.

Varsinais-Suomen maakuntastrategian 2040+ tekstiluonnos käsiteltiin 30.8.2021 maakuntahallituksen kokouksessa ja päätettiin lähettää lausuntokierrokselle 1.9.-20.10.2021. Lausuntoversio on tekstiversio, joka täydennetään, stilisoidaan ja kuvitetaan syksyn aikana. Valmiin strategian käyttö tapahtuu Varsinais-Suomen liiton verkkosivujen kautta, minne toteutus tehdään digitaalisena tarinakarttana käytettävyyttä ja kiinnostavuutta korostaen. Esitys maakuntastrategiaksi hyväksyttäneen maakuntavaltuuston kokouksessa 13. joulukuuta 2021.

1.1. Maakunta maakuntajohtajan silmin

Teksti täydentyy.

1.2. Näin käytät maakuntastrategiaa

Maankäyttö- ja rakennuslain sekä alueiden kehittämislain (Laki alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepoliittikan toimeenpanosta) mukaan maakuntien liittojen tulee laatia maakunnan kehittämisen ja suunnittelun yleisiä lähtökohtia ja tavoitteita kuvaavat maakuntasuunnitelma, maakuntakaava ja maakuntaohjelma. Lisäksi maakunnissa laaditaan alueiden kehittämislakiin perustuva älykkään erikoistumisen strategia (ÄES), joka keskittyy erityisesti innovaatioyhteistyöhön. Varsinais-Suomessa maakuntasuunnitelma ja -ohjelma (sekä ÄES) on koottu yhteen dokumenttiin, joka on Varsinais-Suomen maakuntastrategia.

Varsinais-Suomen maakuntastrategian kertoo, minkälaisia tavoitteita maakunnan toimijoilla on: minkälaista maakuntaa he haluavat yhdessä rakentaa. Strategia muotoilee laajoja visioita, mutta myös toimenpiteitä, joihin visioiden toteutumiseksi aiotaan yhdessä tarttua.

Käytännössä maakuntastrategian suora vaikutus näkyy alueellisten viranomaisten työssä. Strategia ohjaa Varsinais-Suomen liiton toimintaa ja antaa suuntaa myös Varsinais-Suomen ELY-keskuksen toiminnalle yhdessä ministeriöiden tulosohjauksen kanssa. Näin strategia vaikuttaa alueellisiin rahoituspäätöksiin ja resurssien suuntaamiseen.

Maakunnan alueella toimivien viranomaisten on aluekehittämislain mukaan otettava toiminnassaan huomioon maakuntaohjelma ja edistettävä sen toteutumista. Viranomaisten on myös pyydettävä maakunnan liitolta lausunto sellaisista suunnitelmista ja toimenpiteistä, jotka poikkeavat merkittävästi maakuntaohjelmasta tai saattavat heikentää palvelujen saatavuutta, työllisyyttä tai elinvoimaa alueella. Tämä taas vaikuttaa alueen toimijoiden mahdollisuuksiin toteuttaa erilaisia hankkeita. Näistä syistä on tärkeää, että strategian tavoitteet on määritelty yhdessä.

Muille maakunnan toimijoille maakuntastrategia voi hyvin käytettynä olla tavoitteita tukeva ja niitä mahdollistava. Strategioiden ja suunnitelmien arvo ja onnistuminen mitataankin siinä, miten niitä käytetään.

Varsinaissuomalaiset kunnat muodostavat maakunnan perusyksiköt, ja niiden mukanaolo strategian toteutuksessa on ensiarvoisen tärkeää. Maakuntastrategia tukee kuntien toimintaa ja päätöksentekoa monin tavoin. Kunnan näkökulmasta maakuntastrategia tarjoaa väylän yhteistoimintaan maakunnan muiden toimijoiden kanssa, kunnan elinvoiman vahvistamiseksi. Toisaalta hankerahoitus, jota myönnetään kunnalle tärkeisiin teemoihin, tarjoaa mahdollisuuden kunnan toiminnan kehittämisen. Pitkän tähtäimen linjaukset ja päivittyvä tilannekuva tuovat tukea kunnan päätöksentekoon. Aktiivinen osallistuminen maakuntastrategiatyöhön tuo kunnalle näkyvyyttä ja rakentaa vahvaa kuntabrändiä niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.

Kunnalle on hyödyllistä olla aktiivisesti mukana strategian toteutuksessa ja tilannekuvien päivityksessä, jotta sen tarpeet ja toiveet sekä viestit paikallistasolta tulevat kuulluksi. Kunnan on myös hyvä niin poliittisella kuin virkamiestasollakin tunnistaa ja tehdä näkyviksi yhteydet kuntastrategian ja maakuntastrategian välillä ja näin vahvistaa itselleen tärkeitä viestejä. Kumppanuusfoorumin verkostoissa kunta pääsee mukaan yhteistoimintaan ja löytää synergiaetuja.

Luottamushenkilö on vaalein valittu henkilö, joka tehtävässään käsittelee ja päättää kyseisen toimielimen toimivaltaan kuuluvia asioita. Maakuntastrategian kannalta esimerkiksi maakunnan liiton luottamushenkilö, kunnan luottamushenkilö ja maakunnasta valittu kansanedustaja ovat rooleissa, joissa he voivat hyödyntää strategiaa. Maakunnan luottamushenkilö on tärkeässä tehtävässä päättäessään strategian sisällöstä ja seurattessaan strategian tavoitteiden toteutumista. Kunnan luottamushenkilön on hyödyllistä verrata maakuntastrategiaa kuntastrategiaan, löytää yhtymäkohdat ja käyttää maakuntastrategiaa aloitteiden ja päätöksenteon tukena. Maakuntastrategian linjaukset tukevat myös silloin, kun rakennetaan yhteistyötä kuntarajat ylittävissä tavoitteissa naapurikuntien kanssa. Toisaalta maakuntastrategian tavoitteet ja toimenpiteet voivat tarjota asiasisältöjä myös kuntien tavoitteiden edistämiseen. Kansanedustajalle maakuntastrategia kertoo tärkeää viestiä maakunnan tavoitteista, joita voidaan edistää kansallisesti. Myös monen muun organisaation luottamushenkilö, päättäjä tai vaikuttaja voi saada maakuntastrategiasta tukea kehittämistehtäviin.

Korkeakoulujen, kansalaisjärjestöjen, kehittäjäorganisaatioiden ja yritysten edustajat hyödyntänevät strategiaa todennäköisesti rahoituksen tai yhteistyökumppanin hakemisen tai oman strategiansa laatimisen merkeissä.

Strategian toimenpiteiden toteutus vaatii usein rahoitusta. **Rahoituksen hakijan** on hyvä tunnistaa maakuntastrategiasta omaa hakemustaan tukevat linjaukset ja kehittää hakemusta niiden mukaisesti. Viittaukset ja oivallukset maakuntastrategiaan liittyen ovat usein eduksi hakemukselle. Rahoituksen hakijan kannattaa myös tutustua strategian tunnistamiin yhteyksiin toimenpiteiden ja rahoitusohjelmien välillä, ja tulla mukaan kumppanuusverkostoihin hankepartnerien löytämiseksi. Myös kansainvälistä rahoitusta haettaessa viittaukset maakuntastrategiaan ovat vahva tuki ja osoitus alueen yhteisistä, hankkeen kanssa yhtenevistä kehitystavoitteista.

Kaikki toimijat tarvitsevat yhteistyötä omissa työssään, ja moni maakuntastrategian toimenpiteistä vaatii laajojenkin konsortioiden muodostamista. **Yhteistyökumppania hakevan** on hyvä tutustua

kumppanuusfoorumin toimintaan ja periaatteisiin, ja tulla siihen mukaan. Laajempaa kuvaa hakevan kannattaa tutustua siihen, miten maakuntastrategia toteuttaa YK:n kestävän kehityksen tavoitteita!

Oman organisaationsa strategian kehittäjä voi hyödyntää maakuntastrategiaa eräänlaisena laajempaa yhteistyön kehikkona. Siksi maakunnan organisaatioiden on hyvä kiinnostua strategiasta ainakin niiltä osin, kuin se niiden toimialaa koskettaa. Tämä voi tarkoittaa laajempia visiota, toimenpiteitä tai vaikkapa älykkään erikoistumisen kärkialojen yhteistyöhön tutustumista. Myös strategian työkalut ja seuranta ovat kehittäjälle kiinnostavia teemoja.

Viestijä ja median edustaja kiinnostuneet strategian Johdanto-luvun tiivistelmästä ja toisaalta Kumppanuusfoorumista, jotka tarjoavat hyviä nostoja strategian painotuksista ja työkaluista. Tutustumalla Kumppanuusfoorumin toimintaan omalle viestille voi löytää uusia kanavia ja vaikuttavuutta, ja toisaalta verkostojen asiantuntijat ovat erinomaisia tietolähteitä ajankohtaisiin teemoihin.

Maakuntastrategian toimenpiteet koskevat useita maakunnan väestöryhmiä: esimerkiksi nuoria, opiskelijoita, työnhakijoita, eläkeläisiä, maahan muuttaneita. Maakuntastrategian vaikutukset näkyvätkin lopulta kuntalaiselle: onko Varsinais-Suomessa hyvä elää, tehdä töitä, virkistyä, opiskella? **Kuntalaista** voi kiinnostaa, minkälaisen asioiden parissa maakunnan asiantuntijat ja viranomaiset toimivat. Maakuntastrategiasta löytyvät toiminnan päälinjaukset, mutta sen avulla voi tutustua myös maakunnan vahvoihin toimialoihin ja ehkä löytää jonkun uuden vinkin maakunnan mansikkapaikoistakin luvusta, joka kertoo, miten maakuntalaiset Varsinais-Suomen näkevät.

2. Varsinais-Suomi vuonna 2021

Varsinais-Suomen maakunta on sekä fyysinen paikka, joka maantieteellisesti rajaa sisälleen tietyn alueen ja aluerakenteen, että organisaatioiden ja toimijoiden yhteenliittymä, joka muodostaa tämän alueen hengen ja elinvoiman.

Vuonna 2021 Varsinais-Suomi on kansainvälinen ja elinkeinorakenteeltaan monipuolinen, ainutlaatuisen Saaristomeren ja ympäristön sekä viljavan maaseutumaisen maakunta. Sen katse on yhtä aikaa tulevaisuuden kestävien kumppanuuksien ja kasvun rakentamisessa ja vallitsevasta koronapandemiasta elpymisessä alueellisen selviytymissuunnitelman mukaisesti.

Maakuntastrategiatyön alussa tehty maakunnallinen SWOT-analyysi hahmotteli Varsinais-Suomen tilannetta vuonna 2021. Analyysissä tunnistettiin maakunnan vahvuuksia (*Strengths*), heikkouksia (*Weaknesses*), mahdollisuuksia (*Opportunities*) ja uhkia (*Threats*) maakuntastrategialle oleellisten teemojen – esimerkiksi elinkeinot, osaaminen, työllisyys, ympäristö, yhdyskuntarakenne – näkökulmasta. Tulos on arvio siitä, mihin kokonaistilanteessa on puuttava heikkenemisen estämiseksi ja mihin tartuttava menestyksen, elinvoiman ja kilpailukyvyn vahvistamiseksi.

Varsinais-Suomella on useita vahvuuksia, jotka ovat alueen elinvoiman kannalta merkittäviä. Teknologinen osaaminen, laaja ja laadukas korkeakoulutus, ainutlaatuinen luonto, väestön monimuotoisuus, historia ja perinteet antavat pohjan, jolta voidaan ponnistaa menestykseen.

Maakunnan elinkeinorakenne on hyvin monipuolinen. Koko Suomen meriteollisuuden työpaikoista Varsinais-Suomessa sijaitsee noin 27 prosenttia. Alan yrityksistä 30 prosenttia sijaitsee Lounais-Suomessa (Varsinais-Suomi ja Satakunta) ja niiden osuus alan liikevaihdosta on 28 prosenttia. Valmistavan teollisuuden osalta maakunnassa vaikuttaa myös merkittävä auto- ja akkuklusteri. Varsinaissuomalainen ruokaketju puolestaan työllistää reilut 16 000 ihmistä. Maakunnan toimipaikoista yli 20 prosenttia ja liikevaihdosta 15 prosenttia kuuluu ruokaketjuun. Lääketutkimuksen, terveysteknologian ja laajemmin Life Science -alan osalta Varsinais-Suomi on Suomen vahvin keskittymä. Suomen lääkeviennistä yli 75 prosenttia ja diagnostiikkaviennistä noin 50 prosenttia tulee Turun alueen yrityksistä. Alueen huippuosaamista kuvaa hyvin se, että 22:stä Suomessa kehitetystä ja markkinoille tulleesta lääkkeestä 21 on kehitetty Turussa toimivissa lääkekehitysyrityksissä.

Suomen sisäisiin väestöennusteisiin perustuvissa skenaarioissa Varsinais-Suomi on yksi neljästä maakunnasta, joiden väestön odotetaan kasvavan. Samalla kun syntyperäiset varsinaissuomalaiset jäävät mielellään kotiseudulleen, houkuttelee maakunta uusia asukkaita muualta Suomesta ja kansainvälisesti asettumaan asukkaaksi, opiskelemaan ja työllistymään.

Varsinais-Suomen pitkä historia, perinteet, osaaminen sekä kulttuuri-, maatalous-, ja luontoarvoiltaan rikas ympäristö ovat tunnettuja koko Suomessa. Tänä päivänä erityistä ylpeyttä tuottavat myös maakunnan toimijoiden osaaminen tiedon tuottamisessa ja hyödyntämisessä, oppilaitos- ja korkeakouluyhteistyössä sekä monipuolisessa kumppanuustyössä ja -hengessä. Korkealaatuinen koulutus, monipuolinen työnantajakenttä, sekä viihtyisä elinympäristö kohtuullisine elinkustannuksineen houkuttelevat.

Varsinais-Suomi on eurooppalaisittain hyvin tyypillinen keskisuuri maakunta, jossa suurempaa kaupunkiseutua ympäröi melko tiivis mutta kuitenkin maaseutumainen vaikutusalue. Tätä kuvastaa hyvin vertailu muihin eurooppalaisiin alueisiin. Varsinais-Suomessa muun muassa:

- asuu saman verran ihmisiä kuin Maltalla, Varnan alueella Bulgariassa tai Ciudad Realin maakunnassa Espanjassa,
- asukastiheys on samalla tasolla kuin Uppsalan läänissä Ruotsissa tai Toledon maakunnassa Espanjassa,
- on työllisiä yhtä paljon kuin Algarven maakunnassa Portugalissa, Itä-Götanmaan läänissä Ruotsissa tai Anconan maakunnassa Italiassa ja

- BKT on samalla tasolla kuin Leuvenin alueella Belgiassa, Vilnan läänissä Liettuassa tai Reggio Emilian maakunnassa Italiassa.

Myös Varsinais-Suomen vahvuudet konkretisoivat maakunnan asemaa ja erityispiirteitä. Varsinais-Suomi muun muassa:

- on maailman lukumääräisesti suurimman saariston äärellä,
- on vähentänyt ilmastopäästöjä muuta maata nopeammin,
- tuottaa suurimman osan Suomen lääkeviennistä,
- on biokuvantamisen kärkiosaaja Euroopassa,
- on maan suurimman ja automatisoiduimman tehtaan (Valmet Automotive) kotimaakunta,
- rakentaa maailman energiatehokkaimpiin kuuluvia risteilijöitä
- tuottaa eniten Suomessa maa- ja kalatalouden tuotteita ja on elintarviketuotannon ykkösmaakunta,
- on kesämökkeilijän valinta maan suurimmalla mökkimäärällä ja
- tarjoaa Suomen toiseksi suurimman keskittymän kulttuurin ja taiteen ammattilaisia.

Varsinais-Suomen osalta tunnistetut haasteet liittyvät pitkälti laajempiin, jopa maailmanlaajuisiin kehityskulkuihin ja trendeihin. Ilmastonmuutos, pandemiat, luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen, humanitaariset kriisit ja disinformaation leviäminen ovat uhkia, jotka osuvat suoraan moneen Varsinais-Suomelle tärkeään teemaan. Maakunnassa kannetaan myös laajasti huolta Saaristomerestä sekä ainutlaatuisen luonnon monimuotoisuuden heikkenemisestä.

Maakuntastrategiavalmistelua ennen puhjennut ja sen hyväksymisen aikaan edelleen vaikuttava koronapandemia on kurittanut maakunnan palvelualoja, taide- ja kulttuurikenttää ja matkailualaa sekä muun muassa meriteollisuutta ja näiden työntekijöitä. Useiden oppilaitosten opiskelijoiden hyvinvointi ja jaksaminen ovat olleet koetuksella, puhumattakaan yksinäisten iäkkäämpien henkilöiden tai muuten riskiryhmiin kuuluvien tilanteesta.

Monien ekologisten, sosiaalisten ja taloudellisten rikkauksiensa vuoksi varsinaissuomalaiset ovat paljon vartijoita. Maakuntastrategian tulee osaltaan tarttua myös näihin haasteisiin vakavasti.

Seuraavassa kuvassa on esitelty tilannekuvavaiheen aikana muodostettu SWOT-analyysi.

Negatiiviset tekijät	Positiiviset tekijät
<p>UHAT</p> <p>VARSINAIS-SUOMI VOI VAIKUTTAA SYVYHN JA SEURAUKSIIN:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Maakunnan kilpailukyky laskee. Suomalaisen kuntien talous ja kehittämistoiminta hupuu. Suomessa ei pääsiä kestävään ja kannustavaan soite-ratkaisuun. - Luonnontila heikkenee ja sen seurauksena väestön voi huonosti. Saaristomeren rehevöityminen pahenee. Luonnon monimuotoisuus vähenee. Massaturismi kuormittaa ympäristöä. Virkistysmahdollisuudet ja sitä kautta väestön hyvinvointi heikkenevät, etkä matkailijat enää tule Varsinais-Suomeen. - Päätökset eivät perustu tietoon ja yhteiskunnasta tulee arvaamattomampi. Medialeikkurit heikkenee ja vaihtoehtoiset toimet eivät väitä. <p>VARSINAIS-SUOMI EI YKSIN VOI VAIKUTTAA SYVYHN, MUTTA VOI VAIKUTTAA SEURAUKSIIN:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Väestöpoliarisointi. Pakolaisuus lisääntyv, sosiaalinen integraatio epäonnistuu. Syrjäytyminen kasvattaa eliarvoisuutta, turhautumista ja epäoleudenmukaisuuden tunnetta. - Hyvinvointi rapautuu. Koronapandemia vaurioittaa erityyppisiä, kouluaiset voivat huonosti, opiskelijoiden opinnot ovat jaksaa, työpäivät lomatuvat. Uusia pandemioita seuraa. - Ilmastomuutos etenee hidastumatta. <ul style="list-style-type: none"> - Ilmuutos voimistaa veden kiertoa, sadanta ja valuma, myrskyjä ja tulvuudet lisääntyvät. - Tekniseen infrastruktuuriin ja rakennusten ulkopuolisiin kohteisiin raskuusia ja tulvariskiä kasvavaa paikoin. - Rakennetun ympäristön viihtyisyys heikkenee. - Tulvariskiä vauriutuminen lisää rakennetun ympäristön kustannuksia. Rannikkosijaintinsa vuoksi maakuntaa kärsii erityisesti. - Vieraslijat, leudot talvet ja kuivat kesät vaikeuttavat viljelyä etkä perinteiset viljelykasvit enää pärjää. Kasitelu lisää kustannuksia. Maakunnan ruokasektorinäivetty. - Työttömyys kasvaa ja mm. valmistavan teollisuuden alat romahtavat. Kansainväliset risteilymarkkinat eivät vedä, meriteollisuuden tilauskanta pienenee ja telakka ei enää pärjää. Nuoret eivät työllisty Varsinais-Suomeen. - Itämerestä tulee rajojen meri ja Euroopan unionin heikkenee. Kansainväliset yhteiskunnat käännyvät sisäänpään, protektionismi ja kauppasodat lisääntyvät ja sääntöpolijainen kansainvälinen yhteistyö vähenee. <p>HEIKKOUEDET</p> <ul style="list-style-type: none"> - Varovainen ajattelutapa: eilähdenä ”vetämiään kärkeä tuntemattomilla vesillä” - Strategisiin tavoitteisiin ei aina sitouduta. Asiat eivät muutu riittävällä tahdilla, eikä varauduta tulevaisuuteen ennakkoon ja yhdessä. - Ei pidetä tarpeeksi metelä itsestämme. Vaikutajat eivät tuo riittävästi esiin maakunnan erityisarvoja. - Kuntien talous tilanne. Kunnat eivät pysty järkevästi toteuttamaan tarvittavia palveluja. - Turku-keskeisyys. Työpaikkojen pitemäisyys, yksimutia merkittävästi suurempi kaupunki. - Yhteistyöryhtymien ja oppilaitosten kesken ei ole riittävästi syvää. - Maahanmuuttajien erityyppinen kamalyteos ja toisaalta maantieteellinen keskittyminen Turkuun. Rajalliset mahdollisuudet työllistyä ja verkostoitua. - Saariston kehittämisen on keskeinen mahdollisuudet tehdä tieto- ja digitaalista työtä etkä ole riittävä ja markkailun liittyvä yhteistyötä kaivataan. - Saaristomeren vesien huonotila, joka korostuu Varsinais-Suomessa, mutta jota ei voida yksin täällä ratkaista. Keskeisistä ilmastomuutokseen varautumisesta ei ole ollut riittävää. - Kulttuurirympäristön lukuaitto on heikko. Korjausrakentamisessa ja kunnossapidossa ei riitävää osaamista. Kulttuuripalvelut toimivat vähin resurssein. - Liikenneväylien kunto ja palvelutaso on heikko. - Riskirahousta ei ole saatu riittävästi vahvojen alojen TK-tuomintaan. - Maakunta on tuontienegian varassa. 	<p>Ulkoiset tekijät</p> <p>MAHDOLLISUUDET</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kuntatalous vahvistuu. Suomessa päästään kestävään ja kannustavaan soite-ratkaisuun. Kuntatalous vahvistuu ja Varsinais-Suomen kehittämistoiminta on hyvä. - Rakennetaan nopeiden yhteistyöskien maakunta. Kytkevyään kiinteästi Etelä-Suomen kaupunkiseutujen ja Tallinnan muodostamaan metropolialueeseen nopeiden junayhteyksien kautta, oidaan saavutettavien tiedon ja osaamisen osalla. - Tehdään maakunnasta uusien teknologioiden kansainvälinen huippuosaaja. Teknologiayritykset katsovat tulevaisuuteen ja tuottavat kestäviä ratkaisuja ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin edistämiseksi ympäristöteknologiassa, uusiutuvassa energian tuotannossa ja autoiteollisuudessa. Korkean profiilin teknologiayritykset toimivat Varsinais-Suomessa. - Toteutetaan paikkariippumaton ja monipaikkainen maakunta. Oetaan digitalisaatio haitun ja teollisuus, työnteko ja asuminen toimivat joustavasti. - Muodostetaan yhteisen puhaltajien kenttä, joka synnyttää jatkuvasti uusia kumppanuuksia. Vahvistetaan yhteistyötä ja kumppanuuksia. Oetaan edelläkävijärooli siinä, että ratkaisut ja arvot perustuvat tutkittuun tietoon. Jukinen ja yksityinen, tutkimus- ja kansalaissektorinnoyvoivat ratkaisuja yhdessä. Seutuyhteistyötä hyödynnetään aktiivisesti. - Toteutetaan suvaitsevaisen mahdollisuuskien maakunta. Varmistetaan, että maahanmuuttajien, maassamuuttajien ja pidempään alueella asuneiden kesken on aitoa yhteistyötä, osallisuutta ja mahdollisuuksia opiskeluun, työhön ja hyvään elämään. - Rakennetaan taitteiden, uudelleen ajattelun ja hyvinvoinnin maakunta. Luova osaaminen ja ajattelu otetaan osaksi kaikkea tekemistä, uskalteaan kokeilla uutta. Ymmärretään myös talteen itseisarvo. - Oidaan ylipäästi kulttuuri- ja hyvinvoinnimaakailun kenttä. Tarjotaan matkailuteemaa, ympäristötoimaa ja kulttuurimatkaikkoteemaa hyvin ja digitaalisesti paketoituna myös muille. - Oetaan luontoloikka. Nähdään saariston, luonnon ja kaupunkien lähikkään tarjoamat mahdollisuudet lähivirkistytykseen. Huolehditaan, että Varsinais-Suomen luonto ja ympäristö, Saaristomeren, käytetään kestävästi ja suojellaan parhaalla mahdollisella tavalla. Ympäristön tila on meille kilpailuteijä. - Oidaan ilmastokäsitteiden maakunta. Nähdään ilmastomuutoksen vaatimat muutokset mahdollisuuskina ja ideoidaan uusia toimintaa ja työllistettyä alueille. - Tehdään maakunnasta kestävä ja terveellisen ruokatuotannon tarjoilija. Ennakoidaan ja hyödynnetään muutokset kasvuvuudessa, lisätään kasviperäistä ja vähennetään eläinperäistä tuotantoa. Toteutetaan siirtymä onnistuneesti ja toimijota tuken. Brändätään ruokatuotanto vetävästi ”-osta varsinaissuomalaisista” <p>VAHUUDET</p> <ul style="list-style-type: none"> - Monipuolinen koulutuslaitonta sekä korkeatasoinen akateeminen osaaminen. Väestön korkea koulutustaso. - Erittäin vahvaa teollisuuslaitonta- ja teknologiaosaamista, joka hyödyntää perinteisiä ja nykyteknologiaa: meriteollisuus, läike- ja tervysteknologia, ympäristöteknologia. Merkittävää raittitekemistä. - Monipuolinen elinkeino- ja työpaikkarakenne. - Vahva maakuntakeskus. Turku, sekä seutu-keskukset Loimaa, Parainen, Salo ja Uusikaupunki: palveluja ja elinvoimaa. - Sijainti porttina Eurooppaan: tyvät yhteydet, erityisesti yhteys Tukholmaan. - Vanhaa, kansainvälistä kultuuria ja positivistia ”ire style”-klimonustusta: historiallisesti kerroksinen kulttuuriympäristö luo vetovoimaa. - Väestön monimuotoisuus. Kakskielisyys, monikulttuurisuus. - Varsinaissuomalaisilla on vahvat juuret maakunnastaan. - Aktiivinen ja toimiva kansalaisyhteiskunta. - Arjen turvallisuus on hyväällä mallilla. - Alinutatuinen saaristo ja Saaristomeren ja hyvä alueellinen ympäristöyhteistyö. - Luonto lähellä kaupunkia. - Monipuolinen ja rikas ruokasektori ja luonnonvara-ala. - Nuorten maata maakunnassa. Useita nuoria innokkaita poliitikkoja, vaikuttajia ja kansalaisaktiiveja.
Sisäiset tekijät	

2.1. Varsinais-Suomi on aktiivinen ratkaisija

Maakuntastrategia katsoo kauas, kahdenkymmen vuoden päähän. Näin pitkän tähtäimen työssä on hyvä aloittaa kuvittelemalla mitä vaihtoehtoisia tulevaisuuksia voi olla olemassa. Tällaisia vaihtoehtoja, tai erilaisten polkujen päässä olevia tulevaisuuskuvia, tunnistetaan skenaariotyössä. Skenaariotyön tuloksena voidaan muotoilla perustellumpi kuva siitä, mitä polkua pitkin halutaan lähteä kulkemaan. Varsinais-Suomen tulevaisuuden osalta polkuja pohdittiin kymmenen muutostekijän kautta. Näin muotoutui mielikuva, jonka mukaan maakunta on kolmen polun risteyksessä.

Ensimmäinen polku vie kohti suojautumista. Vuoden 2040 tulevaisuuskuvassa Varsinais-Suomen kuntien talous on kriisiytynyt ja maakunta on kohdannut monia haasteita, joiden seurauksena ihmisillä ja organisaatioilla ei ole voimavaroja kehittää tai pohtia asioita yhdessä. Ajavaksi voimaksi tulee selviytyminen, ja siinä parhaaksi menetelmäksi suojautuminen ja vain omista asioista huolehtiminen.

Toinen polku on sekin melko turvallisuushakuinen. Tulevaisuuskuvassa kuntien taloustilanne on tasaantunut ja melko vakaa. Työttömyys vähenee Varsinais-Suomessa ja maakunta on mukana monessa muutosprosessissa, kuten digitalisaation edistämisessä. Tunnelma on kuitenkin edelleen hiukan varovainen. Maakunnan toimijat osallistuvat korkeatasoisiin kehityshankkeisiin, mutta eivät erityisesti lähde kokeilemaan tai ottamaan riskejä, mikäli se ei ole aivan välttämätöntä.

Kolmas polku on uteliaan ja kekseliään Varsinais-Suomen tie. Tulevaisuuskuvassa kuntatalous on vakaa ja Varsinais-Suomi houkuttelee osajia kansallisesti ja kansainvälisesti. Maakunnassa huolehditaan tarkasti ympäristön ja luonnon hyvästä tilasta, ja innovaatioyhteistyö on arkipäivää. Tällä polulla uskalletaan kokeilla ja välillä epäonnistuaakin – sillä vain näin voidaan löytää ratkaisuja muun muassa maailmanlaajuisiin ympäristöhaasteisiin.

Varsinais-Suomi suuntaa polulle, joka toivottavasti vie kohti aktiivisen ratkaisijan roolia. Suunta on kunnianhimoinen ja tavoitteet korkealla, mutta kaikki edellytykset onnistua ja menestyä ovat olemassa. Tahtotilan toteutuminen vaatii kuitenkin töitä, joihin tartutaan strategian vision ja toimenpiteiden avulla.

Seuraavassa kuvassa on esitelty tutkitut skenaariot.

Muutos-tekijät	Skenaario 1: Varsinais-Suomi suojautuu	Skenaario 2: Varsinais-Suomi on luotettava rivitoimija	Skenaario 3: Varsinais-Suomi on aktiivinen rakkaisija
Kunnat	Krisikuntien määrä kasvaa. Kunnat yrittävät selviytyä ja niiden katse on "sisään päin". Turku taantuu ja muutkin kunnat kuittuavat.	Kuntien talous tasapainottunut. Osa kunnista tekee yhteistyötä. Investointeja lähentyä liikkeelle.	Kuntien talous on vakaalla pohjalla ja ne investoivat tulevaisuuteen. Kuntien välinen yhteistyö hyvä ja aktiivista.
Työllisyys	Työttömyys kasvaa, rakennetyöttömyys lisääntyy. Eriyisesti maahanmuuttajien on hyvin vaikea löytää työtä.	Rakennetyöttömyys on vähentyneessä ja kohtaanio parantumassa kaikkien työnhakijaryhmien osalta.	Maakunta houkuttelee osaajia täystyöllisyys on lähellä. Myös maahanmuuttajilla ja kansainvälisillä osaajilla on yhtäläiset mahdollisuudet löytää työtä.
Yritystoiminta	Meri- ja telakkateollisuus eivät kannata, uusia menestyjiä ei nouse. Yritysten pääkontorit ovat siirtyneet muhin maakuntiin. Toimijat ovat lähinnä pk-yrityksiä, jotka toimivat paikallisesti.	Meri- ja bioalojen kehitys vakaata, uusien toimialojen kehittymiseen panostetaan. Houkuttelemme muutamia suurempien yritysten konttoreita alueelle.	Vahvat toimijat (meri, bio, lääke) menestyvät, uusia menestyjiä syntyy (esim. matkailu, turvallisuus). Yhä useampi kansainvälisesti toimiva yritys perustaa konttorin myös Varsinais-Suomeen.
Osaaminen	Tekniikan osaajat jättävät maakunnan, osaaminen siloutuu eikä kokeilulle tai poikkeusteolliselle yhteistyölle ole resurssia. Panostus tutkimus- ja kehitystyöhön laskee.	Tekniikan osaaminen on vahvistumassa, eri osaamisalojen yhteistyö lisääntyy, TKI-panostukset kasvavat.	Tekniikan osaaminen on vahvaa ja eri osaamisalat työdentävät toisiaan luovasti. TKI-panostukset ennätyskennisiä.
Teknologia	Digitalisaatio hyödyvät vain parempoiset.	Digitalisaatio etenee tasa-arvoisesti.	Palvelut asukkaalle tuotetaan laadukkailla digipalveluilla. Digitalisaatio on yhteisöllistä ja siinä yhdistyy fyysinen kohtaanio ja palvelutuotanto.
Väestö	Väestökehitys kääntyy negatiiviseksi ja väestö ikääntyy. Syrjäytymien määrä kasvaa, sosiaalinen integraatio epäonnistuu. Asukkaisiin kohdistuva tuki on lähinnä hallinnollista viranomaisutukaa. Varsinaissuomalaisia on aikaisempaa enemman terveyshuolia.	Syrjäytymien vähenee, maahanmuuttajien määrä lisääntynyt, integraatio etenee. Toteutetaan kokeiluja, joiden kautta pyritään tukemaan aktiivista kansalaisuutta. Huoltosuhde pysyy ennallaan.	Hyvinvoiva ja onnellinen, monikulttuurinen väestö. Ikäröymien voimavaratunnistetaan: ihmisillä on vahva kokemus omasta merkityksellisyydestä, voimista ja elämäntalinnasta. Väestö on tervettä. Varsinais-Suomi houkuttelee uusia asukkaita kansallisesti ja kansainvälisesti.
Infrastruktuuri	Infra rapautuu ja sitä ylläpidetään mahdollisuuksien mukaan, investointeihin ei ole varaa.	Investoinnit fyysisen ja digitaaliseen infraan takaavat maakunnan kehittymisen. Monipaikkaisuus on yksi maakunnan väleistä.	Investoinnit takaavat toimivan ja kehittyvän fyysisen ja digitaalisen infrastruktuurin. Paikkarippumattomuus on elämisen ja työskenteilyn normi.
Maatalous	Ilmastomuutoksen tuomiin muutoksiin ei pystytä vastaamaan, tuotanto ei ole monipuolistunut ja sen volyyymi vähenee.	Maatalous on onnistunut voittamaan suuren osan ilmastomuutoksen tuomiin muutoksista ja kehittyä vähitellen.	Maatalous kehittyä ja perustuu kestävään, monipuoliseen ja -lajiseen tuotantoon. Varsinais-Suomesta on muodostumassa Euroopan ruoka-aitta.
Luonto / saaristo	Luonnomullistukset seuraavat toisiaan, toipumista ilmastomuutoksesta ei tapahtu. Resurssit luontoa suojeleviin panostuksiin ovat vähissä. Saaristonmeren tila heikkenee edelleen.	Luonnon merkitys ymmärretään, ja panostetaan luonnon suojelemiseen ja sen ehdolla tapahtuvaan hyödyntämiseen. Luonnon terveysväikutukset ymmärretään ja niihin ohjataan. Saaristonmeren kuormitus vähenee ja meren tilan heikkeneminen on pysähtynyt.	Luonnonsuojelu ja luonnon hyödyntäminen virkistykseen ja matkailuun toimivat käsi kädessä menestyksellisesti ja kestävästi. Luonto on erottamaton osa maakunnan asukkaiden hyvinvointia. Saaristonmeren tila on kehittynyt suotuisasti ja parantaa koko ajan.
Yhteistyö	Toimijat kilpailevat vähentyneistä resursseista, yhteistyöraakenleat rapautuvat. Sektorien välillä on epäilyä rooleista, vastuista ja mahdollisuuksista. Kumppanuus ei kannaa.	Yhteistyötoimijoiden kesken on toimivaa ja yhteistyöraakenleat kehittyvät aktiivisesti. Eri sektorit tunnistavat toistensa roolit ja toimivat asialkohitaisesti hyvin yhteen.	Maakunta profiloituu kumppanuuden kenätksi sekä kolme -sssa että Euroopassa. Kansalaisyhteiskunta, julkinen ja yksityinen sekä tutkimussektori ovat muodostaneet luontevia ja jatkuvasti toimivia ekosysteemejä.

2.2. Aluerakenteen kehittämisen lähtökohdat

Aluerakenne kertoo toiminnan näkymisestä ympäristössä ja siitä, miten ympäristö vaikuttaa toimintoihin. Aluerakenne on kuvaus maankäytön ja yhdyskuntajärjestelmän yhtälöstä; asioiden kiinnittymistä paikkaan ja tilallista yhteyttä toisiinsa. Fyysinen aluerakenne on usein hitaasti muuttuvaa, mutta toiminnallisesti aluerakenne voi muuttua nopeastikin.

Varsinais-Suomen aluerakenteen kehittämisessä tehdään näkyväksi maakuntastrategian mission, arvojen ja vision toteutuminen maakunnassa alueellisella tasolla. Aluerakenteen kannalta tämä tarkoittaa, että alueellisessa päätöksenteossa otetaan huomioon edellä mainitut suunnitelman osat jokaisella aluekehitystä koskevalla saralla. Näillä toimilla taataan, että 2040-luvun Varsinais-Suomi on yhtenäinen, eläväinen, moderni, kulttuuripääomaansa ja luontoaan vaaliva, toimiva maakunta.

Varsinais-Suomi on valinnut tulevaisuuden rakentamisessaan aktiivisen ratkaisijan polun. Aluerakenteen näkökulmasta tätä lähdetään toteuttamaan tunnistamalla omia vahvuuksia ja resursseja entistä paremmin, sekä vahvistamalla maakunnan rooleja toimijaverkostoissa näistä lähtökohdista. Tulevaisuuden kannalta on tärkeää, että Varsinais-Suomi näyttäytyy muiden maakuntien joukossa osana toimivaa ja monipuolista kokonaisuutta. Vahvuuksina voidaan mainita erinomaiset puitteet ja keskeinen sijainti matkailulle ja kaupankäynnille, vahva maanviljelyelinkeino, rikas kulttuurihistoria ja erityinen saaristoluonto. Maakunta on kooltaan helposti saavutettava, sillä maakuntakeskuksesta Turusta on maakunnan kaikille laidoille matkaa vain noin sata kilometriä.

Varsinais-Suomi on osa Euroopan laajuista Skandinavia-Välimeri ydinverkkokäytävää ja aluerakennetta tulee kehittää tämän mukaisesti. On kuitenkin huomioitava, että kehityksen ei tarvitse tarkoittaa pelkkää taloudellista ja rakenteellista kasvua, vaan sen mittareina tulee tunnistaa muitakin seikkoja. Viisautta on tunnistaa olemassa olevat resurssit ja käyttää niitä tehokkaasti ja kestävästi, ja aluerakenteessa tämä näkyy alueellisten ominaispiirteiden tunnistamisena ja kestävästä hyödyntämisestä. On tärkeää tavoitella kasvua vain, jos se on hallittua ja resurssiviisasta.

Maakunnan väestömäärä kasvaa maltillisesti ja tasaisesti. Tämä auttaa maakunnan alueellisessa suunnittelussa, koska suunnittelun on mahdollista pysyä maltillisen kasvun perässä. Varsinais-Suomi on kulttuuriperimältään ja ympäristöltään ja sijainniltaan erityinen. Aluerakenne heijasteleekin näitä ominaisuuksia jalostettavaksi kestävyiden kolmijaon tasapainon saavuttamiseen. Ekologinen, sosiaaliskulttuurinen ja taloudellinen kestävyys takaavat, että toiminnallisuus säilyy myös tulevaisuudessa, ja että kaikki osa-alueet otetaan huomioon. Erityisesti ekologinen ja sosiaaliskulttuurinen kestävyys jäävät helposti taloudellisen kestävyiden tavoittelun varjoon. Ideaalisesti kolme eri kestävyiden osa-alueita tukevat ja ruokkivat toistensa tavoitteita.

2.3. Maakunta varsinaissuomalaisin silmin

Teksti täydentyy asukashaastatteluilla. Haastateltavat kiinnitetään seutukuntiin ja niiden esittelyyn, jotka täsmentyvät haastateltavien esiin nostamien teemojen kautta. Lisäksi esitellään maakunnan vahvuuksia. Taustatietona käytetään muun muassa seuraavaa:

Turun seutu

Turun seutu koostuu 11 kunnasta, joita ovat Kaarina, Lieto, Masku, Mynämäki, Naantali, Nousiainen, Paimio, Raisio, Rusko, Sauvo ja Turku. Asukkaita alueella on noin 336 000. Seudun keskus ja suurin kaupunki on noin 195 000 asukkaan Turku, joka on myös maakunnan pääkaupunki. Alueen elinkeinorakenne on monipuolinen koostuen esimerkiksi elintarvike-, laivanrakennus-, lääke-, metalli- ja tietotekniikkateollisuudesta. Myös palvelutarjonta on

laaja ja kattava. Turun seutu on monipuolinen alue, joka kätkee sisälleen niin vilkkaan kaupunkielämän sykkeen kuin rauhallisen saariston ja maaseudun.

Salon seutu

Salon seutukunta sijaitsee suotuisasti Turun ja Helsingin välisellä alueella. Seutukuntaan kuuluvat Salo ja Somero. Asukkaita seudulla on noin 60 000. Halikonlahden rannalla sijaitseva Salo on maapinta-alaltaan Varsinais-Suomen suurin kunta ja väkiluvultaan toiseksi suurin Turun jälkeen. Salo tarjoaa asukkailleen hyvät palvelut, jotka sisältävät monipuoliset ostos- ja aktiviteettimahdollisuudet. Tärkeä työllistäjä seudulla on ICT-ala. Muita keskeisiä aloja ovat palveluliiketoiminta, logistiikka ja metalliteollisuus, jolla on seudulla pitkät perinteet. Somero on yksi Suomen merkittävimmistä maatalouspitäjistä, joka tarjoaa asukkailleen hyvät peruspalvelut. Tuotannollista toimintaa kunnassa on esimerkiksi elektroniikka-, elintarvike-, metalli- ja rakennusala.

Loimaan seutu

Loimaan seutukunta muodostuu viidestä kunnasta (Aura, Koski Tl, Marttila, Oripää, Pöytyä) ja yhdestä kaupungista (Loimaa). Asukkaita seudulla on noin 34 000. Loimaan seutukunnassa peruspalvelut ovat hyvin saatavilla. Seudun keskus on noin 16 000 asukkaan Loimaan kaupunki, joka tarjoaa monipuoliset julkiset ja kaupalliset palvelut. Loimaan seutukunnan kärkialoja ovat kone- ja metalliteollisuus, mekaaninen puuteollisuus, rakennusmateriaaliteollisuus ja elintarviketeollisuus. Maataloudella on vahva perinne alueella. Seutu on Varsinais-Suomen maatalousvaltaisinta aluetta ja sitä kutsutaankin Varsinais-Suomen vilja-aitaksi.

Turunmaan seutu

Turunmaan seutuun kuuluvat kaksikieliset saaristokunnat Kemiönsaari ja Parainen. Asukkaita seudulla on yhteensä lähes 22 000. Tärkeitä elinkeinoja ovat palveluelinkeinot ja teollisuus. Seutukunta on suosittu matkailukohde, joka houkuttelee kauniilla ja monipuolisella saaristoluonnolla sekä kulttuuriperinnöllään. Alueelta löytyvät toimivat peruspalvelut sekä laaja tarjonta matkailupalveluita.

Vakka-Suomen seutu

Vakka-Suomi on reilun 31 000 asukkaan seutukunta, joka koostuu Kustavin, Laitilan, Pyhärannan, Taivassalon, Uudenkaupungin ja Vehmaan kunnista. Seudulla on paljon metalliteollisuutta, jalostus ja alkutuotanto muodostavat suuren osan elinkeinorakenteesta. Seudun painopisteitä ovat kulkuneuvo- ja metalliteollisuus, meriklusteri, elintarvikeala, maatalo- ja kalatalous sekä hyvinvointiala. Seudun hallitsevia piirteitä ovat maaseutumaisema ja merellisyys, sillä kaikki seudun kunnat Laitilaa lukuun ottamatta sijaitsevat rannikolla.

3. Kestävien kumppanuuksien Varsinais-Suomi – Varsinais-Suomen maakuntasuunnitelma 2040+

Maakuntasuunnitelma on maakuntastrategian lakisääteinen osa, joka osoittaa maakunnan tavoitellun kehityksen pitkällä tähtäimellä. Sen kuvaamat missio, visiot ja arvot kertovat, mikä yhteistyön tarkoitus on, mihin pyrimme ja miten yhdessä toimimme. Visio maakunnan aluerakenteesta puolestaan kuvailee sitä, miten toimijat alueella asettuvat ja miten toiminnot tulevaisuudessa näkyvät ympäristössä strategian mukaisesti. Aluerakenteen visiolla asetetaan tavoitteita maakunnan alue- ja yhdyskuntakehitykselle siten, että maakuntastrategian tavoitteiden mukaisia toimenpiteitä olisi alueilla mahdollisimman edullista ja hyödyllistä toteuttaa.

Varsinais-Suomen maakuntastrategian 2040+ missio, eli olemassaolon peruste ja tarkoitus, on kestävien kumppanuuksien Varsinais-Suomen rakentaminen. Kestävien kumppanuuksien Varsinais-Suomessa yhteistyö perustuu yhteiseen ja jatkuvaan oppimiseen sekä yhdessä sovittuihin toimintamalleihin, joiden avulla rakennetaan tulevaisuutta, jossa visiot toteutuvat. Kestävä kumppanuus on pitkäjänteistä työtä, jota hankkeiden tai muuten määriteltyjen ponnistusten tuomat aikataulut tai teemat eivät rajoita.

3.1. Kumppanuus on vastuullisuutta, saavutettavuutta, luottamusta ja uteliaisuutta

Varsinais-Suomen maakuntastrategiatyön arvot kertovat, miten työtä yhdessä tehdään: vastuullisesti, saavutettavasti, luotettavasti ja uteliaasti.

Onnistunut yhteistyö perustuu luottamukseen: yhteistyökumppanien kuulemiseen ja siihen, että töitä tehdään kaikkia kuullen, erilaiset mielipiteet hyväksyen ja yhteisen hyvän eteen. Luottamus on arvostavaa ja kunnioittavaa yhteistyötä. Luottamuksen ilmapiirissä on helppo olla utelias ja uskaltaa vähän enemmän. Utelias mieli ei lannistu vastoinkäymisistä vaan kokeilee aina uutta tapaa toteuttaa tavoitteensa. Uteliaisuus on kehittämisen ja innovaatioiden lähtöoletus: tahto oppia ja tehdä aina hiukan paremmin, hiukan eri tavalla. Luotettava ja utelias yhteistyö ei ole vain sisäpiirin etuoikeus, vaan maakunnallisen kumppanuuden avoimuus ja saavutettavuus, niin henkisesti kuin vaikkapa logistisesti tai digitaalisesti, ulottuu kaikille yhteistyön aloille ja kanaviin, myös maakunnan ulkopuolelle ja kansainvälisesti. Kaiken työn taustalla oleva vastuullisuus kertoo siitä, että työn vaikutukset nähdään nykyhetkeä kauemmas. Vastuullisen ja kestävän toiminnan seurauksena luonto, ihmiset ja elinkeinot menestyvät ja voivat hyvin myös vuosikymmenten päästä.

3.2. Tulevaisuuden Varsinais-Suomi on hyvinvoiva, kasvuhakuinen ja tietoon perustuvien puhtaiden ratkaisujen tarjoilija

Maakunnalliselle yhteistyölle pitää uskaltaa asettaa visioita, jotka ovat kunnianhimoisia, mutta mahdollisia toteuttaa. Vuoteen 2040 mennessä Varsinais-Suomi on tehnyt monia rohkeita ratkaisuja ja ottanut lukuisia askelia, joiden tuloksena voidaan katsoa taaksepäin hyvillä mielin. Kuvaus Varsinais-Suomesta kahdenkymmenen vuoden kuluttua kiteytyy neljään visioon. Tuolloin Varsinais-Suomi on hyvinvoiva, kasvuhakuinen ja tietoon perustuvien puhtaiden ratkaisujen tarjoilija.

- 3.2.1. Puhtaiden ratkaisujen, innovaatioiden ja kestävä kasvun hiilineutraali edelläkävijä
Ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen ja resurssien ylikulutus muuttavat maailmaa ja toimintaympäristöä. Tarvitaan kokonaisvaltaista suunnanmuutosta ja kestävyteen perustuvaa yhteiskuntaa. Ekologisella jälleenrakennuksella on kiire, ja toimeen on tartuttava heti.

Varsinais-Suomen vision mukaan maakunta on vuonna 2040 puhtaiden ratkaisujen, innovaatioiden ja kestävä kasvun hiilineutraali edelläkävijä. Maakunta tarjoaa ratkaisuja Euroopan ja maailmanlaajuisen vihreän siirtymän tueksi. Laadukkaat ja luotettavat yhteistyöverkostot ovat hyvä paikka innovaatioiden synnyttämiseen. Maataloutta kehitetään jatkuvasti kohti Itämeren alueen ympäristö- ja ilmastokestävimpiä ratkaisuja. Varsinais-Suomessa liikutaan kestävästi ja sujuvasti, ja elämä on monipaikkaista, kunkin oman valinnan mukaan.

- 3.2.2. Jokaiselle hyvinvoinnin mahdollisuuksia tarjoava yhteisöllinen maakunta
Suomalainen väestö vanhenee, kun elinikä pitenee ja syntyvyys on alhainen. Kun maahanmuuton seurauksena väestö tulee heterogeenisemmäksi, tapahtuu samanaikaisesti useita muutoksia: väestö ikääntyy ja monimuotoistuu, ja eri väestöryhmien tarpeet muuttuvat. Uudet tavat tehdä töitä ja elää – vaikkapa monipaikkaisesti – luovat edellytyksiä muutokselle.

Varsinais-Suomen vision mukaan maakunta on vuonna 2040 jokaiselle hyvinvoinnin mahdollisuuksia tarjoava yhteisöllinen maakunta. Maakunnassa panostetaan syrjäytymiskehityksen ja yksinäisyyden vähentämiseen. Avoin asenneilmapiiri vahvistaa turvallisuutta. Yhteisöllinen ja monikulttuurinen yhteiskunta ammentaa osallisuudesta, kulttuurista ja ympäristöstä hyvinvointia, ja hyvinvoinnista elinvoimaa. Varsinais-Suomessa kukin pystyy osallistumaan sekä koulutukseen että työelämään, kykyjensä mukaan. Nämä tekijät houkuttelevat ihmisiä ja yrityksiä tulemaan ja jäämään Varsinais-Suomeen.

- 3.2.3. Yhdessä tekemisen ja tietoon perustuvien päätösten maakunta
Yhteiskuntajärjestelmä muuttuu. Asiat eivät enää tapahdu ”jossain muualla”, vaan ne ovat ”täällä”, meidän kaikkien keskuudessa ja monesti käsissämme. Päätöksentekoon ja vaikuttamiseen täytyy olla mahdollisuuksia, jotta uudistuksia voidaan toteuttaa, kun verkostomainen valta voimistuu maailmassa.

Varsinais-Suomen vision mukaan maakunta on vuonna 2040 yhdessä tekemisen ja tietoon perustuvien päätösten maakunta. Varsinais-Suomessa luodaan pitkäjänteisesti ja vuorovaikutteisesti kaikille yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua maakunnan kehittämisen eri kokonaisuuksiin ja vaiheisiin.

Yhdessä tekeminen on huolellista valmistautumista päätösten tekoon – joko osana virallista päätöksentekomenettelyä tai osana erilaisten yhteistyöryhmien kehittämistoimintaa. Valmistautuminen perustuu laajan yhteistyön lisäksi tietoon, joka on tutkittua ja perusteltua: vertaisarvioitua tutkimustietoa, asiantuntijatietoa tai näitä täydentävää kokemustietoa. Kun puhalletaan yhteen hiileen, on osallistuminen mielekästä ja vaikuttaa lopputulokseen.

- 3.2.4. Muutoksia ennakoiva ja kasvuhakuinen digimaakunta
Teknologia ja uudet sovellukset valtaavat koko ajan alaa. Digitalisaatio sekä tuo mahdollisuuksia että luo eriarvoisuutta. Vauraus maailmassa keskittyy ja maapallon kuormitus kasvaa. Kun teknologia sulautuu kaikkeen ja talousjärjestelmät etsivät uusia suuntia, miten kasvu saavutetaan niin, että samalla hyvinvointi lisääntyy ja ympäristön tila paranee?

Varsinais-Suomen vision mukaan maakunta on vuonna 2040 muutoksia ennakoiva ja kasvuhakuinen digimaakunta: kansainvälisesti tunnettu tieteen, kulttuurin ja yrittämisen toimijayhteisö, jossa yhtenäinen ja monialainen toimijaverkko houkuttelee investoimaan ja

luomaan kestävä ja innovatiivista yhteiskuntaa. Varsinais-Suomi on tasa-arvoisen digitalisaation ja osaamisen sekä työperäisen maahanmuuton edelläkävijä, joka kasvaa kestävästi keskimääräistä nopeammin. Maakunnan kasvu perustuu ensi sijassa osaamiseen, monipuoliseen elinkeinorakenteeseen, innovaatioihin ja digitalisaation menestyksekkääseen hyödyntämiseen. Näin Varsinais-Suomi houkuttelee uusia investointeja ja toimeliaisuutta.

3.3. Aluerakenteen visio: Virtaa ja sointia Varsinais-Suomessa 2040+

2040-luvun Varsinais-Suomi on tasapainoinen yhdistelmä modernia urbaaniutta, perinteikästä maaseutu- ja kylämiljöötä, ainutlaatuista saaristokulttuuria sekä vaalittua luonnonympäristöä. Aluerakenteen lähtökohtana on ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys: luonnonmukaisuuden, tasa-arvon ja korkean elintason yhdistäminen.

Maakunnan ekologisessa jälleenrakentamisessa on edistytty esimerkillisesti ja vuosikymmeniä aiemmin asetettuja hiilineutraaliuden tavoitteita on ansiokkaasti saavutettu. Varsinais-Suomi on rannikkoseutuun myöten onnistunut sopeutumaan ilmastonmuutoksen aiheuttamiin, vaihteleviin ajanjaksoin toistuviin sään ääri-ilmiöihin ja luonnonolosuhteisiin. Huomiota on kiinnitetty rakenteen ja luonnon väliseen tasapainoon, ja resurssien käyttöön suhteutettuihin paikallisiin palautumisjärjestelmiin.

Maakunnan aluerakenteen runkona toimivat Suomen suurimpiin lukeutuva Turun kaupunkiseutu sekä elinvoimaiset seutukeskukset Salo, Uusikaupunki, Parainen ja Loimaa. Näitä ympäröivä maaseutu ja saaristo paikalliskeskukseineen täydentävät Varsinais-Suomen paikkojen verkostoksi, jossa kaupunki ja luonto, nykypäivä ja historia sekä perinteet ja innovatiivisuus yhdistyvät toisiinsa maantieteellisesti hyvin lähellä toisiaan.

Toiminnallisesti Varsinais-Suomi on ”tunnin maakunta”. Tällä tarkoitetaan sitä, että lähes kaikkialta maakunnasta keskuskaupunkiin Turkuun matka-aika on enintään tunti. Vastaavasti naapurimaakuntien keskuskaupunkeihin on Varsinais-Suomen lähimpänä sijaitsevista seutukeskuksista matkaa enintään tunti.

Varsinais-Suomi on muodostunut muun Suomen sekä koko Pohjolan keskeiseksi väyläksi Itämerelle ja Eurooppaan. Yhteydet etelärannikkoa myöten pääkaupunkiseudulle ja Venäjän suuntaan, koilliseen Tampereen kautta sisä-Suomeen sekä länsirannikkoa myöten Pohjois-Suomeen muodostavat Varsinais-Suomesta merkittävän linkin osana Suomen ulkomaanyhteyksiä, henkilö- ja tavaraliikennettä sekä huoltovarmuutta. Satamaverkosto sekä Turun lentoasema kuuluvat Suomen liikennöidyimpiin ja kansainvälisesti toimivimpiin yhteyksiin.

Maakunnan väestömäärä on kasvanut maltillisesti ja monen kunnan väkiluku on edelleen Etelä-Suomen mittapuulla pienehkö. Koko maakunnassa asuu ihmisiä noin ¾ Helsingin väkiluvusta. Turun kaupunkiseutu on jatkanut tasaista kasvua ja väkiluku on ylittänyt 400 000 asukasta. Seutukeskusten ja haja-asutusalueiden pysyvä asukasmäärä on vakiintunut vuoden 2020 tasolle, ja yhä suurempi osa väestöstä asuu taajamissa. Kausiluontoisen asumisen määrä vaihtelee vuodenaikojen mukaan muodostaen erityisesti kesällä merkittävän lisäyksen.

Maltillinen väestönkasvu on ollut maakunnan menestystekijä. Etenkin pienissä aluekeskuksissa ja haja-asutusalueella on tämä edesauttanut ainutlaatuisen kulttuuriperinnön ja historiallisen kerroksisuuden vaalimista ja hyödyntämistä. Saaristo- ja maaseutuympäristöt kukoistavat lähimatkailun, lähiruoan sekä alueellisesti erikoistuneen elinkeinorakenteen tukemana. Hyvät kansainväliset yhteydet houkuttelevat turisteja ja elämysmatkailijoita myös ulkomailta. Väestömäärän kasvun sijasta maakunnan muiden kuin vakituisten asukkaiden määrä on merkittävästi kasvanut parissa vuosikymmenessä. Vierailijoiden ja osa-aikaisten asukkaiden kautta maakuntaan on syntynyt innovatiiviseksi luokiteltavia työpaikkoja

etenkin palvelujen alalla. Ketterät sesonkivaihtelut taajamien toiminnoissa ja liikkuvat palvelut ovat leimallisia 2040-luvun Varsinais-Suomessa. Kesän lisäksi myös talven ja syksyn lomakausista on muodostunut sesonkia erityisesti saaristoon ja kylmimpinä talvina myös maaseutualueille.

Varsinais-Suomen aluerakenne tarjoaa mahdollisuudet kiireettömään, luonnonläheiseen ja sujuvaan elämään sekä ympärivuotiseen matkailuun koko maakunnassa. Toimivat liikenteen palvelut ja liikenneympäristö sekä tietoliikenneyhteydet tarkoittavat, että työn, opiskelun ja vapaa-ajan yhdistäminen käy vaivattomasti ja monipaikkaisen, joustavan elämäntyylin edellytykset täyttyvät.

Luonto on lähellä kaikkialla maakunnassa. Noin puolet pinta-alasta kuuluu saaristoon, jolloin Itämeri on koko ajan läsnä. Itämeren tilaa on aktiivisesti parannettu, ja vesistöjen tila on hyvä. Saaristoa vaalitaan mutta myös hyödynnetään kestävällä tavalla esimerkiksi veneilyyn, kalastukseen, risteilyliikenteeseen ja eri vuodenaikojen elämysmatkailuun. Maakunnan mannerosat muodostavat sekoituksen jalopuu- ja lehtimetsiä, perinteikästä maaseutumaisemaa sekä sisämaassa myös erämaamaista korpi- ja suomaisemaa. Nämä tarjoavat mainiot puitteet vapaa-ajan asumiselle, retkeilylle, uusille maastoliikuntamuodoille ja luonnonläheiselle elämäntyyliin.

Varsinais-Suomi on panostanut vuosikymmenet kohteidensa markkinointiin ja viestintään. Nyt eurooppalaisille helposti saavutettavat hiljentymisen ja elpymisen paikat kiinnostavat ulkomaisia ryhmiä myöten. Kestävän maatalouden, erityisesti viljelyn kasvuyritysten verkosto on juurtunut maakuntaan, ja sitä kautta myös alan tutkimus-, koulutus- ja kehitysinstituutiot ovat kasvattaneet rooliaan varsinaissuomalaisen toimijoiden joukossa. Varsinais-Suomessa syntyneet resurssiviisautta edistävät koerakentamisen kohteet ja erilaiset yhteisöllisen rakentamisen prosessit ovat jo jonkin aikaa toimineet esimerkkinä maakunnan ulkopuolellakin.

Maakunnan kehittämisessä on löydetty tasapainon rajat paikkojen kasvulle ympäristön ominaisuuksien tunnistamisen ja niiden vaalimisen kautta. Käyttäjämäärien kasvaessa maakunnan vetovoimatekijöiden ja kasvun yhteensovittaminen on vaatinut luovuutta ja uusia tulokulmia tuttuihinkin asioihin.

Yksityisautoilun tarve on vähentynyt Varsinais-Suomessa. Vaihtoehdon omalle henkilöautolle tarjoavat uudet liikenteen ja kuljetusten palvelut sekä useat kestävästi liikkumisen vaihtoehdot: paikallisjunaliikenne, toimiva seutuliikenne, yhteiskäyttöön perustuvat ratkaisut sekä kävely ja pyöräily. Maakunnan taajamien palvelutaso takaa, että päivittäisasiointi on mahdollista joka puolella maakuntaa. Monipuoliseksi kehittyneen liikennejärjestelmän ansiosta entisestään lyhentyneet matka-ajat takaavat, että korkeankin tason palvelut ovat aina saavutettavissa. Vuosikymmenien johdonmukainen työ liikennejärjestelmän kehittämisessä on tuottanut varsinaissuomalaisesta yhdyskuntarakenteesta eurooppalaiseksikin kutsuttavan rakenteen: taajamat ovat sujuvasti lihasvoimin liikuttavissa ja erilaisten kulkumuotojen yhdistäminen joukkoliikenteen vaihtoehtoihin on hyvin huomioitu järjestelmässä. Matkaketjut taajamien välillä toimivat maakunnan laajuisesti lähes kaupunkiseututasoisesti.

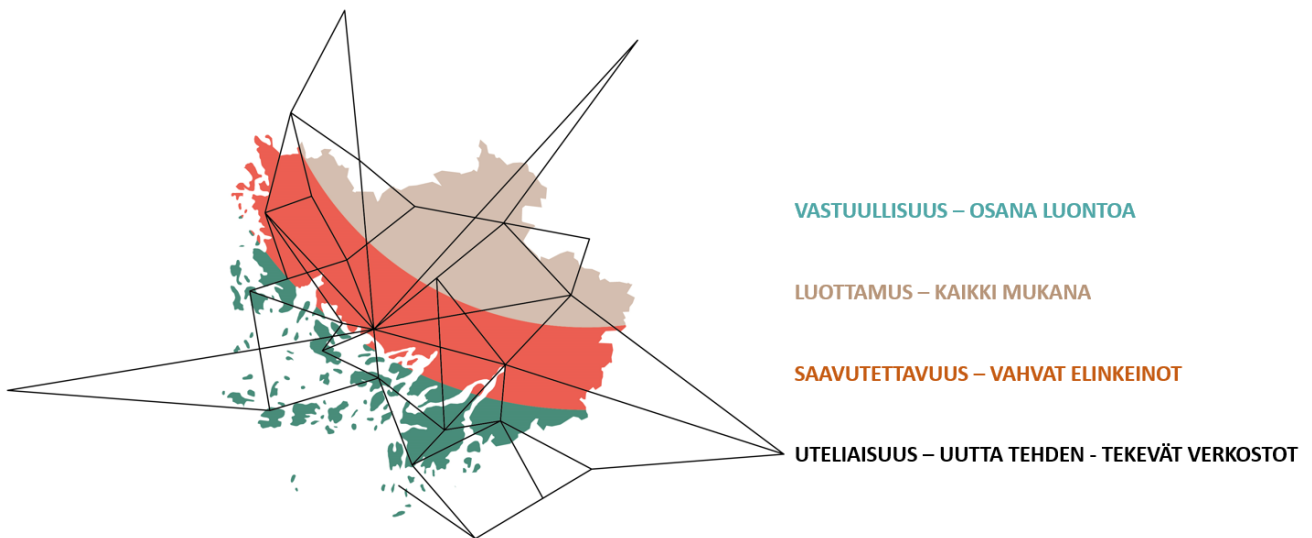
Varsinais-Suomen vetovoimatekijät perustuvat aluerakenteen maltilliseen kehittämiseen ja tehostamiseen. Maakunnan menestys alueiden välisessä kilpailussa lähtee monikeskuksisen aluerakenteen ja monipaikkaisten elämäntapojen välisestä tasapainosta ja yhteen toimivuudesta. Puhdas saaristo ja luonto, innovatiivisesti hyödynnetty Suomen vanhin kulttuuriperintö sekä taajamien helppo käytettävyys ovat Varsinais-Suomen erityisvahvuuksia ja elinvoiman selkäranka.

Lopullinen aluerakenteen visio esitetään tarkemmin myöhemmin valmistuvassa digitaalisessa tarinakarttastrategiassa.

Maakunnan arvot aluerakenteessa - Aluerakenteen visio 2040+ kartalla

Aluerakenne fyysisessä ympäristössä on hitaasti muuttuva. Ympäristön käyttö ja toiminta aluerakenteessa voi muuttua nopeammin. Varsinais-Suomen aluerakenteen vision 2040+ karttakuvauksen lähtökohdiksi on valittu neljä elementtiä – kolme väriä ja janojen verkosto – joille on suunnattu maakuntastrategian arvoihin kiinnittyvä symbolinen merkitys. Yksi arvo ei yksin kannattele yhtä kuvan elementtiä, eivätkä elementit siten ole suoraan selitettävissä strategiassa nimetyillä arvoilla. Kuvassa väreillä halutaan ilmaista maakunnan pysyviä ja vaalittavia, hitaasti muuttuvia resursseja ja ympäristön ominaisuuksia. Seitillä, viivojen verkostolla ilmaistaan maakunnassa tapahtuvaa toimintaa – niitä virtalankoja mitkä pitävät Varsinais-Suomen soinnissaan.

Aluerakenteen visiossa korostetut maakuntastrategian arvot vastuullisuus, uteliaisuus, saavutettavuus ja luottamus. Arvoja ohjataan näkymään kaikessa maakunnassa tapahtuvassa toiminnassa. Vaikka kaikki toiminta ei näy ympäristössä, ympäristö lopulta vaikuttaa kaikessa toiminnassa.

Vastuullisuus – osana luontoa

Vastuullisuus aluerakenteessa on kulttuurista, sosiaalista, taloudellista ja ekologista. Suurin vastuu on luonnosta, ympäristön laadusta ja hyvinvoinnista. Tämän takaamisen tulee olla kaiken kehittämisen perusta. Vastuullisuuden konkreettisin kohde Varsinais-Suomessa on Saaristomerestä, saariston ja mantereen luonnosta sekä luonnon monimuotoisuudesta huolehtiminen. Aluerakenteen kehittämisessä vastuullisuus on ylläpidon, elvyttämisen ja kasvun hienojakoista yhteensovittamista, tasapainon löytämistä, herkistymistä arvioimaan kasvutarpeita kaikilta näkökulmilta ja löytämään se, missä voidaan keskittyä ylläpidettävyyden tunnistamiseen ja tavoitteluun.

- **Ekologista vastuullisuutta** on luonnon puhtauden ja monimuotoisuuden varjelu, päästötavoitteisiin sitoutuminen, kestävä valinnat yksilöstä yhteisöön. Aluesuunnittelussa vastuullisuutta on luontoarvojen osoittaminen ennakoiden ja reservialueiden merkitseminen monimuotoisuudelle. Vihreää vastuullisuutta on ajatella alue- ja kaupunkikehityksessä myös rakennettu ympäristö osana ekosysteemiä.
- **Sosiaalista vastuullisuutta** on erilaisten elämäntyylien ja ihmisryhmien huomiointi skaalautuvasti kaikessa yhdyskuntakehittämisessä, tasa-arvoa ja solidaarisuus toiminnassa, päätöksenteon avoimuus ja osallistavuus alueiden kehittämisessä.

- **Kulttuuris-historiallista vastuullisuutta** on kulttuuriperimän arvojen nostaminen näkyviin ympäristössä. Maisema-arvojen, perinteiden ja olemassa olevan rakennetun ympäristön vaaliminen, vanhan huomioiminen ja arvostaminen uuden luomisessa. Vastuullista resurssiviisautta on olemassa olevien voimavarojen ja rakenteiden hyödyntäminen, jälleenrakennus ja uusiokäyttö ovat.
- **Taloudellinen vastuullisuus** toteutuu kolmen edeltävän vastuullisuuden muodon tullessa huomioitua ja elinkaariajattelun toteutuessa.

Luottamus – kaikki mukana

Luottamus aluerakenteessa kuvaa keskusverkoston ulkopuolisten alueiden menestyksen ja kehityksen keskinäisriippuvuutta taloudellisesti elinvoimaisempien maakunnan osien kanssa. Väkirikkaiden ja väestötiheydeltään väljempien, isojen ja pienien paikkojen välisessä toiminnassa tarvitaan luottamusta koko maakunnan kattavan ja maakunnan rajat ylittävän toiminnallisen verkoston vahvistamiseksi. Kaikkia eri aluetyppejä, alueiden käytön muotoja ja asumisen tapoja tarvitaan. Koko maakunnan pysyy käytettävänä, tulevaisuudessakin.

- **Luottamusta** on ilmapiiri, missä löytyy uskallusta investoida, kehittää, innovoida ja toteuttaa. Luottamusta on sallia erilaisia, uusiakin, toiminnan muotoja ja kokeiluja kestävyyden raameissa, ja resursseja vaalien.
- **Luottamusta** on maakunnan ympäristöstä lähtevien voimavarojen tunnustaminen, vaaliminen ja vahvistaminen: monipuolinen luonto, merkittävä kulttuuriperintö, edullinen sijainti, maaseutu, saaristo, yhteydet, kulttuurimaisemat & -ympäristöt, kielet ja historia
- **Luottamusta alue- ja yhdyskuntakehittämisessä** on sallia erilaisten tekijöiden vastuunotto ja uskallus tekemiseen.

Saavutettavuus – vahvat elinkeinot

Saavutettavuus aluerakenteessa kuvaa maakunnan taajama- ja toimijaverkostojen roolia tasapainoisen kasvun ja aluekehityksen mahdollistajana sekä koko maakunnan laajuisen vetovoiman turvaajina. Saavutettavuutta on parantaa Turun kaupunkiseutua ja seutukeskuksia yhä tehokkaammin toisiinsa kytkevää liikennejärjestelmää. Kytkösten toimivuuden kehittäminen, määrän lisääminen ja tasapainon monipuolistaminen on aluekehityksen keskeisin tehtävä ja tavoite.

- **Fyysinen saavutettavuus** on keskusten ja alueiden välisiä aikaetäisyyksiä, liityntäyhteyksiä, liikkumisen turvallisuutta, julkisen liikenteen toimivuutta, kevyen liikenteen vaihtoehtoja, sekä uusiutuvien energialähteiden huomioimista liikkumisen järjestelmissä, että eri ihmisryhmien fyysisten erityistarpeiden huomiointia. Eri kulkumuotojen käytettävyyden edistäminen korostuu edelleen maakunnan aluerakenteen ohjauksessa; paikallisjunaliikenteen toiminnan edellytyksiä parannetaan, pyöräilyyn kannustamisen keinoja seutukeskusten ulkopuolella ja välillä selvitetään. Saavutettavuudesta tehdään ajasta riippumatonta.
- **Ekologista saavutettavuutta** on saavutettavuuden ulottuvuuksien kestävästä ja luotettavuudesta huolehtimista. Kestävä saavutettavuus edellyttää kaikkien välineiden kehittämistä. Joukkoliikenne tarvitsee riittävän vahvoja kasvukehyksiä, kävely ja pyöräily lähipalveluita, ja liikkumiseen kannustavaa laatua ympäristöön.
- **Lähestyttävyys** on saavutettavuutta. **Maakunnan lähestyttävyyttä** edistää viestintä ja markkinointi, asioiden tutuksi tekeminen uusillekin käyttäjille, helppokäyttöinen palveluverkko, ja monitasoisten verkostojen näkyvyys. Maakunnan paikkakuntien sijaintia niiden toiminnallisissa ja kulttuurisissa yhteyksissä vahvistetaan nostamalla aineettomiakin suhteita näkyviin.

Uteliaisuus – uutta tehden, tekevät verkostot

Uteliaisuus aluerakenteessa kuvaa kuntien ja maakunnan rajat ylittävää yhteistyötä ja vuorovaikutusta sekä toimintaa maakunnan talouden ja vetovoiman kasvun moottorina. Uteliaisuutta edustava toimintaa keskittyy paitsi perinteisesti Turun kaupunkiseudulle ja seutukeskuksiin myös paikasta riippumattomiin verkostoihin ja aineettomiin yhteyksiin. Tulevaisuudessa toiminnan sitoutuminen paikkaan uteliaisuuden nimissä voi löytyä Varsinais-Suomesta yllättävistäkin sijainneista.

Aluerakenteen uteliaisuus on mm sitä, että

- Aluekehityksessä huomioidaan entisestään moninaistuvat elämäntavat ja mahdollistetaan paikkalähtöinen toiminta sekä valmistaudutaan sopeutumaan jopa ennakoimattomaan.
- Monipaikkaisuuden toteuttamiselle asetetaan raamit.
- Palveluverkon skaalautuvuus ja kausivaihtelut huomioidaan rakenteissa.
- Kestävyttä edistäviin kokeiluihin ja pilotteihin kannustetaan monella mittakaavatasolla; koerakentamisen kohteista uusiin tai uudelleen löydettyihin viljelymuotoihin.
- Alueelle omaleimaisen kulttuuriarvon vaaliminen voi joskus vaatia totutusta nykynormistosta poikkeamista; tarpeen tullen poikkeamisen mahdollisuudet selvitetään ja niitä edistetään.
- Uteliaisuus on paitsi uusien aluekehittämisen mahdollisuuksien etsimistä, myös avoimuutta uudistaa yhteistyömalleja esim. kuntien kesken: avointa keskustelua, ideointia ja hankkeita yli kunta- ja maakuntarajojen, innovoivaa otetta omien juurien ja potentiaalien tunnistamista kohtaan.

4. Sanat teoiksi – Varsinais-Suomen maakuntaohjelma 2022–2025

Strategian arvo on heikko ennen kuin se alkaa toteutua ja vaikuttaa asioihin konkreettisesti. Tässä maakuntastrategian työkaluksi tulee maakuntaohjelma, jonka tehtävä on kertoa, millä toimenpiteillä maakuntasuunnitelmassa esitetyt pidemmän aikavälin visioita toteutetaan. Maakuntaohjelma laaditaan kuntien valtuustokausittain, eli neljän vuoden välein. Sen laatimisesta säädetään laissa alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta.

4.1. Tavoitteet ja toimenpiteet

Varsinais-Suomen maakuntaohjelma 2022–2025 koostuu 18 tavoitteesta ja 44 toimenpiteestä, jotka toteuttavat maakuntasuunnitelman neljää visiota. Toimenpiteiden määrä on runsas, sillä niiden taustalla on kokonainen maakunta monipuolisine toimijoineen, vahvuuksineen ja toiveineen. Toteutus vaatii siihen tarttuvalta toimijajoukolta yhteistä priorisointia ja suunnitelmallisuutta ohjelmakauden aikana. Toteutus vaatii myös joustavuutta ja kokeilua, ja haasteita kohdatessa uutta ajattelua, sopeutumis- ja ratkaisukykyä.

Maakuntaohjelman käyttöä helpottamaan toimenpiteet on numeroitu juoksevalla numeroinnilla. Seuraavassa taulukossa esitetään toimenpiteiden listaus.

TAVOITE		TOIMENPIDE	
PUHTAIDEN RATKAISUJEN, INNOVAATIOIDEN JA KESTÄVÄN KASVUN HILLINEUTRAALIEDELLÄKÄYVÄ	1. Maakunnan kilpailupotentiaali ja innovaatiokykykkyys moninkertaistuu, kun korkeakoulujen, toiseen asteen oppilaitosten, yritysten, julkisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyösynnyttää ratkaisuja globaaleihin ympäristöhaasteisiin.	1	Tuodaan vihreän siirtymän innovaatio- ja sijoittajat yhteen kokeilemaan uusia toimintamalleja ja -tapoja ja etsimään avauksia yhteistyölle.
	2. Bio- ja kiertotalous on kannattavaa liiketoimintaa. Uudet bio- ja kiertotalouden toimialamme sekä hillineutraali energiajärjestelmä ovat vankassa asemassa maakunnan elinkeinoarkeenteessa.	2	Toteutetaan pilotointi- ja demonstraatiokehittä, joilla edistetään alueen ympäristö- ja ilmastohaasteiden ratkaisujen kaupallistamista ja levittämistä.
	3. Itämeren alueen ympäristö- ja ilmastokestävän maatalous puo liittaa ravinnevalumät ja parantaa Saaristomerän tilian tydyttävästi hyvään.	3	Vauhditetaan kiertotalous- ja vähähiilisyysratkaisuja julkisten hankintojen avulla. Kehitetään vuoropuhelua toimijoiden välillä ja parannetaan uusien vaatimusten ja tarpeiden ennakointia.
	4. Kaupungit ja maaseudut toimivat tasapainoisesti rinnakkain ja kehittyvät omista lähtökohdistaan käsin.	4	Perustetaan kuntien kanssa yhteistyössä paikallisia bio- ja kiertotalouskoyhteistyöryhmiä.
	5. Sujuvat liikunnratkaisut edistävät toimivaa ja kestäväää arkea koko maakunnassa.	5	Rakennetaan hillineutraalia energiajärjestelmää Varsinais-Suomen ilmastotietokartan mukaisesti.
	6. Väestöryhmien potentiaali tunnustetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tuken.	6	Tehdään Varsinais-Suomesta maatalouden kestäväen ratkaisujen pilotointialue. Lisätään vaikuttavimpien viljeilymenetelmien käyttöä ja kokeillaan ennakkoluulottomasti uusia ratkaisuja.
	7. Saavutettava ja tehokas, tunnistettuihin tarpeisiin perustuva palveluverkko toimii arjen tukena. Ennatehokäisevään tukeen painostetaan koko elämäntaakan ajalla.	7	Tuotetaan avoin Saaristomerän ja sen valuma-alueen seuranta- ja monitorointijärjestelmä, joka hyödyntää ravinnevaluma- ja ravinnekuormitustietoja.
	8. Maakunnan korkeaa ja monipuolinen osaaminen kanavoituu alueen hyvinvoinniksi. Jatkuvaa oppimista ja elämäntaakemusta arvostetaan.	8	Tehdään varsinaissuomalaisesta ympäristöväestötuotetusta ruoasta vahva brandi.
	9. Väestö voi hyvin. Ainutlaatuisella monimuotoisella luonnolla elinympäristöillä ja kulttuurilla on vahva rooli asukkaiden hyvinvoinnin, onnellisuuden ja terveyden edistämiseessä.	9	Lisätään maatalouden virtojen hyödyntämistä biolaitoksissa, lamnan prosessointia, sekä edistetään sekotevevoitteen käyttöönottoa.
	JOKAISALLE HYVINVOINNIN MAHDOLLISUUKSIA TARJOAVA YHTEISÖLLINEN MAAKUNTA	10. Kaupungit ja maaseudut toimivat tasapainoisesti rinnakkain ja kehittyvät omista lähtökohdistaan käsin.	10
11. Sujuvat liikunnratkaisut edistävät toimivaa ja kestäväää arkea koko maakunnassa.		11	Kehitetään maakunnan laajuisen joukkoilkennejärjestelmä, joka muodostuu seudullisista ratkaisuista ja eriliikennemuotojen solmupisteistä.
12. Väestöryhmien potentiaali tunnustetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tuken.		12	Edistetään jakekeillaan uusia kestäviä liikkuksien tapoja ja logistiikan ratkaisuja.
13. Saavutettava ja tehokas, tunnistettuihin tarpeisiin perustuva palveluverkko toimii arjen tukena. Ennatehokäisevään tukeen painostetaan koko elämäntaakan ajalla.		13	Huolehditaan, että maakunnassa ja maakunnasta liikkuksien on sujuvaa varmistamallatite- ja katuverkon kunto, sekä muun muassa Tunnin Junan rakentamisrahoitus, paikallisuallikkeen käynnistämisen sekä lentokentän ja sataman toiminta.
14. Väestöryhmien potentiaali tunnustetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tuken.		14	Parannetaan pyöräilijöiden yhteyksiä ja edellytyksiä koko maakunnassa.
15. Väestöryhmien potentiaali tunnustetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tuken.		15	Tunnustetaan uusia yhteistyön, rahoituksen ja viestintä keinoja, joilla voidaan vahvistaa maakunnan toimijoiden työtä heikommissa asemassa olevien väestöryhmien ja esimerkiksi syrjäytyneen ehkäisemiseksi.
16. Väestöryhmien potentiaali tunnustetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tuken.		16	Rakennetaan tehokasta kotoittamistoimintaa: otetaan maahanmuuttajat osaksi yhteiskunnan toimintaa ja tuetaan opiskelua ja työllistymistä.
17. Väestöryhmien potentiaali tunnustetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tuken.		17	Rakennetaan varsinaissuomalaisen osallisuuden toimintamalleja, jotka tukevat aktiivista kansalaisuutta ja yhteisöllisyyttä.
18. Väestöryhmien potentiaali tunnustetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tuken.		18	Korostetaan väestön monikielisyyden vahvuksia ja mahdollisuuksia palveluissa, matkailuissa ja yritys-toiminnassa.
19. Väestöryhmien potentiaali tunnustetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tuken.		19	Toteutetaan selvitys osallistavan ja ennakoivan maakunnallisen palveluverkkosunnittelun tarpeista ja mahdollisuuksista.
20. Väestöryhmien potentiaali tunnustetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tuken.		20	Varmistetaan kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyöllä, että molempien tuottamat palvelut ovat vahvasti ja tunnustetusti osana kuntien palveluvalikoimaa.
21. Väestöryhmien potentiaali tunnustetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tuken.		21	Varmistetaan mahdollisuus jatkuvaan oppimiseen ja kehitymiseen sekä työelämässä siirtymiseen muun muassa oppilaitosten työelämä- ja yritys-yhteistyön, joustavien opintokokonaisuuksien, kehittyvän ohjauksen ja eri koulutusasteiden välisen opintoväylien avulla.
22. Väestöryhmien potentiaali tunnustetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tuken.		22	Vahvistetaan ja rakennetaan lisää sunria rekrytointikanavia ja työharjoittelumalleja ja oppilaitosten ja yritysten välille, jotta vastavalmistuneilla on väyliä nopeaan työllistymiseen maakunnassa.
23. Väestöryhmien potentiaali tunnustetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tuken.		23	Muodostetaan oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä edistäviä ekosysteemejä.
24. Väestöryhmien potentiaali tunnustetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tuken.		24	Parannetaan kulttuurin monialaisia saavutettavuutta ja tuetaan kuntien kykyä ja osaamista tuottaa, hankkia ja mahdollistaa kulttuur- ja taidepalveluja.
25. Väestöryhmien potentiaali tunnustetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tuken.		25	Lisätään kuntien yhteistyötä ukoilla, liikunta- ja rekreatiivipaikkojen kokonaisuuden kehittämiseessä ja laaditaan kehittämisen tueksi maakunnallisen ohjelman.
26. Väestöryhmien potentiaali tunnustetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tuken.	26	Tuetaan kunnissa tehtävää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä kulttuurin, luonnon ja elinympäristön hyvinvointivaikutusten sekä terveydellisten elintapojen ottamiseksi entistä vahvemmin osaksi maakunnan asukkaiden elämää.	

YHDESSÄ TEKEMISEN JA TIETOON PERUSTUVIEN PÄÄTÖSTEN MAAKUNTA	
10. Edelläkävijäyksen verkostoyhteistyössä tuo sektori jatkuvaan vuorovaikutukseen ja vahvistaa kehitysohjelmaa ja sopeutumiskykyä.	27
11. Asukkailla on perustaidot ja -tiedot vaikuttavaan kansalaisuuteen. Viestintä on selkeää ja saatutettavaa ja yhteistyöhön voiturvallisin meinin luottaa.	28
12. Osallistuminen kuuluu kaikille ja keskustelu rakentaa yhteisen kestä. Kansalaisyhteiskuntaa kuuleva valmistelu tekee vuorovaikutuksesta ja vaikuttamisesta arkea.	29
13. Maakunnan kehittämistä tukevat modernit ja avoimet tietokäytännöt. Tarvittava tieto tuotetaan oikeaan aikaan ja oikeassa muodossa, niin että se on tietojalustoilla avoimesti saatavilla.	30
14. Korkeakoulujen, yritysten ja julkisen sektorin yhteisissä kehittämissyhtiöissä syntyneet uudet, -palvelut ja -sisällöt, jotka vahvistavat maakunnan elinvoimaa.	31
15. Korkean tuottavuuden työ ja yrittäjyys lisääntyvät koko maakunnassa muun muassa digitaalisten palvelujen ja infrastruktuurin sekä vahvan digiosaamisen avulla.	32
16. Talous ja elinkeinot kasvavat ja menestyvät globaaleilla markkinoilla olemalla kansainvälinen ja avoin maakunta.	33
17. Maakunta houkuttelee yhä enemmän osaajia niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.	34
18. Maakunnan kehittämisen tapahtuu luonnon kanssa sopuisuudessa ja sen arvot huomioiden. Luonnon monimuotoisuuden tukeminen nähdään välttämättömyytenä ja sitä tuetaan myös digitaalisaation ja ennakoivien keinoin.	35
	36
	37
	38
	39
	40
	41
	42
	43
	44

4.1.1. Puhtaiden ratkaisujen, innovaatioiden ja kestävän kasvun hiilineutraali edelläkävijä

4.1.1.1. *Maakunnan kilpailupotentiaali ja innovaatiokyvykyys moninkertaistuvat, kun korkeakoulujen, toisen asteen oppilaitosten, yritysten, julkisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyö synnyttää ratkaisuja globaaleihin ympäristöhaasteisiin.*

1. Tuodaan vihreän siirtymän innovaattorit ja sijoittajat yhteen kokeilemaan uusia toimintamalleja ja -tapoja ja etsimään avauksia yhteistyölle.

EU:n Green Deal ja Suomen kestävän kasvun ohjelma tukevat vihreän siirtymän toteuttamista. Vihreällä siirtymällä tarkoitetaan siirtymistä pois fossiilisten energialähteiden luomasta kasvusta kohti vihreisiin ratkaisuihin nojaavaa kasvua. Suomen kestävän kasvun ohjelmassa tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta nostetaan keskeisiksi keinoiksi vauhdittaa kestävästä kasvua.

Vihreän siirtymän innovaattorit ja innovaatiot tarvitsevat myös rahoitusta. Vihreä siirtymä luo mahdollisuuden globaaliin liiketoimintaan kestäväällä pohjalla ja kiinnostaa täten myös kansainvälisiä sijoittajia. Varsinais-Suomessa hyviä mahdollisuuksia löytyy muun muassa meriteollisuudesta ja sähköisestä liikkumisesta. Innovaattorien ja sijoittajien yhteistyötä tarvitaan investointitarpeiden määrittelyssä. Uudenlaisia konsortioita voidaan luoda esimerkiksi ideakilpailujen ja kokeilualustojen avulla.

2. Toteutetaan pilotointi- ja demonstraatiokohteita, joilla edistetään alueen ympäristö- ja ilmasto- ja haasteiden ratkaisujen kaupallistamista ja levittämistä.

Kestävien toimintojen kaupallistamiseksi on tutkimus- ja selvityshankkeissa tunnistettu useita mahdollisuuksia. Varsinais-Suomen alueeltakin löytyy useita sivuvirtoja tai tuotannon kehittämisen keinoja, joita hyödyntämällä voidaan saada lisättyä kestävästi ja taloudellisesti uutta elinkeinotoimintaa. Nämä keinot parantavat niin ympäristön tilaa, sosiaalista hyväksyttävyyttä kuin taloudellista tuloa. Hyviä esimerkkejä ovat kemian alan uusien tuotteiden mahdollisuudet ravinne- ja metsäteollisuudessa, biokaasun nesteytys tai tekstiilikieppon kehittäminen teolliseen mittakaavaan.

4.1.1.2. *Bio- ja kiertotalous on kannattavaa liiketoimintaa. Uudet bio- ja kiertotalouden toimialamme sekä hiilineutraali energijärjestelmä ovat vankassa asemassa maakunnan elinkeinorakenteessa.*

3. Vauhditetaan kiertotalous- ja vähähiilisyysratkaisuja julkisten hankintojen avulla: kehitetään vuoropuhelua toimijoiden välillä ja parannetaan uusien vaatimusten ja tarpeiden ennakoitavuutta.

Julkisiin hankintoihin vuosittain käytettävä rahasumma vastaa noin 16 prosenttia Suomen bruttokansantuotteesta. Osaavilla hankinnoilla voidaan siis merkittävästi edistää uudenlaisten, kestävien ratkaisujen syntymistä sekä innovatiivisten palveluiden ja teknologioiden kehittymistä. Jotta hankinnoilla saadaan aikaan julkisen sektorin moninaisia tarpeita ja tavoitteita vastaavia ratkaisuja, on parannettava markkinoiden mahdollisuuksia vastata tarpeisiin laadukkailla tarjouksilla. Työkaluina voidaan käyttää ennakoivan vuoropuhelun ja viestinnän lisäämistä sekä hankinnan valmisteluun ja markkinakartoitukseen panostamista. Kun julkisissa hankinnoissa panostetaan aiempaa

enemmän tulosperusteisiin hankintakäytäntöihin, voidaan tavoitteet saavuttaa materiaali- ja teknologianeutraalisti. Valintaperusteina tulee nykyistä enemmän painottaa kokonaiskestävyyttä ja -kannattavuutta useamman eri hyödyn kautta, eikä painottaa vain taloudellisesti kustannustehokkainta ratkaisua.

4. Perustetaan kuntien kanssa yhteistyössä paikallisia ja alueellisia bio- ja kiertotalousekosysteemejä.

Kiertotalouden arvoketjut eivät katso maantieteellisiä rajoja. Kun tarve on sekä vahvistaa olemassa olevia arvoketjuja että tunnistaa uusia, täytyy eri jakeiden ketjuja tarkastella laajapohjaisena kuntien, yritysten ja muiden sidosryhmien yhteistyönä. Näin mahdollistetaan materiaalien kierto ja jatkohyödyntäminen. Biotalous merkittävimmät virrat ja lisäarvopotentiali liittyvät metsätalouden ja maatalouden toimintoihin.

Paikallisten ja alueellisten ekosysteemien syntyminen edellyttää kunnan aktiivista mukanaoloa sekä yhteistyökumppanina ja aluekehittäjänä, että infran suunnittelijana, julkisena tilaajana ja paikallisena viranomaisena. Yritykset, maanomistajat ja myös perustettavat hyvinvointialueet ovat merkittävässä roolissa yhteistyön ja uusien ratkaisujen etsimisessä ja kehittämisessä.

5. Rakennetaan hiilineutraalia energiajärjestelmää Varsinais-Suomen ilmastotiekartan mukaisesti.

Päätös uusiutuvan energian tuotantoon siirtymisestä on jo merkittävältä osin tehty suurissa, pääosin lämpöä tuottavissa energialaitoksissamme. Varsinais-Suomessa on kuitenkin edelleen tarve vauhdittaa kiinteistökohtaisen energiantuotannon siirtymää kohti fossiilivapaita polttoaineita. Myös maakunnan sähköntuotannon määrää voidaan lisätä merkittävästi niin tuulivoiman kuin aurinkoenergian tuotannon osalta. Ilmastotiekartan toimenpiteissä on nostettu esiin mahdollisuuksina muun muassa pientalojen siirtyminen pois öljylämmöstä, aurinkoenergian tuotannon luvituksen sujuvoittamisen sekä kuntien tukeminen tuulivoimatuotannon alueiden käyttöönotossa. Hyviä esimerkkejä ovat Marttilan kunnan alueelle toteutunut Verhonkulman tuulivoimapuisto sekä pientuotannossa hyödynnettävien aurinkopaneelien yhteishankinnat.

4.1.1.3. Itämeren alueen ympäristö- ja ilmastokestävin maatalous puolittaa ravinnevalumat ja parantaa Saaristomeren tilan tyydyttävästä hyvään.

6. Tehdään Varsinais-Suomesta maatalouden kestävien ratkaisujen pilotointialue: lisätään vaikuttavimpien viljelymenetelmien käyttöä ja kokeillaan ennakkoluulottomasti uusia ratkaisuja.

Varsinais-Suomi on Suomen ruoka-aitta ja merkittävä ruoantuottaja. Kestävä ja kannattava alkutuotanto on tärkeä huoltovarmuustekijä. Kestävästi tuotettu ruoka on myös vahva erottautumistekijä kansainvälisillä markkinoilla.

Käynnissä on useita toimia, joilla maataloudesta tulevaa ravinnevalumaa pyritään pienentämään. Koska Saaristomereen päätyvästä kuormituksesta kuitenkin yhä noin 70–80 prosenttia on peräisin maataloudesta, on sieltä löydettävissä suurimmat muutoksen mahdollisuudet. Maatalouden kuormituksen vähentämisessä Yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) toimenpiteiden toimeenpano, kohdentaminen ja riittävä rahoitus on tärkeää.

Pilotointialueella voidaan kokeilla erilaisia viljelymenetelmiä, joilla vähennetään vesistöjen kuormitusta. Toimenpiteiden on hyvä täydentää yhteisen maatalouspolitiikan

tukijärjestelmää ja toteuttaa CAP:n ulkopuolelle jääviä toimenpiteitä. Keskeisenä tarkoituksena on huomioida keskenään erilaisten viljelyalueiden tarpeet ja löytää niille parhaiten soveltuvat ratkaisut. Tärkeää on myös skaalata kokeilupinta-alaa, jolloin vaikuttavuudesta saadaan todellisia tuloksia. Kestävien menetelmien käyttöönottoa tuetaan neuvonnan avulla.

Syksyisin levitettävä lanta huuhtoutuu leutoina ja sateisina talvina pelloilta vesistöihin, joten lannan syyslevityksestä luopumista tulisi kokeilla pelloilla, joille ei tehdä syyskylvöjä. Talviaikaista kasvipeitteisyyttä puolestaan tulisi laajentaa vähintään kaikille niille pelloille, joille tehdään syyslannoitus. Maanparannusmenetelmillä huolehditaan pellon kasvukunnosta ja kyvystä sitoa ravinteita. Toimenpiteitä kohdennetaan erityisesti kaikkein kuormittavimmille ja eroosioherkille peltolohkoille.

Vesienhallinnalla sopeudutaan ilmastonmuutokseen ja hallitaan ravinnevalumia. Maatalouden vesienhallinnassa suositaan luontopohjaisia menetelmiä. Peltojen kuivatuksesta siirrytään luonnonmukaisen peruskuivatukseen ja esimerkiksi säätösalaajitukseen.

7. Tuotetaan avoin Saaristomeren ja sen valuma-alueen seuranta- ja monitorointijärjestelmä, joka hyödyntää ravinnevaluma- ja ravinnekuormitustietoja.

Saaristomeren huonokuntoisimpia merialueita ja sen valuma-alue Itämeren suojelukomission pahimpien kuormittajien listalla. Tähän on tultava muutos. Laajan ja kattavan tutkimustiedon avulla voidaan suunnitella ja ohjata parhaat käytännön menetelmät ravinteiden hallintaan.

Ravinteiden liikkumisen kokonaisketjun hallinta tarvitsee koottua tietoa muun muassa maaperästä, maaperän ravinnetasosta, muokkaus- ja lannoitustekniikoista, viljelytavoista, ravinnepitoisuuksista, vesitaloudesta ja muista ravinteiden kiertoa vaikuttavista tekijöistä. Erityisesti hajakuormituksen seuranta tulisi tehostaa sekä valuma-alueella että saaristossa.

Avoimen tiedon merkitys uusien ratkaisujen kehittämisessä on merkittävä ja mahdollistaa laajan yhteistyön Itämeren keskeisen ympäristöongelman ratkaisemiseksi. Yhteistyössä pitää olla mukana viljelijät, MTK, ProAgria, korkeakoulut, tutkimuslaitokset, yritykset, kunnat, MMM, YM ja ELY-keskukset. Kansainvälinen näkökulma ja yhteistyö on oleellinen osa yhteistyön onnistumista.

8. Tehdään varsinaissuomalaisesta ympäristövastuullisesti tuotetusta ruoasta vahva brändi.

Ruokaketjulla on Varsinais-Suomessa merkittävä rooli monella tapaa: se on suuri työllistäjä, matkailun vetovoimatekijä sekä uusien innovaatioiden synnyttäjä. Maakunnassamme on lukumäärällisesti kaikkein eniten jalostavia elintarvikeyrityksiä Suomessa sekä laaja-alaisin osaaminen eri kasvilajien viljelyyn. Ruokaketjulla on monenlaisia ympäristövaikutuksia, mutta myös ratkaisun mahdollisuuksia. Ilmastokriisi ja luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen vaativat toimia globaalin ruokajärjestelmän uudistamiseksi ja paikallisesti sopeutumiskyvyn vahvistamiseksi.

Yhdessä ratkaisun keskeisistä avaimista on tunnistettu paikallisuus ja nykyisen ruokaketjun ympäristövastuullisuuden vahvuuksien ja kehittämiskohteiden määrittäminen. Varsinaissuomalaisella ruokaketjulla on jo nyt ympäristövastuullisuuteen liittyviä vahvuuksia, joita korostamalla on mahdollista saada varsinaissuomalaiselle ruokaketjulle uutta elinvoimaa sekä vahvempia yhteistyöverkostoja niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Ympäristövastuullisen ruoan brändi tai esimerkiksi alkuperä- ja

laatumerkintä edistää moniulotteisesti maakunnan kestävästä kehitystä ja parantaa eettisen ja ekologisen ruoantuotannon toimintaedellytyksiä.

9. Lisätään maatalouden virtojen hyödyntämistä biolaitoksissa, lannan prosessointia, sekä edistetään sekoitevelvoitteen käyttöönottoa.

Maatalouden materiaalivirtojen hyödyntämisellä on suuri potentiaali niin ravinteiden käytön kuin energiantuotannon saralla. Erityisesti maatalouden lantaa on maantieteellisesti Varsinais-Suomessa paikoin liikaa, jolloin ympäristöllisesti kestävämpää on sen prosessointi ja hyödyntäminen alueilla, joilla siitä on vajausta. Virtojen hyödyntäminen edellyttää kuitenkin tehokasta logistiikkaa ja toisinaan keskitettyä ja toisinaan paikallista hyödyntämistä. Materiaalivirtojen hyödyntämisellä voidaan saavuttaa uusia elinkeinoja maaseuduille sekä parantaa maatalouden toimijoiden kannattavuutta ja energiaomavaraisuutta.

Sekoitevelvoitteen määrän kasvattaminen lisää kysyntää ja kannattavuutta liikennekäyttöön soveltuvien polttoaineiden tuotannolle. Biokaasun tuotannon, ravinnekierron edistämisen ja energiaomavaraisuuden osalta maakunnasta löytyy jo hyviä esimerkkejä Vakka-Suomen alueelta. Teollisessa mittakaavassa biokaasun nesteytys mahdollistaa korkeamman arvon tuotteen tuotannon, joka entisestään lisää kannattavuutta.

4.1.1.4. Kaupungit ja maaseudut toimivat tasapainoisesti rinnakkain ja kehittyvät omista lähtökohdistaan käsin.

10. Tehdään Varsinais-Suomesta monipaikkaisuuden edelläkävijä, jossa on myös saaristossa ja maaseuduilla hyvä digitaalisten ja liikkumisen yhteyksien saatavuus ja jossa kehitetään uusia tapoja etätöiden tekemiseen, yrittäjyyteen ja osallistumiseen.

Monipaikkaisuus on käsitteenä noussut voimalla esiin koronapandemian ja kasvaneen etätöitarpeen seurauksena. Monipaikkaisuudella tarkoitetaan perinteisesti sitä, että ihmiset asuvat ja toimivat useassa eri paikassa. Varsinais-Suomessa tähän liittyvä mökkiläisyys, sittemmin ”kakkosasuminen”, on tosin aina ollut tyyppillistä.

Monipaikkaisuus on kuitenkin perinteisen mökkeilyn lisäksi myös sitä, että ihmiset eivät pelkästään vietä aikaa vapaa-ajanasunnoillaan vaan myös toimivat aktiivisesti siellä ja sieltä käsin; monipaikkaiset ihmiset tekevät työtä etäyhteyksien kautta, he osallistuvat aktiivisesti ”kakkoskuntansa” toimintaan ja vaikuttavat siellä paikallisesti sekä osallistuvat erilaisiin aktiviteetteihin, esim. kulttuurieroihin.

Monipaikkaisuus ei myöskään rajoitu pelkästään omistuspohjalta hallittuihin perinteisiin kesämökkeihin vaan se voi perustua lyhytaikaisempiin vierailuihin vaikkapa vuokramökkeillä, hotelleissa tai muissa kohteissa, joissa on tekniset (erityisesti digitaaliset) valmiudet etätöiden tekoon tai etäopiskeluun, ja joissa ihminen säännöllisesti viettää aikaa ja pyrkii toimimaan aktiivisesti näistä paikoista käsin.

Saaristossa monipaikkaisuutta tukevia tietotupia, ”kyläkonttoreita”, rakennettiin jo 2000-luvun alussa. Näissä tiloissa oli tietokonevarustuksen lisäksi usein esim. videoneuvottelulaitteistot. Tiloilla oli monikäyttörooli: päiväsaikaan niiltä löytyi etätöiden tekijöitä ja etäopiskelijoita, illalla kansalaisopiston kurssi ja seuraavana päivänä kylätoimikunnan kokous tai mökkiläiskokous.

Monipaikkaisuudella on keskeinen merkitys Varsinais-Suomen kehitykselle ja positiivisen vuorovaikutuksen ylläpitämiseksi kaupunki- ja maaseutualueiden välillä. Sen toteuttamiseksi tarvitaan mm. toimivia liikenne- ja tietoliikenneyhteyksiä sekä vaikuttamismahdollisuuksia. Työpaikoilta se edellyttää organisaatiokulttuurin muutosta ja hybridityöskentelytapojen kehittämistä.

4.1.1.5. *Sujuvat liikkumiskäytännöt edistävät toimivaa ja kestävää arkea koko maakunnassa.*

11. Kehitetään maakunnan laajuinen joukkoliikennejärjestelmä, joka muodostuu seudullisista ratkaisuksista ja eri liikennemuotojen solmupisteistä.

Maakunnallisen paikallisjunaliikenteen käynnistäminen niin, että se vastaa kuntien kehittämisen ja liikkumisen tarpeita, antaa hyvän alustan ja mahdollistaa kestäviin liikkumismuotoihin tukeutuvien matkaketjujen kehittämistyön.

Varsinais-Suomen rataverkkoa hyödyntävän paikallisjunaliikenteen toiminnan elvyttäminen edellyttää radan varren solmupisteiden kehittämistä siten, että niiden ympäristöt tukevat joukkoliikenneyhteensopivia kulkutapoja, kuten kävelyä ja pyöräilyä, ja seudullisia joukkoliikennejärjestelmiä muuallakin kuin Turun seudulla. Seudullista joukkoliikennejärjestelmää on kehitettävä perinteisen linja-autoliikenteen lisäksi kutsubussi- tai -taksiliikenteen varaan alueilla, joilla väestötiheys ei vielä tue taajaa bussiliikennettä. Paikallisjunaliikenteen yhteensovitus maakunnan rajat ylittävään liikkumiseen ja liikennejärjestelmään on huomioitava.

Matkat maakunnan solmupisteissä ovat lyhyitä, mikä on merkittävä etu, kun tarkastellaan pyöräilyn ja kävelyn entistä vahvempaa hyödyntämistä arjen liikkumisessa. Aikaetäisyydet myös lihasvoimalla liikuttaessa säilyvät hallittavina, kun matkanteon eri välineiden yhteensovittamiseen panostetaan. Varsinaissuomalaisen paikallisjunaliikenteen tavoite ja valttikortti tulevaisuudessa on edelläkävijyys seudullisten pyöräilyverkostojen ja maakunnallisen rataliikenteen yhteensovittamisessa sekä junissa mukana kulkevien pyörien kuljetusmahdollisuuksissa. Tulevaisuuden Varsinais-Suomessa on mahdollista, turvallista, nopeaa ja helppoa taittaa työmatka Vehmaan Kannontieltä Kaarinan Raadelmaan ja takaisin pyörä-juna-yhdistelmällä.

12. Edistetään ja kokeillaan uusia kestäviä liikkumisen tapoja ja logistiikan ratkaisuja.

Liikenteen päästöjen puolittamiseksi pitää ottaa käyttöön jo olemassa olevat ratkaisut ja kokeilla rohkeasti myös uusia innovaatioita ja trendejä, kuten sähköisen liikkumisen edistämistä. Päästöjä vähentävillä ratkaisuilla vaikutetaan usein myös liikenneympäristön turvallisuuteen, miellyttävyyteen ja sujuvuuteen.

Liikenne ja liikkuminen palveluna -ajattelu tuo liikkujan keskiöön. Varsinais-Suomessa erityishaaste on muassa vapaa-ajan asutus, jota maakunnassa on enemmän kuin missään muussa Suomen maakunnassa. Tarvitaan uudenlaisia tapoja palvella asukkaita ja maakuntaan matkaavia autottomasti tai mahdollisimman vähällä ajolla. Myös seutukunnilla on erityispiirteitä, joiden seurauksena samat ratkaisut eivät toimi joka paikassa.

Kuljetusten päästöihin voidaan vaikuttaa paitsi siirtymällä vähäpäästöisempiin käyttövoimiin, myös optimoimalla kuljetusreitit ja parantamalla logistiikkapalveluita ja niiden oikea-aikaisuutta digitaalisten ratkaisujen avulla. Liikenne- ja viestintäministeriön mukaan merkittävimmät logistiikan digitalisaation hyödyt päästöjen osalta saavutetaan vaikuttamalla kuljetusmääriin ja ajosuoritteisiin vähentävästi. Kuljetusmääriin vaikuttavia

ratkaisuja ovat esimerkiksi älykkäät ja ennakoivat tilausjärjestelmät. Lisäksi ajosuoritteisiin voidaan vaikuttaa jakeluketjuissa käyttämällä pakettiautomaatteja tai perustamalla noutopisteitä, joiden käytön on arvioitu lyhentävän keskimatkoja.

13. Huolehditaan, että maakunnassa ja maakunnasta liikkuminen on sujuvaa varmistamalla tie- ja katuverkon kunto, sekä muun muassa Tunnin junan rakentamisrahoitus, paikallisjunaliikenteen käynnistäminen sekä lentokentän ja satamien toiminta.

Varsinais-Suomen monipuolinen elinkeinorakenne luo tarpeita sujuvalle tavara- ja henkilöliikenteelle niin maakunnan sisällä kuin kansallisesti ja kansainvälisestikin. Tieverkko edellyttää kunnossapitoa ja nykyisen liikennejärjestelmän pullonkaulat sekä liikennemäärien kasvu sen kehittämistä. Elinkeinoelämän kilpailukyvyyn kannalta raskaan liikenteen sujuvuus on turvattava toteuttamalla tarvittavat kehittämishankkeet. Henkilöliikenteen kasvu luo painetta joukkoliikenteen kehittämiselle ja houkuttelevuudelle.

Työmarkkina-alueiden linkittyminen ja työssäkäyntialueiden laajentuminen tapahtuvat kestävästi erityisesti raitteilla. Tunnin juna ja paikallisjunaliikenne täydentävät toisiaan kestävästi liikenteen matkaketjuna ja toimivat yhdessä muiden joukkoliikennematkaisujen kanssa toistensa syöttöliikenteenä. Tunnin junan toteutukseen tarvitaan seuraavalta hallitukselta rakentamisrahoitus. Osana sujuvaa matkaketjua kehitetään satamien ja lentoaseman kilpailukykyä ja yhteyksiä. Euroopan laajuisen TEN-T ydinverkkokäytävän tie-, raide- ja kansainvälisten yhteyksien ml. solmukohtien - Turun lentoaseman ja satamien - kehittämistoimet tulee toteuttaa vuoteen 2030 mennessä.

14. Parannetaan pyöräliikenteen yhteyksiä ja edellytyksiä koko maakunnassa.

Pyöräilyn edistäminen vastaa moniin yhteiskunnan haasteisiin: pyöräily on kestävä liikkumisen muoto, sen valitseminen vähentää päästöjä ja lisää mahdollisuuksia arkiliikuntaan, se on hyvä lasten ja nuorten liikkumisen muoto ja toimii myös liikennekasvatuksen työkaluna.

Kun yhteydet ovat sujuvia, pyöräily valitaan kulkumuodoksi yhä useammin ja ympäri vuoden. Sähköpyöräily ja tavarapyörät yleistyvät, ja niistä voi tulla varteenotettava vaihtoehto autolle. Muutos vaatii kuitenkin panostuksia infrastruktuuriin. Pyöräteiden on oltava tehokkuuden lisäksi turvallisia ja sujuvia kaikille liikenteessä mukana oleville, ja liikennesuunnittelussa täytyy ottaa huomioon myös muun muassa sähköpyörien myötä kasvava nopeus sekä erilaisten pyörien tilatarpeet.

Kaupungit ja kunnat voivat tukea kuntalaisten ja työntekijöidensä pyöräilyä ohjeistuksella ja pysäköintipolitiikalla. Sekä isoilla että pienillä investoinneilla infrastruktuuriin on suuri merkitys: pyöräliikennettä suosivat pyörä- ja muut pysäköintijärjestelyt lukitsemismahdollisuuksineen, liityntäpysäköinti muihin kulkuvälineisiin ja huoltopisteet ovat yhtä olennaisia kuin pyöräteiden laatu.

4.1.2. Jokaiselle hyvinvoinnin mahdollisuuksia tarjoava yhteisöllinen maakunta

4.1.2.1. *Väestöryhmien potentiaali tunnistetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tukien.*

15. Tunnistetaan uusia yhteistyön, rahoituksen ja viestinnän keinoja, joilla voidaan vahvistaa maakunnan toimijoiden työtä heikommassa asemassa olevien väestöryhmien ja esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Heikommassa asemassa olevat väestöryhmät ovat ryhmiä, joiden on erilaisista syistä vaikea saada ääntään kuulluksi, osallistua tai vaikuttaa maakunnan toimintaan. Syyt voivat liittyä esimerkiksi kieleen, henkiseen tai fyysiseen toimintakykyyn, tai vaikkapa kulttuurisiin tekijöihin. Muutoksen täytyy lähteä tarvelähtöisesti liikkeelle niin, että kunkin ryhmän erityiset tarpeet tunnistetaan yhdessä ryhmän edustajien kanssa.

Syrjäytymisellä tarkoitetaan yhteisöllisen toiminnan ulkopuolelle jäämistä ja yhteiskunnallista huono-osaisuutta. Usein syrjäytymiseen liittyy myös sosiaalista, taloudellista ja terveydellistä osattomuutta ja eriarvoisuutta. Syrjäytyminen on aina henkilökohtainen tragedia, mutta se voi rapauttaa myös laajemmin yhteisöjen sosiaalista turvallisuutta ja vakautta, sillä syrjäytynyt ihminen saattaa menettää luottamuksensa yhteiskuntaan ja sen edustajiin. Näistä syistä myös maakunnan on puututtava syrjäytymiseen liittyviin kehityspolkuihin.

Maakunnassa julkisen sektorin ja kuntien lisäksi kansalaisjärjestöt ja yksityinen sektori tuottavat monipuolisesti palveluja, joiden tavoitteena on tavoittaa ja tukea heikommassa asemassa olevia väestöryhmiä. Erityisesti koronapandemian jälkimainingeissa on toimijoiden työn vahvistamiseksi löydettävä uusia keinoja rahoituksen kanavointiin, tehokkaaseen yhteistyöhön ja viestintään. Erityistä huomiota tulee kiinnittää lapsiin ja nuoriin ja heidän tulevaisuususkonsa vahvistamiseen sekä monipuolisiin mielenterveyspalveluihin.

16. Rakennetaan tehokasta kotouttamistoimintaa: otetaan maahanmuuttajat osaksi yhteiskunnan toimintaa ja tuetaan opiskelua ja työllistymistä.

Maakunnan väestönkasvu perustuu suurimmalta osin vieraskielisten määrän kasvuun. Maahanmuutto ja kansainvälisyys ovat tärkeitä voimavaroja niin kansalaisyhteiskunnalle kuin elinkeinoelämällekin. Tehokkaalla ja osallistavalla kotoutumisella maahanmuuttajien osaaminen ja potentiaali saadaan osaksi hyvinvoivaa Varsinais-Suomea.

Kotoutumista tulee tukea julkisten toimijoiden ja järjestökentän yhteistyöllä. On tärkeää tarjota mahdollisuuksia vuorovaikutukseen suomalaisen yhteiskunnan kanssa tukemalla hankkeita, joissa kuntien ja järjestöjen lisäksi myös on maahanmuuttajilla ja maahanmuuttajajärjestöillä on aktiivinen rooli suunnittelussa ja toteutuksessa. Työn tavoitteena tulee olla perheiden jokaisen jäsenen kotoutuminen.

Opastamisen ja osallistamisen lisäksi tulee tunnistaa osaaminen ja panostaa osaamisen kehittämiseen. Ensijaisena tavoitteena on työllistymisen edellytysten parantaminen. Etsitään toimivia keinoja siihen, miten yritykset voivat tukea työntekijöidensä sopeutumista paikalliseen kulttuuriin ja työelämään. Yhdessä kuntien, TE-toimistojen ja oppilaitosten kanssa tuetaan työnantajien ja maahanmuuttajien kohtaamista oikeiden osaajien löytämiseksi ja kouluttamiseksi. Työllistymisen ja kouluttautumisen myötä myös varsinaissuomalainen elinkeinoelämä monipuolistuu ja löydämme uusia vahvuuksia kansainvälisillä markkinoilla.

17. Rakennetaan varsinaissuomalaisen osallisuuden toimintamalleja, jotka tukevat aktiivista kansalaisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Osallisuus tarkoittaa tunnetta, joka syntyy, kun ihminen kokee olevansa osa yhteisöä. Osallisuus ilmenee yhteisön jäsenten keskinäisenä arvostuksena, tasavertaisuutena ja luottamuksena siihen, että asioihin voi vaikuttaa. Osallisuus ei synny itsestään vaan vaatii yhteisiä toimintatapoja, avoimuutta ja tekoja. Julkisen sektorin ja kuntien on hyvä panostaa omaan osallisuustyöhönsä rakentamalla toimintamalleja eri tilanteisiin esimerkiksi osana hyvinvoinnin edistämistyötä.

Onnistuminen osallisuuden vahvistamisessa tukee aktiivista kansalaisuutta, jossa yhdistyy vaikuttaminen ja yhteiseksi hyväksi toimiminen, mutta myös vastuun ottaminen ja osallistuminen yhteisten asioiden hoitoon. Aktiivisen kansalaisuuden edistäminen huomioi kaikkien väestöryhmien vahvuudet ja valjastaa ne käyttöönsä olivatpa ne innovatiivista osaamista, elämäkokemusta tai kansainvälistä näkemystä osana vapaaehtoistoimintaa, harrastuksia tai kunnan toimintaa. Oleellista on, että toimintamallit rakennetaan yhdessä eri väestöryhmien kanssa niin, että kehittämistyö on aidosti tarvelähtöistä. Aktiivinen kansalainen vahvistaa kunnan ja Varsinais-Suomen elinvoimaa.

18. Korostetaan väestön monikielisuuden vahvuuksia ja mahdollisuuksia palveluissa, matkailussa ja yritystoiminnassa.

Asukkaiden hyvinvointi syntyy siitä, että hyväksymme moninaisuuden. Haluamme, että Varsinais-Suomessa kaikilla on hyvä olla kielestä ja taustasta riippumatta. Maakunnan erityisvahvuus on kaksikielisyys ja ruotsinkielisyyden hyödyntäminen, mutta maakunnan luonne ja väestö huomioiden yhä enemmän myös laaja kansainvälisyys ja monikielisyys.

Moninaisuuden aito ja vahva hyödyntäminen perustuu tahtoon ja asenteeseen, jota maakunnan toimijat yhdessä sitoutuvat edistämään. Tarvitsemme kuitenkin myös riittävät resurssit ja viisasta toimien kohdentamista. Tavoitteena on rakentaa systemaattisesti mahdollisuuksia asioida, saada opetusta, osallistua ja vaikuttaa omalla kielellä. Tämän ohella lisätään mahdollisuuksia monikielisille kohtaamisille. Maakunnalle ja elinkeinoelämälle moninaisuus ja monikielisyys ovat rikkaus ja menestymisvaltti myös kansainvälisten opiskelijoiden, osaavan työvoiman ja matkailijoiden houkuttelemisessa.

4.1.2.2. Saavutettava ja tehokas, tunnistettuihin tarpeisiin perustuva palveluverkko toimii arjen tukena. Ennaltaehkäisevään tukeen panostetaan koko elämänkaaren ajalla.

19. Toteutetaan selvitys osallistavan ja ennakoivan maakunnallisen palveluverkkosuunnittelun tarpeista ja mahdollisuuksista.

Varsinais-Suomen kuntakenttä on monipuolinen ja rikas: kuntien koko ja vahvuudet vaihtelevat suuresti. Monet kunnat voisivat hyötyä erityisosaamista edellyttävillä aloilla kuntarajat ylittävistä palvelurakenteista. Tässä kohdin kunnan kaikki toiminnat nähdään palveluina, ei yksin perinteisesti palveluiksi luettavat toiminnat.

Uudenlaisten yhteistyömallien avulla kunnille voidaan luoda mahdollisuus jakaa vastuita eri teemoissa ja kehittää keskinäistä osaamisen vaihdantaa palvelujen ja toiminnan laadusta tinkimättä sekä resurssitehokkuutta edistäen. Tärkeää on, että kunkin kunnan omat lähtökohdat ja toimintaympäristö huomioidaan malleja kehitettäessä. Väestötiheyden salliessa kuntien tekninen toimialakin olisi ainakin osittain järjestettävissä seudullisina yhteistoimintamalleina.

Toimintamallien kehittämiseksi tarvitaan kuntia osallistavaa palveluverkkosuunnittelua. Suunnitteluun kuuluu myös yhteistyö kolmannen sektorin kanssa. Selvityksessä tulee kartoittaa, millä ehdoin kuntien eri toiminnat olisivat järjestettävissä seudullisina valmistelupalveluina vailla seudullista päätöselintä ja/tai kuntaliitoksia, ja mitkä kuntien toiminnoista tällaiseen soveltuisivat.

20. Varmistetaan kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyöllä, että molempien tuottamat palvelut ovat vahvasti ja tunnustetusti osana kuntien palveluvalikoimaa.

Kunnan taloustilanne asettaa raamit sille, missä laajuudessa sen on itse mahdollista tuottaa palvelut, joita se tarjoaa kuntalaisilleen. Koska kunnan ei ole mahdollista tuottaa kaikkia tarvitsemiaan palveluita itse, sen tulee mahdollistaa muiden toimijoiden tuottamat palvelut osana kunnan palveluvalikoimaa. Olennaisessa roolissa palvelun tuottajina ovat kolmannen sektorin toimijat, eli erilaiset järjestöt ja yhdistykset, joiden rooli tulee todennäköisesti jatkossa olemaan nykyistä suurempi.

Kuntien ja järjestöjen yhteistyön lisäksi on tärkeää huolehtia, että järjestöjen ja kuntien tuottamat palvelut tulevat näkymään myös uusilla hyvinvointialueilla, ja järjestelmällisesti rakentaa luontevaa yhteistyötä hyvinvointialueen kanssa.

Yhteistyön vahvistamiseksi kehitetään erilaisia sopimus- ja kumppanuusmalleja ja -mallipohjia, jaetaan tietoa ja törmäytetään toimijoita ja verkostoja. Etsitään ja kokeillaan rohkeasti uusia toimintatapoja matkalla järjestöavustuksista vuorovaikutteiseen kumppanuuteen kunnan kanssa. Kannustetaan kuntia vuoropuheluun järjestöjen kanssa esimerkiksi osallistavan budjetoinnin mahdollistamien palveluiden muotoilemisessa. Tärkeää on asukkaiden kuuleminen palveluja rakennettaessa. Lisäksi vahvistetaan maakunnallisen järjestöfoorumien ja maakunnan järjestöjaoston asemaa ja roolia kuntien ja järjestöjen yhteistyötä tukevana ja kehittävänä elimenä.

4.1.2.3. *Maakunnan korkea ja monipuolinen osaaminen kanavoituu alueen hyvinvoinniksi. Jatkuva oppimista ja elämäkokemusta arvostetaan.*

21. Varmistetaan mahdollisuus jatkuvaan oppimiseen ja kehittymiseen sekä työelämään siirtymiseen muun muassa oppilaitosten työelämä- ja yritys yhteistyön, joustavien opintokokonaisuuksien, kehittyvän ohjauksen ja eri koulutustasojen välisten opintoväylien avulla.

Teknologian kehitys muuttaa työelämää ja osaajatarpeita. Monien ammattien ja työtehtävien sisällöt muuttuvat, osa työtehtävistä lakkaa olemasta ja uusia töitä syntyy erityisesti korkeaa osaamista vaativille aloille. Samanaikaisesti työn murros muuttaa työn tekemisen muotoja.

Jatkuvasta oppimisesta puhuttaessa ei yleensä tarkastella ihmisen koko elinkaarta vaan painopiste on muuttuvassa työelämässä ja sen synnyttämissä osaamistarpeissa sekä työuran aikaisessa oppimisessa. Jatkuva oppiminen pitää sisällään myös työkyvyn ylläpitämistä, sivistystä ja hyvinvointia, osallisuutta yhteiskunnassa ja työn muuttamista. Sen avulla voidaan rakentaa yhteyksiä toisen asteen koulutuksen ja korkeakoulutuksen välille sekä kehittää ohjaustoimintaa. On huomattava, että kyse ei ole vain nuorista vaan valtaosa koulutettavista on aikuisia. Koulutuksella on monia sekä osaamiseen mutta myös osallisuuteen liittyviä merkityksiä.

Jatkuvan oppimisen keskiössä on oppilaitosten työelämäyhteistyö kaikissa muodoissaan. Varsinais-Suomessa työ on hyvässä vauhdissa mutta sitä pitää jatkaa. Esimerkkeinä maakunnasta voidaan pitää Turun yliopiston jatkuvan oppimisen ohjelmaa ja muita alueen oppilaitosten toimintamalleja.

22. Vahvistetaan ja rakennetaan lisää suoria rekrytointikanavia ja työharjoittelumalleja oppilaitosten ja yritysten välille, jotta vastavalmistuneilla on väyliä nopeaan työllistymiseen maakunnassa.

Vastavalmistuneiden työllistymisen tuki on kiinteä osa ammatillisen ja ammattikorkeakoulutasoisen koulutuksen perustoimintaa. Opiskelija hankkii osaamista monin eri pedagogisin tavoin - esimerkiksi työelämässä oppimisen kautta - joita seurataan opiskelijan henkilökohtaisissa kehittämissuunnitelmissa.

Työelämässä oppiminen korostuu opintojen päättövaiheessa, jolloin opiskelija usein myös siirtyy oppisopimussuhteeseen varsinkin ammatillisella puolella ja vie tutkinnon sitä kautta loppuun. Työharjoittelumalleja ja rekrytointikanavia tulee kehittää, sillä tämä on erinomainen keino yritykselle varmistaa henkilön sitouttamisen työpaikkaan ja maakuntaan.

On myös aloja, joissa työnantajien kanssa on tehty strategisia sopimuksia ja koko koulutus tähtää suoraan tiettyyn yritykseen tai tietylle alalle työllistymiseen. Esimerkkejä tällaisista ovat logistiikka-ala, tekniikan alat ja sosiaali- ja terveysalat. Kehittämisen erityinen lisätarve kohdistuu yliopistojen työharjoittelumallien kehittämiseen.

23. Muodostetaan oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä edistäviä ekosysteemejä

Ekosysteemi on tietyn alan tai tavoitteen ympärille muodostunut, toisistaan riippuvien ja hyötyvien toimijoiden verkosto. Varsinais-Suomen yritykset ja elinkeinot tarvitsevat monipuolista osaamista, joten oppilaitosten ja yritysten yhteistyön kehittäminen on luontevaa ja tarpeellista.

Ekosysteemiajattelun lähtökohtana on oppilaitosten palveluroolin kehittäminen. Oppilaitoksilla on näissä ekosysteemeissä mahdollisuus toimia kehittämishubeina (eräänlaisena yhteisenä tilana tai alustana) ja avoimina kokeilu- ja innovaatioympäristöinä. Tavoitteena voi olla esimerkiksi osaavan työvoiman saatavuuden tai tuotekehityksen varmistaminen. Onnistuminen edellyttää koulutuksen järjestäjien ja yrittäjien välisen verkostoyhteistyön vahvistamista. Hyvinä esimerkkeinä voidaan pitää esimerkiksi Turun ammattikorkeakoulun uusia laboratorioympäristöjä tai varsinaissuomalaisen korkeakoulujen kampuustoimintoja: Teknologia kampus, Terveyskampus ja Kulttuurikampus.

4.1.2.4. Väestö voi hyvin. Ainutlaatuisella monimuotoisella luonnolla, elinympäristöllä ja kulttuurilla on vahva rooli asukkaiden hyvinvoinnin, onnellisuuden ja terveyden edistämisessä.

24. Parannetaan kulttuurin monialaista saavutettavuutta ja tuetaan kuntien kykyä ja osaamista tuottaa, hankkia ja mahdollistaa kulttuuri- ja taidepalveluja.

Kulttuuri on kunnan peruspalvelu: kunnan lakisääteinen tehtävä on järjestää kulttuuritoimintaa, joko yksin tai yhteistyössä muiden kanssa. Kunnilla pitää olla riittävät resurssit kulttuuritoiminnan järjestämiselle. Kulttuurin ja luovien alojen verkostojen toimintaa sekä maakunnallista kulttuurin ja luovien alojen yhteistyötä tulee vahvistaa. Hyviä keinoja voivat olla esimerkiksi yhteishankintojen ja -ostojen tukeminen koulutuksin,

apurahaklinikat erityyppisiä hankehakuja tai lisärahoitusta varten, ja koulutus resurssien jakamiseen.

On tärkeää mahdollistaa kuntalaisille lähellä tuotettu taide ja kulttuuri ja kannustaa näiden käyttämiseen. Näin parannetaan myös paikallisten taiteilijoiden työskentelyedellytyksiä ja säilytetään taiteen paikallinen omaleimaisuus.

Kulttuuripalveluiden tulee myös olla saavutettavissa tasapuolisesti maakunnan eri alueilla, osana kaikenikäisten maakunnan asukkaiden arkea. Taidetta ja kulttuuria voidaan viedä osaksi asukkaiden arkea ja elämänpiiriä ja erityisesti niiden väestöryhmien luo, jotka eivät kykene sitä muuten saavuttamaan. Erityisen tärkeää on vahvistaa lasten ja nuorten kulttuurikasvatusta tukemalla kuntia kulttuurikasvatussuunnitelmien käyttöönotossa kouluissa ja varhaiskasvatuksessa.

25. Lisätään kuntien yhteistyötä ulkoilu-, liikunta- ja retkeilypaikkojen kokonaisuuden kehittämisessä ja laaditaan kehittämisen tueksi maakunnallinen ohjelma.

Virkistykseen ja retkeilyyn käytettävien ulkoilureittien ja kohteiden käyttö on lisääntynyt koko Suomessa mutta myös Varsinais-Suomessa merkittävästi. Kyseisillä reiteillä ja kohteilla on käyttäjilleen merkittäviä hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia, mutta ne myös rakentavat ja parantavat viihtyisää elinympäristöä. Suurin osa kohteista on kuntien omistuksessa tai hallinnassa ja niiden ylläpidosta vastaavat kuntien lisäksi usein myös paikalliset yhdistykset.

Ulkoilija ja retkeilijä ei virkistyessään seuraa kuntarajoja vaan itselleen mielekkäistä reittejä ja paikkoja. Kuntien välisen yhteistyön lisääminen onkin erityisen tärkeää, jotta virkistys- ja retkeilyreitistöistä tulee aidosti toisiinsa linkittyviä jatkuvia kokonaisuuksia, jotka tarjoavat kävijöille mahdollisimman helpon tavan ulkoiluun. Maakunnallisen ohjelman tavoitteena on esimerkiksi luoda yhteismitallinen tieto eri reiteistä ja kohteista, määrittää kehitys- ja parannuskohteet sekä luoda seuraintaidikaattoreita niin hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista kuin kävijämääristä.

26. Tuetaan kunnissa tehtävää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä kulttuurin, luonnon ja elinympäristön hyvinvointivaikutusten sekä terveellisten elintapojen ottamiseksi entistä vahvemmin osaksi maakunnan asukkaiden elämää.

Luonnossa oleskelu ja liikkuminen lisää tutkitusti ihmisten hyvinvointia ja terveyttä ja muun muassa vähentää stressiä. Taide ja kulttuuri ovat tärkeitä hyvinvoinnin tekijöitä, mutta merkittäviä myös erilaisten sairauksien hoidossa ja kuntoutuksessa, sekä yksinäisyyden vähentämisessä. Terveelliset elämäntavat, lepo, liikunta ja ruoka, auttavat jaksamaan ja nauttimaan elämästä.

Varsinais-Suomessa on kaikki edellytykset kulttuurin, luonnon ja elinympäristön hyvinvointivaikutusten laajalle hyödyntämiselle. On tärkeää aikaisempaa vahvemmin tunnustaa näiden vaikutukset ihmisten hyvinvointiin paitsi strategia- myös toimenpidetasolla kunnissa ja maakunnallisesti. Tehdään rohkeasti uusia avauksia ja kokeiluja esimerkiksi kulttuurireseptin, kulttuurilähetteen ja Kaikukortin osalta.

Vahvistetaan maakunnallista elintapaohjausta ja kannustetaan varsinaissuomalaisia terveellisen lähiruuan syömiseen. Ylläpidetään ja kehitetään liikuntapaikkoja monipuolisesti koko maakunnan alueella. Pidetään huolta monimuotoisesta lähiluonnosta ja mahdollisuuksista sen virkistyskäyttöön. Kehitetään virkistysreittejä sekä viher- ja suojelualueverkostoa. Jaetaan kuntien kesken hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön hyviä käytänteitä. Hyödynnetään entistä vahvemmin kerättyä tietoa (esim. TEAvisari) kuntien hyvinvointisuunnitelmatyössä.

4.1.3. Yhdessä tekemisen ja tietoon perustuvien päätösten maakunta

4.1.3.1. *Edelläkävijyys verkostoyhteistyössä tuo sektorit jatkuvaan vuorovaikutukseen ja vahvistaa kehitysmuotoisuutta ja sopeutumiskykyä.*

27. Lisätään verkostojohtamisen osaamista ja rakennetaan Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumista maakunnan organisaatioiden aktiivisesti yhdessä tuottama verkostojen ja tavoitteellisen yhteiskehittämisen kokonaisuus.

Maakuntaohjelmaa toteuttavan Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumin vaikuttavuuden vahvistamiseksi sen ympärille kootaan avaintoimijoiden ryhmä, joka yhdessä kehittää erityisesti viestinnän kumppanuusmallia ja -rakenteita. Tavoitteena on, että maakunnallisella kumppanuusviestinnällä on käytössään sen tarvitsema osaamisresurssi ja että kumppanuusfoorumi verkostoinen tunnetaan maakunnan kehittäjäorganisaatioissa.

Yhteiskehittämisen avulla verkostoissa mukana oleminen ei ole vain osallistumista ja viestintää, vaan myös yhteisluomista. Silloin käyttäjä on aktiivinen osa toiminnan, hankkeiden ja yhteisten panostusten kehittämistä. Yhteinen tekeminen vahvistaa myös maakunnan kehitysmuotoisuutta, muutosjoustavuutta ja houkuttelevuutta. Tavoitteena on avoimia, matalan kynnyksen kohtaamisia, prosesseja ja yhteisiä projekteja, joihin toimijoiden on helppo osallistua niin julkiselta, yksityiseltä, kolmannelta kuin tutkimussektoriltakin.

4.1.3.2. *Asukkailla on perustaidot ja -tiedot vaikuttavaan kansalaisuuteen. Viestintä on selkeää ja saavutettavaa ja yhteistyöhön voi turvallisesti luottaa.*

28. Otetaan käyttöön konkreettisia keinoja ja malleja aktiivisen kansalaisuuden ja keskustelun lisäämiseksi yhteistyössä muun muassa vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa.

Jokaisella maakunnan asukkaalla tulee olla halutessaan mahdollisuus vaikuttaa ja tulla kuulluksi. Hyvät perustiedot ja -taidot madaltavat kynnyksiä osallistua, mikä puolestaan lisää hyvinvointia. Jokainen meistä voi oppia aktiiviseksi osallistujaksi, mutta tarvitsemme sekä koulutusta että viestintää eri mahdollisuuksista.

Keinoja asukkaiden riittävän tietotaidon turvaamiseksi voivat olla esimerkiksi erilaiset yhteiskuntaopetuksen muodot ja kouluvierailut, kuten Valonian Kirittäjä-mallin laajentaminen. Lisäksi tärkeässä roolissa ovat kansanopistojen ja kesäyliopistojen kurssit, vapaaehtoisprojektit, historialliset tutkimukset, kartoitukset tai erilaiset talkoot, joihin asukkaita pyydetään mukaan. Keskeistä on myös löytää ne viestintätavat ja kanavat, joilla tieto niin koulutuksista kuin vaikuttamisen mahdollisuuksistakin parhaimmin saavuttaa asukkaat. Tässä tarvitaan alueen eri toimijoiden, eli esimerkiksi julkisen sektorin, kansalaisjärjestöjen ja yksityisen sektorin välistä yhteistyötä.

29. Parannetaan palvelumuotoilulla erityisesti julkisen sektorin osaamista tuottaa saavutettavaa ja selkeäkielistä digitaalista tietoa.

Palvelumuotoilu tarkoittaa palvelujen kehittämistä ja suunnittelemista käyttäjälähtöisesti, käyttäjän näkökulmasta ja mieluusti yhdessä käyttäjän kanssa.

Jotta maakunnan asukkaiden olisi helppoa ja houkuttelevaa osallistua maakunnan yhteisten asioiden kehittämiseen, on julkisella sektorilla edelleen tarpeen kiinnittää erityistä huomiota viestinnän eli käytettävän kielen selkeyteen ja viestintäkanavien saavutettavuuteen. Valmisteilla olevista asioista tulee viestiä riittävän aikaisessa vaiheessa ja siellä, missä asukkaat ovat. Oleellista on myös tunnistaa erilaiset käyttäjäryhmät ja niiden erilaiset tarpeet. Maakunnan julkisten organisaatioiden voimien yhdistäminen palvelumuotoilu- ja saavutettavuusosaamisessa erilaisin koulutuksin voi olla osa ratkaisua.

4.1.3.3. *Osallistuminen kuuluu kaikille ja keskustelu rakentaa yhteishenkeä. Kansalaisyhteiskuntaa kuuleva valmistelu tekee vuorovaikutuksesta ja vaikuttamisesta arkea.*

30. Vahvistetaan julkisen sektorin vuorovaikutusosaamista ja toteutetaan kokeiluja, jotka tukevat tekemisen demokratiaa myös kausiasukkaat huomioiden.

Tekemisen demokratiassa tunnustetaan kansalaisten kasvava osaaminen ja tahto vaikuttaa. Kansalaisille annetaan mahdollisuus ja lupa osallistua yhteisten asioiden suunnitteluun ja toteutukseen joko suoraan tai erilaisten yhdistysten tai organisaatioiden kautta.

Maakuntaohjelmatyön teemoissa toimijoiden keskinäinen riippuvuus on vahvaa ja onnistuminen edellyttää voimien yhdistämistä. Useiden vuosien monialaisissa prosesseissa yhteistoiminnallinen hallinta ja sen toimintamallien osaaminen on avainroolissa. Kyse ei ole vain osallistumisesta vaan yhdessä tekemisestä ja neuvottelusta muun muassa yksityisen sektorin ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Tämä vaatii erityisesti julkisen sektorin toimijoilta uudenlaisia vuorovaikutustaitoja ja valmistelun läpinäkyvyyttä.

Kokeiluja, joiden avulla tekemisen demokratiaa voidaan tukea, voivat olla erilaiset parlamentit, foorumit, digitaaliset miniäänestykset ja osallistava budjetointi. Yhä enemmän näissä prosesseissa tulee huomioida kohderyhmänä kausiasukkaat, jotka varsinkin Varsinais-Suomen saaristoalueilla tuovat alueelle merkittävää resurssia mutta myös tarpeita. Lisäksi oleellista on tunnistaa olemassa olevat osallistumisen vajeet: ne väestöryhmät, jotka eivät ole mukana, ja toteuttaa matalan kynnyksen osallistumisväyliä osallistumiseen kannustamiseksi ja sen mahdollistamiseksi.

4.1.3.4. *Maakunnan kehittämistä tukevat modernit ja avoimet tietokäytännöt. Tarvittava tieto tuotetaan oikeaan aikaan ja oikeassa muodossa, niin että se on tietoaalustoilla avoimesti saatavilla.*

31. Jaetaan avointa tietoa ja panostetaan sen hyödyntämiseen, parannetaan datan yhteentoimivuutta ja suositaan avoimen lähdekoodin ratkaisuja.

Tieto ja sen hyödyntäminen ovat keskeisessä asemassa digitalisoituvassa yhteiskunnassa. Tiedon avoin saatavuus on toimivan digiyhteiskunnan lähtökohta. Avoimuuden lisäksi on tärkeää kehittää datan ja sen jakelun rajapintaratkaisujen yhteentoimivuutta. Näin eri tietolähteistä saatavaa dataa voidaan yhdistää helposti toisiinsa, mikä kasvattaa avoimen datan hyödynnettävyyttä ja sitä kautta sen arvoa liiketoiminnassa ja päätöksenteossa.

Tiedon yhteentoimivuuden edistämisessä erittäin tärkeää on yhteistyö datan tuottajien välillä. On kyettävä löytämään toimivimmat datan avaamisen käytänteet ja sopimaan yhteisistä tietomalleista ja kansainvälisten standardien hyödyntämisestä. Tässä avainasemassa on kansallinen ja EU-tason koordinaatio ja Suomessa käynnistynyt Tiedon

hyödyntämisen ja avaamisen hanke ja sen tulosten toimeenpano ministeriöissä ja kunnissa. Varsinais-Suomessa toimenpiteen toteutuksessa keskeisiä toimijoita ovat Turun kaupunki sekä Lounaistieto verkostoinen.

32. Kerrotaan päätöksenteon valmistelusta ja tehtyjen päätösten perusteluista ymmärrettävästi.

Hallinnollisen tekstin muotovaatimukset tekevät tekstistä joskus vaikeaa ymmärtää. Jos päätöksentekoa ja se perusteluja halutaan kuitenkin avata asukkaita laajemmin palvelevaan muotoon, on rinnalle tuotava selkeäkielisempää viestintää.

Käytännössä kehittämistyössä ja hallinnossa tarvitaan osaamista siitä, miten selkeää ja ymmärrettävää viestintää valmistelussa olevien asioiden taustoista ja eri vaiheista tehdään. Avoin viestintä eri vaiheissa ja myös päätöksenteon perustelujen avaaminen lisäävät ennakoitavuutta, luotettavuutta ja osallistumisen mielekkyyttä. Olisiko maakunnassa mahdollista kehittää malli, jossa eri toimijat sitoutuvat yhteiseen tavoitteeseen päätöksenteon avoimesta viestinnästä?

4.1.4. Muutoksia ennakoiva ja kasvuhakuinen digimaakunta

4.1.4.1. *Korkeakoulujen, yritysten ja julkisen sektorin yhteisissä kehittämissyhtiöissä syntyvät huipputuotteita, -palveluita ja -sisältöjä, jotka vahvistavat maakunnan elinvoimaa.*

33. Laaditaan maakunnallinen tutkimus-, kehitys- ja innovaatioyhteistyön tiekartta, joka tuo yritykset, korkeakoulut ja julkisen sektorin yhteen.

Varsinais-Suomen kilpailukyky ja hyvinvointi rakentuvat kestäväälle osaamiselle, tutkimukselle ja innovaatioille, jotka syntyvät usean eri toimijan saumattoman yhteistyön tuloksena. TKI-tiekartan tavoitteena on luoda yhteiset suuntaviivat sille, että maakunnan yritysten, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteistyö tuottaa kestäväää arvonlisäystä alueen kokonaishyvinvoinnille.

TKI-tiekartan avulla tavoitellaan maakunnan kärkialojen yritysten, yritysverkostojen, korkeakoulujen ja julkisen sektorin yhteenliittymiä ja verkostoja, jotka pyrkivät monipuolistamaan elinkeinorakennetta ja vahvistamaan tuottavuuskehitystä. Tämä edellyttää myös korkeatasoisen osaamiseen ja koulutukseen panostamista siten, että tutkimus ja innovaatiot ovat mahdollisia.

Korkeakouluja ja tutkimuslaitoksia sekä Varsinais-Suomessa että koko maassa tulee kannustaa laajasti keskinäiseen vuorovaikutukseen ja kunnianhimoisiin yhteisiin toimiin tutkimuksen hyödyntäjien kanssa. Toimijoiden tulee kyetä hyödyntämään eurooppalaista ja kansainvälistä TKI-rahoitusta niin Euroopassa kuin laajemminkin sekä kytkeytyä kansainvälisiin TKI-verkostoihin. Tiekarttatyön kärkenä on maakunnan älykkään erikoistumisen strategian painopisteet mutta tulokulma on kuitenkin tätä laajempi. Tiekartan toteutus on jatkuva prosessi, joka varmistaa toimijoiden kiinteän vuorovaikutuksen.

34. Rakennetaan kokeilualustoja lupaaville uusille ideoille ja innovaatioille erityisesti lääke- ja terveysteknologian, sinisen talouden ja ruokaketjujen aloilla.

Kokeilutoiminta on eri alojen palveluiden ja tuotteiden innovointia, kehittämistä ja testaamista oikeassa toimintaympäristössä. Maakunnassa esimerkiksi kunnat voivat

mahdollistaa yrityksille ja tutkimus- ja kehitysyhtiöille fyysisiä tai virtuaalisia (digitaalisia) kokeiluja alueillaan ja kannustaa niihin. Kokeilualustoihin voidaan mahdollisesti liittää myös erityisesti jollekin ryhmälle suunniteltua koulutusta. Kokeilutoiminta on innovaatiotyön tärkeä osa – samoin siihen liittyvä ajatus, että kokeillaan nopeasti eikä pelätä epäonnistumisia.

Varsinais-Suomessa erityisesti vahvat toimialamme lääke- ja terveysteknologia, sininen talous (ja erityisesti meriteollisuus) ja ruokaketjut tarvitsevat erilaisia kokeilualustoja ja -yhteistyötä. Kokeilujen kautta voidaan saada niin teknologisia kuin palveluihin tai sosiaalisiin tarpeisiin vastaavia innovaatioita. Hyviä yhteistyökumppaneita kokeilutoiminnassa ovat muun muassa toimialoilla jo toimivat klusterit. Onnistunut kokeilutoiminta poikii uutta: se houkuttelee maakuntaan uusia innovaattoreita, tutkimusta ja liiketoimintaa. Kokeilutoiminta myös vahvistaa kuntien ja yritysten välistä yhteistyötä, mikä on tärkeä elementti maakunnan ja kuntien elinvoimatyössä.

4.1.4.2. *Korkean tuottavuuden työ ja yrittäjyys lisääntyvät koko maakunnassa muun muassa digitaalisten palvelujen ja infrastruktuurin sekä vahvan digiosaamisen avulla.*

35. Selvitetään kuntien digitaalinen kypsyys, tuetaan yrityksiä ja kuntia digitalisaation mahdollisuuksien tunnistamisessa ja niiden digikyvykkyyksien kehittämisessä.

Tieto ja digitaaliset prosessit ovat organisaatioiden menestyksen keskiössä. Digiteknologia muuttaa koko ajan viestintätapojamme ja sitä, miten elämme ja työskentelemme. Koronapandemian myötä tarve vauhdittaa Euroopan digitaalista siirtymää on käynyt ilmeiseksi. Vaikka digitalisaation tulisi siis olla merkittävässä roolissa kuntien ja useimpien yritysten strategioissa, on organisaatioiden digivalmiuksissa huomattavia eroja.

Maakunnan kehittämisen kannalta on tärkeää tasata digivalmiuksien eroja ja tukea takamatkalla olevia organisaatioita digikyvykkyyksien kehittämisessä. Digikypsyyden arviointiin voisi tuoda raikasta ja täydentävää näkökulmaa vaikkapa nuorten avulla, sillä VTT:n tutkimuksen mukaan nuoret kokevat digitalisaation tekevän heidän työstään mielenkiintoisempaa.

36. Tehdään Varsinais-Suomesta maan yrittäjämönteisin maakunta: kutsutaan yritykset kehittämistoimenpiteisiin mukaan ja tuetaan yhteistyötä yritysten, kuntien ja kehitysyhtiöiden välillä.

Monet varsinaissuomalaiset kunnat ovat menestyneet erinomaisesti valtakunnallisissa kuntien yrittäjämönteisyyttä mittaavissa vertailuissa. Tämä luo hyvän pohjan tehdä Varsinais-Suomesta maan yrittäjämönteisin maakunta. Yrittäjämönteisyys lisää kuntien elinvoimaa, yhteiskunnan sopeutumiskykyä myös haastavissa tilanteissa, ja sitä kautta asukkaiden hyvinvointia.

Eri kokokoisissa kunnissa sekä eri seutukunnissa on omat haasteensa yrittäjämönteisyyden luomisessa. Varsinais-Suomessa hyviä ja toimiviksi arvioituja toimintamalleja löytyy eri puolilta maakuntaa. Seudullisilla kehittämissyhtiöillä on vahva rooli hyvien mallien levittämisessä. Kehittämissyhtiöt sekä Varsinais-Suomen Yrittäjät ja Kauppakamari välittävät myös yrittäjien ja yritysten tarpeita sekä toiveita kuntien suuntaan. Yritysten mukaanotolla toimintaympäristön kehittämistoimenpiteisiin saadaan arvokasta tietoa niiden arjen toimintaa joustavoittavista toimista ja samalla voidaan tarjota konkreettista hyötyä yritysten kilpailukyvyyn lisäämiseen.

37. Tehdään maakunnan elinkeinot ja osaaminen tutuiksi kansainvälisissä medioissa ja areenoilla.

Maakunnan kansainvälinen näkyvyys ja menestyminen vaatii rohkeaa ja strategista suunnitelmaa, resurssia ja valintaa keskittyä määrätietoisesti tiettyihin painopisteisiin. Tämä on mitä suuremmassa määrin yhteistyötä vaativa, pitäjäniteinen ponnistus.

Varsinais-Suomi on monessa teemassa ja toimialoilla kansainvälisesti aktiivinen ja menestyvä. Vahva maakunnallinen viestintä on tärkeä osa maakunnan tunnettuuden lisäämistä ja muun muassa maakuntakuvan rakentamista. Kun maakunnan elinkeinot ja osaaminen tehdään tutuksi valituilla kansainvälisillä areenoilla, on myös kansainvälisten kumppanien, yritysten ja osaajien houkuttelu jatkossa helpompaa.

38. Luodaan kansainvälistyviä yrityksiä palveleva konsepti, jossa yhdistetään verkostoituminen, valmennus ja julkiset Team Finland -palvelut.

Konseptin avulla pyritään aktivoimaan potentiaalisia vientiyrityksiä julkisten palveluiden pariin ja hyödyntämään yritysryhmien synergioita kansainvälistymisvalmiuksien kehittämisessä. Tarjotaan yrityksille valmennusta, sparrausta ja verkotetaan yrityksiä keskenään sekä kansainvälistymisen asiantuntijoiden kanssa.

Useilla maakunnan kärkiklusterilla on merkittävää yritysten ja yritysten ja tutkimusorganisaatioiden yhteistoimintaa, jonka tuloksena syntyy uusia tuotteita. Verkostojen avulla voidaan muodostaa laajempia kansainvälistymiseen tähtäviä yritysryhmiä, jotka ovat yksittäisiä yrityksiä kilpailukykyisempiä kansainvälisillä markkinoilla. Valmennusta tarvitaan esimerkiksi digitaalisten alustojen hyödyntämiseen, sillä pandemian myötä niiden käyttö tulee osittain korvaamaan fyysisiä tapaamisia ja messuihin osallistumista.

Palvelujen kohderyhmänä ovat etenkin pk-yritykset. Ne ovat usein muusta potentiaalistaan huolimatta liian pieniä kilpailemaan kansainvälisillä markkinoilla yksin, toisin kuin suuret yritykset, joilla itsellään on osaamista ja resursseja kansainvälistymisen edistämiseen.

39. Tuetaan paikkariippumattoman rekrytointikulttuurin käyttöönottoa ja poistetaan paikkariippumattoman työnteon esteitä.

Digitalisaatio on tuonut yritysten ja organisaatioiden toimintoihin ja henkilöstön sijoittumiseen uusia mahdollisuuksia. Sen mukanaan tuoma toimintakulttuurin muutos on mahdollisuus parantaa maakunnan veto- ja pitovoimaa erityisesti asiantuntijatehtävissä työskentelevien suhteen.

Koronapandemian seurauksena etätyöskentely lisääntyi merkittävästi ja osoittautui monelle sopivaksi tavaksi tehdä töitä. Poikkeusolot tarjosivat erityisesti asiantuntijaorganisaatioiden työnantajille ja työyhteisöille kokeilulaboratorion, jonka tuloksena huomattiin, että etätöissä työn laatu voi olla jopa jaettua fyysistä työympäristöä parempi. Työn tekemisen ympäristöön suhtaudutaan uudella tavalla, vapaammin.

Paikkariippumaton rekrytointi tarkoittaa, että työn suorittaminen ei ole paikkaan sidottua. Paikkariippumattomuus tukee myös monipaikkaisuuden tavoitteita ja se voi olla erityisesti mahdollisuus laajemmin kansallisten ja kansainvälisten osaajien houkutteluun. Paikkariippumattoman rekrytointikulttuurin käyttöönoton tukemiseksi tarvitaan ymmärrystä uudenlaisesta työskentelystä ja siihen liittyvistä tarpeista, mahdollisuuksista ja ehdoista. Lisäksi tarvitaan tehokkaita väyliä osaajien tavoittamiseksi.

Paikkariippumattoman rekrytointikulttuurin ja yrittäjyyden edistäminen tapahtuu rakentamalla avointa rekrytointipolitiikkaa, anonyymein ja osaamisperusteisin rekrytointikäytännöin. Siten valjastetaan Varsinais-Suomen käyttöön ei vain koko kansallinen, vaan myös kansainvälinen osaamispotentiaali.

40. Ennakoidaan kärkitoimialojen osaamistarpeet, luodaan rekrytoijille sujuvia polkuja kansainvälisten osaajien rekrytointiin ja haastetaan työnantajat palkkaamaan Varsinais-Suomessa opiskelevia kansainvälisiä opiskelijoita.

Alueellinen osaamis- ja koulutustarpeiden ennakointi yhdessä kansallisen ennakkoinnin kanssa muodostaa perustan Varsinais-Suomen kärkialojen osaamistarpeiden tulevaisuustyölle. Varsinais-Suomessa ennakointityö tarkoittaa Ennakointiakatemian, oppilaitosten ja korkeakoulujen oman ennakkoinnin sekä TE-hallinnon muodostamaa kokonaisuutta, jota tuetaan kansallisella ennakointitiedolla. Sen keskeinen tavoite on saada tulevaisuuden ennakoidut osaamistarpeet osaksi koulutuksen suunnittelua.

Sekä väestönkasvu että alueen elinkeinoelämän osaajatarpeen varmistaminen edellyttävät Varsinais-Suomessa kasvavaa työperäistä maahanmuuttoa. Painopisteenä tulee olla työvoimapulasta kärsivät alat sekä TKI-toiminnan kärki- ja kasvualojen kannalta olennaiset erityisosaajat, opiskelijat ja tutkijat. Ulkomaalaisen osaajan rekrytointiprosessi on monivaiheinen kokonaisuus, jossa sisällöllisten ja teknisten kysymysten lisäksi tärkeitä ovat perehdytykseen, kotoutumiseen ja viihtyvyyteen liittyvät tekijät. Lisäksi tarvitaan yrityksille selkeä polku kansainvälisten osaajien rekrytointiin ja työnantajien aktivoimista palkkaamaan Varsinais-Suomessa opiskelevia kansainvälisiä opiskelijoita muun muassa tekemällä korkeakouluopiskelijoiden työharjoittelut ja yritysprojektit tunnetummaksi.

Kansainvälisen rekrytoinnin ja osaamis- ja työperäisen maahanmuuton osalta Varsinais-Suomi toimii osana kansallista toimintamallia. Työ- ja koulutusperusteiselle maahanmuutolle laaditaan hallituksen toimesta tiekarttaa, jossa määritellään visio, tarkennetut tavoitteet ja toimenpiteet työvoiman ja opiskelijoiden maahanmuuton pitkäjänteiseksi edistämiseksi. Kansallisesti tärkeä toimija on erityisesti Business Finland ja sen Talent boost-ohjelmat. Lisäksi TEM:n, OKM:n ja Turun kaupungin välinen ekosysteemisopimus sisältää työperäiseen maahanmuuttoon liittyviä toimia.

41. Luodaan olosuhteet, jotka edistävät toimijoiden kiinnittymistä alueelle ja viestitään kansallisesti ja kansainvälisesti hyvistä elämän ja yrittämisen edellytyksistä Varsinais-Suomessa: palveluista, työ- ja tutkimusympäristöstä, turvallisuudesta ja ainutlaatuisesta ympäristöstä.

Varsinais-Suomi tarjoaa osaajille ja yrityksille erinomaiset puitteet hyvään elämään ja menestykseen. Maakunnan toimivat hyvinvointipalvelut, puhdas ympäristö, infrastruktuuri, koulutus, tutkimus sekä innovatiivinen teknologia ovat vahvuuksia, joilla Varsinais-Suomi voi kilpailla koulutetusta työvoimasta.

Osaajien ja asukkaiden kiinnittyminen Varsinais-Suomeen edellyttää hyvistä elämän edellytyksistä viestimistä ja niistä huolehtimista. Viestitään voimakkaasti paitsi alueen elinkeinoelämästä, ainutlaatuisesta ympäristöstä ja arjen turvallisuudesta, myös sivistyspalveluista, vapaasta sivistystyöstä ja kulttuuriperinnöstä. Panostetaan uusien

asukkaiden vastaanottoon, saatavilla olevien palvelujen toimivuuteen ja palveluista kertomiseen. Kanavoidaan rahoitusta paitsi viestintään, myös kokeileville hankkeille ja startupeille, suhtaudutaan uteliaan myönteisesti myös luoviin ja toimialarajat ylittäviin kokeiluihin. Kerrotaan laajasti alueen uteliaisuudesta, aktiivisuudesta ja uskalluksesta, niin kansallisesti kuin kansainvälisesti.

4.1.4.5. *Maakunnan kehittäminen tapahtuu luonnon kanssa sopusoinnussa ja sen arvot huomioiden. Luonnon monimuotoisuuden tukeminen nähdään välttämättömyytenä ja sitä tuetaan myös digitalisaation ja ennakkoinnin keinoin.*

42. Otetaan käyttöön ja etsitään keinoja, joilla luonnon monimuotoisuutta parannetaan yritysten ja kuntien vastuullisuus- ja kestävyystavoitteiden kautta.

Luonnon monimuotoisuus, eli biodiversiteetti, tarkoittaa ekosysteemien lajien ja geenien kirjoa maailmassa tai tietyssä luontotyyppissä. Luonnon monimuotoisuuden merkitys elämälle maapallolla on kiistämätön, ja keskeinen tekijä myös kaikelle ihmisen toiminnalle. Biodiversiteetti on kuitenkin jatkuvasti köyhtymässä ja suurimpia syitä tälle ovat erilaiset ihmistoiminnan vaikutukset.

Yritysten ja kuntien luontokestävällä toiminnalla voidaan saavuttaa merkittäviä edistysaskeleita monimuotoisemman luonnon edistämiseksi. Asukas- ja kuluttajakäyttäytyminen vaikuttaa ja luo painetta muuttaa toimintatapoja monimuotoisuutta tukevaksi. Yritysten ja kuntien vastuullisuus- ja kestävyystavoitteet tulee ymmärtää niin liiketoiminnan välttämättömänä osana ja kannusteena kuin ihmisten asumisvalintojen ohjaajana.

43. Tehdään Varsinais-Suomesta kestävän matkailun edelläkävijämaakunta.

Varsinais-Suomi on monipuolinen matkailualue, jossa korostuvat samanaikaisesti luontokohteet, kuten saaristo ja kansallispuistot, sekä kaupunkikohteet. Näissä kohtaavat paikallis- ja kaupunkikulttuuri, Suomen historia sekä maakunnan monipuolinen ruokakulttuuri.

Kestävän matkailun varmistaminen koko maakunnassa on matkailualan toimijoiden yhteinen tahto, joka on kuvattu Varsinais-Suomen "Yhdessä kestävää kasvua 2.0" -tiekartassa. Tiekarttatyön tarkoituksena on muun muassa alueen yritysten toiminnan ohjaaminen kestävän matkailun edellyttämien toimintatapojen käyttöön sekä mm. sähköisten jakelukanavien käyttöönottoon kattavasti. Kestävän matkailun kehittäminen on yritysten, kuntien, asukkaiden ja alueorganisaatioiden yhteinen tavoite. Tiekarttatyö kokonaisuutena painottaa kestävän matkailun, tiedolla johtamisen ja digitalisaation kehittämistä. Matkailun kehittämistä tehdään samalla asukaslähtöisesti.

44. Kunnat, valtio ja maanomistajat toteuttavat yhdessä luonnon monimuotoisuutta lisääviä toimenpiteitä ja perustavat riittävän kattavan suojele- sekä viherrakenneverkoston.

Monimuotoinen luonto tuottaa meille kaikille elintärkeitä palveluja, joita kutsutaan ekosysteemipalveluiksi. Ekosysteemipalveluihin kuuluvat muun muassa seuraavat ihmistoiminnalle keskeiset asiat: ruoka, pölytys, ravinteiden kierto, puhtaan juomaveden saatavuus ja tulvien torjunta, raaka-aineet, hiilinielut, puhdas hengitysilma, lääkkeet sekä virkistys ja terveys.

Monimuotoisen luonnon ylläpito ja luonnon tilan parantaminen perustuu riittävän kattavaan ja toisiinsa kytkeytyvään suojele- ja viherrakenneverkostoon. Valtion

suojelutoimenpiteiden lisäksi on välttämätöntä toimia alueellisesti ja paikallisesti. Erittäin tärkeitä toimenpiteitä ovat vapaaehtoiset maanomistajalähtöiset suojeluratkaisut, joita rahoitetaan mm. METSO- ja HELMI-ohjelmien kautta. Lisäksi kuntasektorin nykyistä vahvempi osallistuminen alueensa luonnon monimuotoisuuden vaalimiseen on tarpeen. Kuntatasolla yleiskaavallinen viherrakenteen kokonaisvaltainen tarkastelu mahdollistaa osallistuvan ja avoimen prosessin kunnan maankäytön ohjaamisessa. Kunnan viherrakenne on keskeinen osa myös virkistys- ja matkailuteemojen kehittämistä sekä ympäristön tuottamien hyvinvointi- ja terveystalveluiden kokonaisuutta.

4.2. Muutosjoustavuus

Muutosjoustavuus eli resilienssi on aluekehityksen kulmakivi. Muutosjoustavuudella tarkoitetaan alueen sopeutumiskykyä toimintaympäristön muutoksiin. Muutosjoustava alue on immuuni ulkoisille häiriöille, kykenee palautumaan nopeasti muutostilanteissa ja hyödyntämään muutokset uudistamalla toimintatapojaan ja toimimalla innovaattorina ja edelläkävijänä. Muutosjoustavuus edellyttää alueen aktiivista ja dynaamista uudistamista, joka pohjautuu muun muassa oppimiseen ja toimiviin verkostoihin.

Muutosjoustavuuden työkalupakin peruselementit ovat uudistaminen, varautumiskyky ja uudelleen suuntaaminen. Muutosjoustavalla alueella on kyky varautua, palautua ja erityisesti uudistua ulkoisesta aluetalouden shokista sekä kyky mobilisoida resurssit muutostilanteessa. Muutosjoustavuutta voidaan pitää rakennemuutosten ennakoivana hallintana.

Monipuolinen elinkeinorakenne ja korkea osaaminen edesauttavat alueen muutosjoustavuutta, mutta alueen resilienssikyvykkyyden oleellinen vaatimus on, että toiminnalliset rakenteet ja yhteistyöverkostot ovat riittävän kehittyneitä ennakointi-, reagointi- ja uudistumiskyvyn varmistamiseksi. Kumppanuus, toimijoiden välinen luottamus ja yhteistyön ilmapiiri ovat edellytyksiä nopealle uudistuskyvylle ja sitä kautta alueen muutosjoustavuudelle.

Taloudellisten rakennemuutosten lisäksi muutosjoustavuutta haastaa ilmastonmuutos ja sen aiheuttamat lisääntyneet sään ääri-ilmiöt. Sopeutuminen muuttuviin ilmasto-olosuhteisiin on välttämätöntä riippumatta hillintätoimien onnistumisesta. Muutosjoustava alue kykenee varautumaan eri ilmastoskenaarioiden vaikutuksiin alueen toiminnalle. Etenkin yhdyskuntasuunnittelussa ilmastomuutoksen huomioiminen on tärkeää sekä muutoksen hillitsemiseksi että sen vaikutuksiin varautumiseksi. Ympäristömuutosten lisäksi alueen muutosjoustavuutta haastaa myös muut kansalaisten terveyttä uhkaavat tekijät kuten koronaepidemian kaltaiset pandemiat.

Varsinais-Suomen muutosjoustavuuden perustekijöinä voidaan pitää vahvaa teknologiaosaamista, monipuolista ja kasvuhakuista elinkeinotoimintaa, logistista sijaintia, korkeakoulujen ja toisen asteen ammatillisen koulutuksen muodostamaa ekosysteemiä, sosioekonomista monimuotoisuutta, alueen ilmasto- ja kasvuolosuhteita ja sijaintia osana Suomen kasvukolmiota (Turku-Tampere-Helsinki). Vahvistuvat verkostot ja kumppanuuksien kehittyminen eri sektorien välillä, uusien teknologioiden sekä digitalisaation ja kiertotalouden hyödyntäminen ja merkittävä opiskelijapotentiali vahvistavat edelleen maakunnan muutosjoustavuutta.

Muutosjoustavuuden kannalta heikkouksia ja uhkia voidaan nähdä osaajapulassa, asukkaiden sosiaalisessa eriytymisessä, kuntatalouden haasteissa, yrityspotentialien hyödyntämättömyydessä ja osin väestön ikärakenteen kehityksessä. Myös ympäristöihin ja erityisesti Saaristomeren tilaan kohdistuvat uhkat heijastuvat alueen muutosjoustavuuteen.

Useat Varsinais-Suomen maakuntastrategian tavoitteet ja toimenpiteet tähtäävätkin suoraan tai välillisesti maakunnan muutosjoustavuuden lisäämiseen. On myös tärkeää, että maakuntaohjelman

tavoitteet ja toimenpiteet on laadittu niin, että ne mahdollistavat uudelleen arvioinnin ja kohdentamisen, mikäli tilanne ja toimintaympäristön muutokset sitä edellyttävät.

5. Tehdään uutta – Varsinais-Suomen älykkään erikoistumisen strategia 2022–2027

Varsinais-Suomen älykkään erikoistumisen strategia syventää maakuntasuunnitelman ja maakuntaohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä. Se tarkastelee erityisesti niitä maakunnalle erityisiä vahvoja elinkeinoja, joilla on monipuolista innovaatiotoimintaa, ja joilla nähdään merkittävää potentiaalia tulevaisuuden kasvupoluiksi.

Älykkään erikoistumisen strategia yhdistyy erityisesti maakuntasuunnitelman visioihin, joilla tavoitellaan puhtaita ratkaisuja ja innovaatioita sekä kasvua ja digitaalisuutta. Arvojen osalta älykkään erikoistumisen strategiatyössä korostuvat uteliaisuus ja vastuullisuus, joiden avulla rakennetaan ilmapiiriä, jossa uuden keksimiselle on sekä lupa että tilaa, myös velvollisuus paremman tulevaisuuden turvaamiseksi. Älykkään erikoistumisen strategiassa tunnistetut painopistekohtaiset tehtävät syventävät maakuntaohjelman toimenpiteitä.

5.1. Alueellinen tutkimus- ja innovaatiostrategia

Älykkään erikoistumisen strategia - *Smart Specialisation Strategy, S3* – on Euroopan unionin politiikkamalliin ja koheesiopolitiikkaan perustuva työkalu, jonka avulla maakunnat tunnistavat tulevaisuuden vahvat toimialansa ja rakentavat niiden tukemiseksi monitasoista yhteistyötä ja jatkuvaa keskustelua, johon osallistuu julkinen, yksityinen, tutkimus- ja kansalaisyhteiskunta. Yhteistyön lähtökohdaksi on taloudellinen kasvu, uuden luominen ja innovaatiot, sekä pyrkimys eurooppalaisia arvoketjuja luovaan alueidenväliseen yhteistyöhön. Strategian laatimisesta säädetään laissa alueiden kehittämistä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta.

Älykkään erikoistumisen strategiat arvioivat 1) tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan (TKI-toiminta) haasteita (esimerkiksi haasteet tutkimuksen ja osaamisen muuntamisesta innovaatioiksi sekä digitalisaation hyödyntämiseen ja eri toimijoihin kytkeytyvät haasteet), 2) alueen toimialoja, jotka kohtaavat haasteita teknologisen murroksen, globalisaation ja vähähiiliseen talouteen siirtymisen vuoksi, 3) tutkimus- ja innovaatiotoimijoiden sekä yritysten yhteistyön mahdollisuuksia, ja 4) vähähiilisyyden, sukupuolten tasa-arvon ja digitalisaation edistämistä.

Tätä maakuntastrategiaa laadittaessa on viitteitä siitä, että eurooppalainen S3 onkin muuttumassa S4:ksi, *Smart Specialisation Strategies for Sustainability*. Muutos liittyy koronapandemiasta elpymiseen, eurooppalaiseen vihreään siirtymään ja tarpeeseen toimia ja rakentaa yhä kestävämpiä ratkaisuja tiiviissä yhteistyössä myös kansalaisyhteiskunnan kanssa.

Varsinais-Suomen älykkään erikoistumisen tunnistetut vahvat toimialat, eli painopisteet, ovat sininen talous ja uudistuva teollisuus, innovatiiviset ruokaketjut sekä lääke- ja terveysteknologia. Painopisteet on tunnistettu yhteistyössä maakunnan asiantuntijoiden kanssa, ja niihin liittyvää yhteistyötä tehdään jatkuvasti useilla rintamilla, myös erityisissä älykkään erikoistumisen kumppanuustyöryhmissä. Valmistelu ja toimeenpano on avointa elinkeinoelämän, tutkimus- ja koulutusorganisaatioiden, julkisen sektorin sekä kansalaisyhteiskunnan osallistumiselle, ja sen toteutuksessa hyödynnetään kyseisen strategian toteuttamiseen kehitettyä niin kutsuttua yrittäjämäisen löytämisen EDP-toimintamallia (*Entrepreneurial Discovery Process*), jossa tätä vuoropuhelua ruokitaan.

Kaikkien älykkään erikoistumisen painopisteiden toteutusta ohjaavat muun muassa EU:n vihreän siirtymän ohjelma ja Euroopan datastrategia, sekä painopistekohtaisesti esimerkiksi:

- EU:n tiedonanto kestävän sinisen talouden edistämiseksi
- EU:n yhteinen maatalouspolitiikkaohjelma CAP27 sekä sen kansallinen ja alueellinen ohjelma
- EU:n Farm to fork -strategia
- Eurooppalainen terveystiedon avaruus (yksi EU-komission poliittisista painopisteistä)
- EU:n Personalised Health -teema
- Kansallinen terveysalan tutkimus- ja innovaatiotoiminnan kasvustrategia

Lisäksi Varsinais-Suomen älykkään erikoistumisen strategian painopisteet ovat linjassa Turun kaupunkiseudun ja valtion välisen, vuosille 2021–2027 laaditun innovaatiotoiminnan ekosysteemisopimuksen kanssa. Strategia tukee myös kansallisen TKI-tiekartan tavoitteiden toteuttamista: yritysten ja tutkimusorganisaatioiden TKI-yhteistyön vauhdittamista ja uutta alkua.

Kuten koko maakuntastrategia, myös älykkään erikoistumisen toimialavalinnat ja toimenpiteet vaikuttavat viranomaisten rahoituspäätöksiin niiden mukaista toimintaa ja kehittämistyötä painottaen. Maakuntaohjelmasta poikkeava kausi 2022–2027 perustuu Euroopan unionin rahoituskautteen.

Älykkään erikoistumisen strategian toimeenpanon vaikuttavuutta seurataan osana maakuntastrategian seurantaa, muun muassa seuraamalla TKI-toiminnan ja elinkeinojen kehitystä sekä hanketoiminnan vaikuttavuutta.

5.2. Sininen talous ja uudistuva teollisuus

Euroopan komissio julkaisi toukokuussa 2021 tiedonannon kestävän sinisen talouden edistämiseksi Euroopan unionissa. Tiedonannossa esitetään siniselle taloudelle yksityiskohtainen toimintaohjelma. Kestävä sininen talous on osa laajempaa EU:n vihreän kehityksen ohjelmaa, joka on olennaisen tärkeä Euroopan tulevaisuuden kannalta. Kestävä sininen talous edellyttää, että valtamerten ja merten tila on hyvä. Komission tiedonannossa sinisen talouden keskeisiä sektoreita ovat meriteollisuus, merenkulku, satamatoiminnot, kalastus, vesiviljely ja rannikkomatkailu.

Varsinais-Suomessa sinisen kasvun veturina toimii meriteollisuus (laivanrakennus) laajasti verkottuneen alihankinta- ja koulutusverkoston tuella. Vahva suunnitteluosaaminen luo pohjaa myös tulevaisuuden vihreille laivakonsepteille ja kestäväälle operoinnille. Lounais-Suomen meriteollisuus työllistää 8 000 henkilöä noin 400 yrityksessä. Koko Suomen meriteollisuuden työpaikoista tämä on noin 27 prosenttia. Alan yrityksistä 30 prosenttia sijaitsee Lounais-Suomessa ja niiden osuus alan liikevaihdosta on 28 prosenttia. Turussa toimii neljä alalle kouluttavaa korkeakoulua ja yliopistoa.

Tulevaisuuden globaalit markkinahaasteet edellyttävät jatkuvaa uudistumista sekä uusia tutkimuksen ja liiketoiminnan löytöretkiä. Vahvan laivanrakennusteollisuuden lisäksi alueella on pitkä osaaminen myös offshore- ja arktisen teknologian alueilla sekä autonomisten systemien rakentamisessa. Turku on laajemminkin johtava teknologiateollisuuden keskittymä, jossa ennennäkemättömällä tavalla yhdistetään tekoälyä, robotiikkaa sekä automatisaatiota.

5.2.1. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta sekä osaamisen kehittäminen

Teknologiakampus Turku -ekosysteemissä tehdään työtä laajan sidosryhmäjoukon kanssa. Sen alueellisen verkoston ovat perustaneet Turun kaupunki, toimintaa koordinoiva Turku Science Park Oy, Turun yliopisto, Åbo Akademi, Turun ammattikorkeakoulu ja ammattikorkeakoulu Novia. Ekosysteemin päätehtävät ovat tekniikan tutkimus- ja koulutusinfrastruktuurien yhdistäminen, tekniikan koulutusyhteistyön lisääminen, yhteisen tekniikan tutkimusstrategian luominen ja ylläpitäminen sekä tekniikan alan vetovoimaisuuden ja yhteistyön lisääminen

maakunnassa. Kriittinen menestystekijä on toimivan ja elävän yhteistyön rakentaminen alueen yritysten kanssa.

Turun korkeakoulut tuottavat tekniikan tohtoreita, diplomi-insinöörejä, tekniikan kandidaatteja, insinöörejä ja merenkulun ammattilaisia alueen lisääntyviin tarpeisiin. Turun tekniikan korkeakoulutarjonnasta puuttuu kuitenkin yhä merkittäviä aloja sekä diplomi-insinööri- että insinöörikoulutuksessa. Koulutusoikeuksia tarvitaan mm. sähkö- ja automaatiotekniikassa sekä rakennusarkkitehtuurissa. Koulutusoikeuksien kattavuuden edelleen vahvistaminen maakunnan elinkeinorakenteen ja tuotannon vahvuusalueiden mukaisesti tulee olemaan lähivuosien yksi konkreettinen haaste ja edunvalvonnan kohde.

Osana Teknologiakampus Turku -kokonaisuutta STEAM Turku -hanke luo Turun kaupungille uuden koulutuksen toimintamallin luonnontieteen ja tekniikan alan vetovoiman vahvistamiseksi. STEAM rakentaa varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen yhdistävän tiede- ja teknologiapolun, ja tarjoaa suoria väyliä jatko-opintoihin ja Turun teknologiakampukselle. STEAM-yhteistyö ulottuu Turkuun ja koko Lounais-Suomeen.

Osaamisen kehittämisen tulee ulottua jatkossakin koulutuspolun koko matkalle. Opintopolkujen avaaminen ja joustavoittaminen on tärkeää alueen tekniikan koulutuskokonaisuudessa.

Turulla ja Varsinais-Suomella on kaikki mahdollisuudet nousta tekniikan alan koulutuksen ja tutkimuksen yhdeksi johtavaksi kärkialueeksi Suomessa. Tähän tarvitaan eri resurssien suuntaamista ja kokoamista yhteisen tavoitteen edistämiseen.

5.2.2. Yritysten innovaatiot ja kansainväliset verkostot

Meriteollisuus on Varsinais-Suomessa muotoutunut monitahoiseksi ja aktiiviseksi verkostoksi. Sen toimijoina on useita yrityksiä, joille meriteollisuus on vain osa kokonaisliiketoiminnasta. Varsinais-Suomelle meriteollisuus ja sen pienetkin yritykset joutuvat vastaamaan globaalin tason kilpailukyvyyn vaatimuksiin. Meriteollisuusverkosto ulottuu usealle alueelle Suomessa ja Itämeren rantavaltioissa. Se kaipaa muuttuvassa maailmantilanteessa uudenlaisia toiminta-avauksia ja innovaatiotoimintaa mahdollistavien rakenteiden kehittämistä.

SmartBlueIndustry -konseptissa keskitytään neljän virran (data-, materiaali-, finanssi- ja ihmisvirrat) kehittämiseen digitaalisempaan ja tehokkaampaan suuntaan. Blue Industry Parkista tavoitellaan Meyer Turku Oy:n telakan viereen meriteollisuusaluetta, joka tukee risteilijärakentamiseen liittyvän alihankintaverkoston globaalin kilpailukyvyyn parantumista. Meriteollisuusyritysten toimintaa tuetaan myös erilaisten kiihdytysohjelmien avulla.

Yritysten innovaatioiden tukemisessa tavoitteena on jatkuva yritysten kansallisen ja kansainvälisen kilpailukyvyyn parantaminen. Yrityksiä kannustetaan käyttämään enemmän kansallisia ja kansainvälisiä innovaatorahoitusinstrumentteja ja kasvattamaan näin konkreettisesti innovaatiokykyään. Alueella panostetaan erityisesti kestävästä liiketoiminnasta syntyvän liikevaihdon kasvattamiseen.

Kansainvälisen verkostoyhteistyön tavoitteena on eurooppalaisen meriteollisuuden kilpailukyvyyn edistäminen ja meriteollisuuden korostaminen merkittävänä strategisena toimialana. Etusijalle yhteistyön sisällössä ja suuntautumisessa asetetaan kohdealueet, joissa merialan tuotannollisen toiminnan lisäksi painottuvat myös koulutus, tutkimus ja kehitystoiminta sekä meriteollisuuden merkittävyys alueen elinkeinorakenteelle. Kansainvälisessä verkostoitumisessa hyvänä esimerkkinä on Fraunhofer-yhteistyö, jossa Turku

on edelläkävijä ja päänavaaja koko Suomen innovaatiojärjestelmän kehityksessä. Suomen meriklusterin soveltava tutkimus ja tuotekehitys sekä teollisuuden kanssa tehtävä yhteistyö vahvistuvat Turussa toimintansa aloittaneen älykkään merenkulun tutkimusyksikön toiminnan myötä.

Varsinais-Suomen alueen teknologiateollisuuden kilpailukyvyyn kehittämiseksi on välttämätöntä liittyä myös alueellisiin ja kansallisiin osaamisverkostoihin ja vahvistaa niissä toimimista. Turussa rakennetaan pitkäjänteistä yhteistyötä kaupunkiseutujen, Varsinais-Suomen seutukuntien ja muualla Suomessa sijaitsevien teknillisten yliopistojen välillä.

5.2.3. Puhtaat ja resurssiviisaat ratkaisut

Hiilineutraalin ja kiertotaloudenmukaisen meriklusterin muodostaminen parantaa työllisyyttä ja kilpailukykyä. Osaamiselle ja teknologisille ratkaisuille on myös globaalia kysyntää, mikä tulee kasvamaan tulevana vuosina säästöjen kiristyessä.

Maakunnan kiertotaloutta ja resurssiviisaita ratkaisuja kehitetään alueellisena yhteistyönä. Yhtenä kasvavana kärkenä ovat vetyyn liittyvät kehittämishankkeet. Alueen toimijoiden yhteistyössä on tavoitteena aikaansaada yritysveltoisia ekosysteemejä ja klustereita, joissa uusia innovatiivisia ratkaisuja kokeillaan ja kehitetään hyödyntäen kaupunkeja kokeilualustoina. Ekosysteemit ovat businessveltoisia yritysveltoisia ekosysteemejä. Alueella toimii lisäksi Smart Chemistry Park, bio- ja kiertotalouden innovaatioalusta, joka toimii tiiviissä yhteistyössä läpileikkaavasti usean yritysveltoisyyden kanssa.

Varsinais-Suomi toimii myös veturina Suomeen rakentuvassa liikkumisen ekosysteemissä, jonka fokuksena on sähköistyminen. Tämä ekosysteemi tukee liikennettä ja yhteiskuntaa pyrkimyksissä vähentää fossiilisten raaka-aineiden käyttöä sähköistymisen avulla tukien samalla tavoitteita ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Tavoitteena on koota muun muassa akkuteknologian toimijat yhteen ja tukea akkuteknologioiden ja sähköisen liikkumisen innovaatioiden syntymistä. Samalla edistetään kansallisen akkuekosysteemin yhteistyötä ja sen kansainvälistä tunnettuutta.

5.2.4. Tehtävät

Siniseen talouden ja uudistuvan teollisuuden kannalta oleellisia toimenpiteitä jatkoa ajatellen ovat muun muassa seuraavat. Ne tarkentavat erityisesti maakuntaohjelman toimenpiteitä, joiden numero on merkitty tehtävän loppuun.

- Tehdään Teknologiakampus Turusta vahva ja laaja-alainen tekniikan osaamiskeskittymä, joka edistää Lounais-Suomen kilpailukykyä sekä alueen yritysten kehittymistä (toimenpiteet 27, 33, 34, 36).
- Lisätään kansainvälistä näkyvyyttä, kumppanuutta ja hankeyhteistyötä liittymällä vähintään yhdelle Euroopan unionin älykkään erikoistumisen alustalle (toimenpide 37).
- Tehdään monenkeskistä edunvalvontayhteistyötä eurooppalaisissa merialan järjestöissä ja yhteenliittymissä sekä kahdenvälistä vahvojen merialueiden eurooppalaista verkostoyhteistyötä (toimenpide 37).
- Tuetaan sinisen talouden kärkiyhtiöiden ja pienten kansainvälisten kasvuyritysten yhteistyötä sekä niiden verkottumista korkeakoulujen kanssa (toimenpiteet 23, 33, 34, 38).

- Hyödynnetään EU:n tarjoamat uudet rahoitusmahdollisuudet alueen omista vahvuuksista nousevien tavoitteiden toteuttamiseen (toimenpiteet 1, 38).
- Vahvistetaan ennakoivaa ajattelua ja työskentelytapoja mm. Ennakointiakatemia-ympäristöä ja -metodeja hyödyntäen (toimenpide 40).

Toimenpiteiden edistämistä koordinoivat Teknoliakampus Turku, Turku Science Park, merialan asiantuntijaryhmä sekä Varsinais-Suomen liitto.

5.3. Innovatiiviset ruokaketjut

Ruokaketjulla on Varsinais-Suomessa merkittävä aluetaloudellinen rooli. Se työllistää yli 16 000 ihmistä. Maakunnan toimipaikoista yli 20 prosenttia ja liikevaihdosta 15 prosenttia kuuluu ruokaketjuun. Varsinais-Suomi on ruokalähtöisen kestävä kehityksen edelläkävijöitä maassamme. Ruokaketjujen kehittämisessä Varsinais-Suomen kärjet ovat sinisen ja vihreän biotalouden elintarvikeosaaminen ja -tuotteet; ruokatuotteiden ja -kokemusten alueellinen ja monialainen yhteiskehittäminen; sekä digitalisaation ja teknologian hyödyntäminen kestävä ruokajärjestelmän kehityksessä.

Innovatiivisten ruokaketjujen osalta haasteet innovaatioyhteistyön kehittämisen osalta löytyvät tematiikan sisällöistä. Kuluttajakäyttäytymisen muutosten ymmärtäminen ja niihin reagoiminen vaativat kehittäjäorganisaatioilta jatkuvaa tiedonjakoa ja keskustelua. Digitalisaatio ja avoin data tarjoavat sektorille paljon mahdollisuuksia, mutta vaativat myös suuria muutoksia toimintamalleissa, osaamisen ja teknologioiden kehittämisessä, puhumattakaan näiden vaatimista investoinneista. Kestävä kehityksen uusien ratkaisujen ketterä kokeilu tulee mahdollistaa ketjun kaikissa osissa.

Käytännössä innovaatiotyön koordinoinnissa ja pitkäjänteisessä kehityksessä Varsinais-Suomessa suurimmaksi haasteeksi asettuu perusrahoituksen puute, joka usein johtaa siihen, että TKI- ja innovaatiotoiminta tapahtuu ulkoisen rahoituksen turvin hankkeissa, jolloin pysyvyys kärsii ja asiantuntijat vaihtuvat vaiheesta toiseen. Resurssoinnin vahvistaminen on haaste, johon yhteistä ratkaisua tulisi hakea Varsinais-Suomen alueella.

Älykkään erikoistumisen strategian toteutuksen tueksi muodostunut Varsinais-Suomen ruokakehittäjien foorumi teemaryhmineen kokoaa yhteiskehittäjät koolle ruokateeman eri aihepiireissä. Foorumin toiminnassa mukana ovat muun muassa Turun yliopiston Funktionaalisten elintarvikkeiden kehittämisskeskus ja Brahea-keskus, Valonia, Luonnonvarakeskus, Yrityssalo, Saaristomeren kalatalouden toimintaryhmä, Turku Science Park, MTK-Varsinais-Suomi ja Varsinais-Suomen ELY-keskus. Työtä tukevat Turun ja Varsinais-Suomen Eurooppa-toimisto sekä Varsinais-Suomen liitto.

Osana ruokakehittäjien foorumin toimintaa on tunnistettu Varsinais-Suomen ruokajärjestelmään kuuluvat keskeiset toimijat, nimetty alueen vahvuudet ja perustettu niiden alle teemaryhmät. Teemaryhmien avulla kootaan aiheen osaajat yhteen, muodostetaan yhteyksiä kansainvälisiin osaajiin sekä kehitetään yhteistyötä ja uutta osaamista alueelle. Teemaryhmät ovat:

- Uudet viljelykasvit
- Kiertotalousratkaisut
- Mittaaminen & datan hyödyntäminen
- Lyhyet ketjut, alustatalous ja uudet liiketoimintamallit
- Kalatalous
- Ruokamatkailu & ravintolat

Työn tavoitteena on ketjun osaamisen kasvattaminen valituissa kärkiteemoissa kansainvälisen yhteistyön avulla. Tämä tarkoittaa uusia kumppanuuksia, uusia toimintamalleja, uusia

yhteistyöhankkeita sekä uutta rahoitusta ruokaketjun kehittämiseen. Työtä tarkoituksena on kehittää Varsinais-Suomen ruokaketjun yritysten kilpailukykyä ja vientivalmiuksia.

5.3.1. Sinisen ja vihreän biotalouden elintarvikeosaaminen ja -tuotteet

Varsinaissuomalainen ruoka linkittyy sekä siniseen että vihreään biotalouteen. Sininen biotalous kattaa niin vesiviljelyn, vesi- ja kalatalouden kuin suljetun kierron systeemillä tuotetun resurssitehokkaan ruuan. Vihreään biotalouteen kuuluvat pelloilta ja metsistä saadut ja maakunnassa kasvavat ruokajärjestelmän raaka-aineet ja niistä valmistetut tuotteet. Suuri osa Suomen leipäviljoista, öljykasveista, valkuaiskasveista ja varhaisperunasta viljellään Varsinais-Suomessa. Maakunta on myös merkittävä sianlihan- ja kananmunantuottaja. Suuri osa Suomen meri- ja sisävesikalastajista toimii Varsinais-Suomen alueella. Varsinais-Suomen raaka-aineista kaura, silakka, sienet, riista ja kasvipöytäproteiinilähteet kuten kvinoa, lupiini, herne, hamppu ja härkäpapu luovat kestävä kehityksen mahdollisuuksia ihmisten ruokapöytiin. Uusien viljelykasvien tuotannon ympärille on alueellamme kehittynyt poikkeuksellisen paljon liiketoimintaa.

Varsinais-Suomessa on vahvaa erikoiskasvien tuotantoa: esimerkiksi marjojen tuotantoa, avomaa- ja kasvihuonetuotantoa sekä monipuolista marjojen, hedelmien ja vihannesten jatkojalostustoimintaa. Näiden edelleen kehittämisen sekä uusien kiertotalousratkaisujen hyödyntämisen avulla rakennamme kansainvälisestikin ainutlaatuista osaamista ja vastaamme Euroopan vihreän kehityksen ohjelman tavoitteisiin kestävä maatalouden ja terveellisen, alueellisen ruoantuotannon edistämisestä.

5.3.2. Ruokatuotteiden ja -kokemusten alueellinen ja monialainen yhteiskehittäminen

Yhteistyöllä elinkeinoelämän, yliopiston, koulutuslaitosten, julkishallinnon monialaisen asiantuntijajoukon ja kuluttajien välillä on Varsinais-Suomessa pitkät perinteet. Sen avulla alueelle on kumuloitunut ruokaan ja ruokaketjuun liittyvää korkealuokkaista osaamista. Euroopan elintarvikevirasto EFSA:n hyväksymät suomalaiset funktionaaliset elintarvikkeet (täysxyylitol-purukumi ja benecol-tuotteet) ovat kotoisin Varsinais-Suomesta ja esimerkkejä yritysten ja Turun yliopiston välisestä yhteistyöstä. Alueelle on laadittu maan ensimmäinen kiertotalouden alueellinen tiekartta ja avattu ruokaan keskittyvä monitieteinen kestävä kehityksen Flavoria® -tutkimusala. Varsinais-Suomessa on panostettu myös ruokapalvelusektorin ja ruokamatkailun laadun ja läpinäkyvyyden kehittämiseen (Varsinais-Suomen matkailun tiekartta 2.0). Kuluttajien ja ruokapalvelutoimijoiden osallistaminen ruokaketjun kestävyttä edistävien kehityspolkujen suunnitteluun ja toteuttamiseen on ensiarvoisen tärkeää. Kuluttajan tarpeiden ja valintojen ymmärtäminen on avain kestävämpään ruokaketjuun ja uusien liiketoimintamallien syntyyn.

5.3.3. Digitalisaation ja teknologian hyödyntäminen kestävä ruokajärjestelmän kehityksessä

Kuten muitakin aloja, myös ruokaketjun kehitystä ohjaa vahvasti digitalisaatio. Se näkyy tuotannon ohjauksessa maataloilla, jalostuksessa, logistiikassa sekä tukku- ja vähittäiskaupassa. Samalla se mahdollistaa monipuolisen datan keräämisen, analysoinnin ja jakamisen.

Digitalisaation avulla kuluttaja pääsee lähemmäs tuottajaa ja näkee ostamansa tuotteen koko historian tai ravintolassa ruokaa valitessaan hänellä on käytössään tieto ruoan hiilijalanjäljestä. Digitalisaation avulla kuluttaja voi mitata omaa toimintaansa ja tehdä tietoisia valintoja. Myös tuottajille, jalostajille ja kaupalle se mahdollistaa uusia kanavia asiakkaiden tavoittamiseen.

Digitalisaatio mahdollistaa ruokajärjestelmän ketjujen lyhentämisen sekä uusien kuluttajälähtöisten toimintatapojen ja liiketoimintamallien kehittämisen. Tietoa jakamalla

yritykset pystyvät muodostamaan ekosysteemejä, joissa tavoitteena on yhteistyön avulla nostaa koko ketjun kestävyttä, tarjota ja mahdollistaa yrityksille kannattavampia liiketoimintaratkaisuja sekä avoimuutta kuluttajan suuntaan.

Digitalisaation täysimittaiseen hyödyntämiseen liittyen haasteena tällä hetkellä ovat erilaisten mittarien paljous, vaihtelevat laskentaperusteet ja viestiminen kuluttajalle. Työtä mittareiden kehittämiseksi tulee jatkaa. Ruokaketjun tulevaisuuden kilpailukyvyyn kannalta on tärkeää pystyä edistämään tutkimuksen ja yritysten yhteistyötä, ja rakentaa avoimia innovaatioekosysteemejä, joissa myös kuluttajalla on oma roolinsa. Flavoria®- tutkimusalusta Turun yliopistossa on ensimmäinen esimerkki tällaisesta ekosysteemistä. Se yhdistää ainutlaatuisella tavalla ruokapalvelutoimijan, tutkimuksen, teknologiayritykset sekä kuluttajan.

5.3.4. Tehtävät

Innovatiivisten ruokaketjujen kannalta oleellisia tehtäviä jatkoa ajatellen ovat muun muassa seuraavat. Ne tarkentavat erityisesti maakuntaohjelman toimenpiteitä, joiden numero on merkitty tehtävän loppuun.

- Sektoreiden välisen keskustelun, tiedonsiirron ja uusien kumppanuuksien syntyminen edistäminen ruokaketjun toimijoita verkottamalla. Kootaan alueen osaajat yhdessä tunnistettujen erityisosaamisteemojen alle ja lisätään alueen osaamista sekä tutkimus- että yritys kentässä (toimenpiteet 1, 3, 6, 8, 26, 27, 34).
- Edistetään uusien soveltuvien monialaisten tutkimus- ja kehityshankkeiden rakentamista.
- Kansainvälisen näkyvyyden, kumppanuuksien ja hankeyhteistyön lisääminen muun muassa ERIAFF-verkoston kautta ja seuraamalla yhteistyömahdollisuuksia muun muassa S3-alustojen kumppanuuksissa (toimenpide 33, 37).
- Olemassa olevien ja potentiaalisten alueiden välisten arvoketjujen ja kompensoivien vahvuuksien tunnistaminen (toimenpide 35, 37).
- Ennakoivan ajattelun ja työskentelytapojen vahvistaminen muun muassa Ennakointiakatemia-ympäristössä ja -metodeja hyödyntäen (toimenpide 40).
- Edistetään Flavoria® -innovaatioalustan toimintamallin rakentamista alueen toimijoita kokoavana ja ketterien kokeilujen testausalustana (toimenpide 34).

5.4. Lääke- ja terveysteknologia

Varsinais-Suomi on Suomen vahvin lääketutkimuksen, terveysteknologian ja laajemmin biotieteiden eli Life Science -alan keskittymä, jossa pitkäjänteinen huippututkimus yhdistyy monipuoliseen yritystoimintaan sekä kaupallistamis- ja kansainvälistymisosaamiseen.

Suomen lääkeviennistä yli 75 prosenttia ja diagnostiikkaviennistä noin 50 prosenttia tulee Turun alueen yrityksistä. Alueen huippuosaamista kuvaa hyvin se, että 22:stä Suomessa kehitetystä ja markkinoille tulleesta lääkkeestä 21 on kehitetty Turussa toimivissa lääkekehitysyrityksissä. Varsinais-Suomessa on yli 100 terveysalan yritystä ja ne muodostavat noin 20 prosenttia maakunnan teollisuuden liikevaihdosta sekä työllistävät 20 prosenttia Varsinais-Suomen teollisesta työvoimasta. Alan suora työllistävä vaikutus on noin 5 700 teollista työpaikkaa.

Mahdollisuudet lääke- ja terveysteknologiayhteistyön ja -sektorin kilpailukyvyyn kehittämisen osalta ovat Varsinais-Suomessa merkittäviä, ja aktiivista kehitystyötä tehdään jatkuvasti. Erityisesti potentiaalia on vihreän ja digitaalisen kehityksen alueilla. Maakunnassa on vahvaa teknologiaosaamista ja vihreän siirtymän osalta alueella onkin jo käynnistynyt terveydenhuollon kiertotalouden kehittämisvalmistelu. Lisäksi olemassa olevien infrastruktuurien monipuolinen käyttö (myös etäkäyttö) voi tehostaa toimintaa ja avata maakunnalle yhä uusia mahdollisuuksia kasvuun.

Lääke- ja terveysteknologiasektorin kehittämisen haasteet liittyvät pitkälti rahoituksen puutteeseen. Huippututkimukseen kohdistettu rahoitus on Suomessa rajattua ja kehittämistyön kannalta usein riittämätöntä. Näin ollen yhteistyötä on haettava kasvavissa määrin ulkomailta ja yhteistyöhankkeista, mikä toisaalta kuluttaa resursseja ja voi pilkkoa kehitystyön hankeluonteiseksi.

Terveyden vahvan tutkimusosaamisen ja yritystoiminnan ympärille Turun seudulle muodostunut HealthTurku -klusteri palvelee tänä päivänä laajalti terveyden hyväksi tehtävää liiketoimintaa ja kehitystyötä. Klusterin kulmakiviä ovat diagnostiikka ja lääkekehitys, joiden lisäksi vahvaa osaamista löytyy erityisesti terveysteknologian, funktionaalisten elintarvikkeiden sekä materiaaliteknologian aloilla. Tyypillisimmillään alueen teollisuuden ja tutkimuksen asiakkaat ja loppukäyttäjät löytyvät vahvasti säädellyistä ympäristöistä: kansainvälisestä tutkivasta ja valmistavasta teollisuudesta sekä sairaaloista ja muusta ammattimaisesta terveydenhuollosta. Regulaatio-osaamisen osalta Turun seutu onkin Suomen johtava alue.

Alueen sisällä ja HealthTurku -klusterin rinnalla toimii useita yhteistyöryhmiä. Älykkään erikoistumisen strategian toteutuksen tueksi muodostettu työryhmä on yksi esimerkki. Ryhmässä mukana ovat alueen korkeakoulut (Turun yliopisto, Åbo Akademi, Turun ammattikorkeakoulu), kehittäjäorganisaatiot (Turku Science Park, Yrityssalo), Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri sekä yhteistyöorganisaatiot (esimerkiksi Terveyskampus Turku) ja suuret hankkeet (kuten InFlames-lippulaivahanke). Työtä tukevat Turun ja Varsinais-Suomen Eurooppa-toimisto sekä Varsinais-Suomen liitto.

Strategiakaudella Suomessa etenevä hyvinvointialueiden valmistelu sekä tulevaisuudessa hyvinvointialueen ja maakuntastrategian hyvä vuoropuhelu voivat tuoda merkittävää lisäarvoa maakunnan lääke- ja terveysteknologiayhteistyön kehittämiseen. Hyvinvointialueen kyky ottaa innovaatioita käyttöön vaikuttaa maakunnan edistysaskeleihin, ja oman TKI-toimintansa kautta se voi vauhdittaa myös alueen menestystä.

Varsinais-Suomen lääke- ja terveysteknologiayhteistyön kärjet ovat lääkekehitys ja diagnostiikka, kuvantaminen, terveysteknologia ja terveystiedon analytiikka, sekä yritys-, testi- ja tukipalvelujen tuottaminen.

5.4.1. Lääkekehitys ja diagnostiikka

Turun seutu on jo vuosikymmenien ajan systemaattisesti investoinut monipuolisten osaamislustojen kehittämiseen luodakseen erilaisten tukitoimintojen ketjun lääkekehitysteollisuuden kasvulle. Yli puolet Suomen lääkekehityksestä ja diagnostiikkateollisuudesta tapahtuu Turun seudulla.

Lääkekehityksen huippuosaaminen perustuu Turun seudulla tehtyyn pitkäjänteiseen kehitystyöhön, joka on ollut uraauurtavaa koko Suomessa. Turussa Leiras Oy:n kehittämä hormonikierukka on nykyään Suomen lääketeollisuuden merkittävin vientituote, ja Leiraksen sitemmin ostaneen globaalin Bayerinkin kuudenneksi myydyin tuote. Nykyisin Bayer perustellusti kutsuukin Turkua maailman ehkäisyväkkaupungiksi. Mittauslaitteiden avulla Turussa toimintansa käynnistänyt Wallac Oy puolestaan suuntasi toimintansa nopeasti sairaalamaailmassa tarvittaviin laitteisiin. Nykyään Wallac on osa PerkinElmer-konsernia ja maailman johtava vastasyntyneiden geneettisten sairauksien seuloja.

Suurten yritysten, kuten Bayerin, Orionin ja Perkin-Elmerin lisäksi Turun alueella on kymmenittäin pieniä lääkekehitys- ja diagnostiikkayrityksiä sekä Life Science -palvelutuottajia. Alueen diagnostiikkayritykset ovat maailman markkinajohtajia vastasyntyneiden geneettisessä seulonnassa ja sydänmerkkiaineiden valmistuksessa. Lääkekehitys ja diagnostiikka ovat Turun yliopiston ja Åbo Akademin yhteinen tutkimuksen painopistealue.

Yhteistyö tuo alueelle myös merkittäviä investointeja. Valmistusosaaminen on vahvaa ja on johtanut merkittäviin tuotannon kehittämisen liittyviin investointeihin.

Parhailtaan näitä valmistelevat muun muassa Bayer, Orion ja Radiometer. Myös tutkimuspuolella valmistuksen kehittämiseen on valmisteilla laajoja hankkeita.

Älykkään erikoistumisen yhteistyön kautta tavoitellaan yhteiskehittämisen ympäristöä, jossa korkeakoulujen ja yritysten tutkijat voisivat kehittää uusia tutkimusstrategioita ja teknologioita yhdessä, ja hyödyntää tässä alueen ainutlaatuista tutkimusinfrastruktuuria.

Lääkekehityksen ja diagnostiikan päätoimijoita Varsinais-Suomessa ovat lukuisten yritysten lisäksi muun muassa Auria Biopankki, biologisen ja lääketieteellisen kuvantamisen tutkimusinfrastruktuuri Euro-BioImaging ERIC, Turun Biotiedekeskus, Turku Center for Disease Modeling, PET-keskus, Läntinen syöpäkeskus FICAN West ja Kliiniset potilastutkimukset Turun yliopistollisessa keskussairaalassa.

5.4.2. Kuvantaminen

Turku on biokuvantamisen Suomen pääkaupunki ja myös eurooppalaisittain merkittävä ja tunnettu alan toimija. Kuvantamisella on keskeinen asema esimerkiksi modernissa syöpä- ja virustutkimuksessa.

Biokuvantamisen avulla tutkijat pystyvät muun muassa tarkastelemaan solujen ja kudosten yksityiskohtia käyttämällä hyväksi maailman mittakaavassa johtavaa, pitkälle kehitettyä optista lasertekniikkaa. Turussa sijaitsevan valtakunnallisen PET-keskuksen käytössä on Suomen laajin valikoima radioisotooppeja, joten myös isotooppikuvantaminen on monipuolista. Monipuolisen isotooppituotannon lisäksi erityisen keskeistä on PET-keskuksen maailmanlaajuisessakin vertailussa mittava PET-merkkiainevalikoima, jota hyödynnetään paitsi diagnostiikassa ja perustutkimuksessa, myös paljon (kansainvälisissäkin) kaupallisissa lääketutkimuksissa.

Eurooppalaisittain kuvantamisen merkittävimmän organisaation, Euro-BioImaging ERIC:n päämaja sijaitsee Turussa, ja Turusta johdetaan Suomen Euro-BioImaging-palveluverkostoa. Mukana yhteistyössä on kuusi yliopistoa ja 3 yliopistosairaalaa, jotka kuuluvat Euroopan merkittävimpien joukkoon. Lisäksi kuvantamisen infrastruktuuri, tutkimus- ja palvelukehitys ovat kansainvälistä kärkeä ja osaaminen ja merkitys kasvussa myös datapuolella ja kuvantamispalveluiden etäkäytössä.

5.4.3. Terveysteknologia ja terveystiedon analytiikka

Teknologia ja Life Science -ratkaisut liittyvät ratkaisevasti yhteen. Kummankin alan innovaatiot pelastavat ihmishenkiä ja parantavat useiden ihmisten elämänlaatua. Varsinais-Suomen alueella näiden kahden tieteenalan liittouma on luonut erityisen menestyvän lääketeknologiasektorin, joka keskittyy pääasiassa ammattikäyttöön tarkoitettuihin ratkaisuihin. Työn keskiössä on ammattilaisen näkökulma terveydenhoitoon ja siihen liittyviin palveluihin kuluttajalähtöisten tuotteiden sijaan.

Terveysteknologiaosaaminen on alueella monipuolista, mutta erityinen kiinnostus kohdistuu synteettiseen terveysdataan liittyviin yhteistyöaloitteisiin osana tekoälypohjaisten ratkaisujen kehittämistä. Työkaluna ja osaamisen kokoajana näissä teemoissa toimii muun muassa Turun yliopiston johtama PRIVASA-hanke, joka kehittää tekoälymenetelmiä arkaluontoisten aineistojen turvalliseen hyödyntämiseen terveysalalla. Turun ammattikorkeakoulu kehittää hankkeessa kuvantamisdatan syntetisointia ja vahvistaa näin osaltaan myös kuvantamiseen liittyvää osaamista. Hankkeessa on mukana useita alueen toimijoita ja sen tavoitteena on vauhdittaa kansainvälisillä markkinoilla toimivien yritysten tuotekehitystä tuottamalla anonymia, yksilötasoisista terveysdataa yritysten kehitys- ja innovaatiotoiminnan tarpeisiin. Tällä hetkellä suomalaisyritykset eivät vielä pysty hyödyntämään rekisteridataa tehokkaasti.

Teknologiaan, datan tallentamiseen ja matemaattiseen mallintamiseen pohjaava terveystiedon analytiikka yhdistää teknologian ja lääketieteellisen ymmärryksen, joka kykenee tekemään luotettavia johtopäätöksiä terveydestä myös silloin kun itse data on vaillinaista. Terveystiedon analytiikka on kliinisen asiantuntijan tai tutkijan, datainsinöörin, matemaatikon ja muiden ammattilaisten keskinäistä yhteistyötä. Sote-data on avain yksilön terveyden edistämisen lisäksi terveystieteiden ja palvelujärjestelmän ja terveys- ja lääketeknologian kehittämiseen.

Terveysteknologian kehittämiseen liittyviä tarpeita on uusien teknologioiden käyttöönotossa kansalaisten, erityisesti ikääntyvän väestön, keskuudessa. Tässä teemassa on paljon mahdollisuuksia, jotka osaltaan luonnollisesti tukevat myös kansalaisyhteiskunnan osallistumista ja vaikuttamista innovaatiopolitiikassa.

Varsinais-Suomessa terveysteknologiaratkaisujen kehittämisessä erityistä vahvuutta on muun muassa seuraavilla aloilla: tekoäly, luonnollinen kieli, robotiikka ja esineiden Internet, diagnostiikkateknologiat ja -sovellukset sekä lisäävä valmistus, biomateriaalit.

5.4.4. Yritys-, testi- ja tukipalveluiden tuottaminen

Turun seudulla on laaja ja monipuolinen tukiverkosto innovaatioiden, tutkimuksen, lääketeknologian, lääketieteellisuuden ja globaalien yhteistoiminnan tukena. Terveyden vahvan tutkimusosaamisen ja yritystoiminnan ympärille muodostunut HealthTurku -klusteri rakentaa alueelle ekosysteemiä, joka tarjoaa monipuolisia palveluja ja tukea startupeille, paikallisille yrityksille ja kansainvälisissä yhteistyömalleissa. Terveyskampus Turku puolestaan on lääketieteen, terveys- ja sosiaalialan ja teknologian moniammatillinen osaamiskeskittymä, joka tarjoaa ainutlaatuisia mahdollisuuksia tutkimustoiminnalle, innovaatioille ja yritysyrityksille.

Terveysalan tuotekehitystä ja innovaatioita Varsinais-Suomessa edistää erityisesti tutkimus-, kehitys- ja testauspalvelu TERTTU. Tämä Terveyskampus Turun palvelu yhdistää terveysalan testialustapalvelut ja tarjoaa yhteiskehittämisen mahdollisuuden terveysalan ammattilaisten kanssa terveysteknologian, elintarvikealan, diagnostiikan, lääke- ja laitekehityksen tai palvelukehityksen aloilla.

5.4.5. Tehtävät

Lääke- ja terveysteknologiayhteistyön kannalta oleellisia tehtäviä jatkoa ajatellen ovat muun muassa seuraavat. Ne tarkentavat erityisesti maakuntaohjelman toimenpiteitä, joiden numero on merkitty tehtävän loppuun.

- Sektoreiden välisen keskustelun, yhteisen tilannekuvan ja EDP-prosessin vahvistaminen HealthTurku -yhteistyön kontekstissa (toimenpiteet 3, 27, 33, 36).
- HealthTurku-palvelukokonaisuuden, sektorin toimijoiden, innovaatioiden ja uusien toimijakeskittymien tunnettuuden ja edunvalvontayhteistyön vahvistaminen entisestään yhteistä näkyvyyttä lisäämällä. Alueellisen tuen ohjaaminen uusille aloittaville yrityksille (toimenpide 34).
- Testialustatoiminnan toimintavalmiuksien eli kypsyyden kasvattaminen, sekä muun muassa alueen edelläkävijyyden säilyttäminen synteettiseen mutta oikean kaltaiseen terveysdataan liittyvän kehitystyön osalta (toimenpiteet 1, 2, 34).
- Kasvatetaan datakyvykkyyttä ja sen hyödyntämistä terveysalalla. Osallistutaan hankkeisiin, joissa luodaan eurooppalaiset periaatteet terveys- ja hyvinvointidatan hyötykäyttöön (toimenpiteet 31, 35).

- Kehitetään sote-tietojen toissijaista hyödyntämistä ja panostetaan kansainväliseen yhteistyöhön dataintensiivisessä tutkimuksessa ja kehityksessä kansallisten tavoitteiden mukaisesti (toimenpiteet 20, 31, 34).
- Alueella toimivien merkittävien yhteistyöalustojen ja verkostojen toiminnan tukeminen, esimerkkinä Turussa sijaitseva ERIC Euro BioImaging -verkoston pääkonttori (toimenpiteet 27, 37)
- Uusien yhteistyöalustojen – kuten kansallinen Lääkekehityskeskus ja terveysalan European Digital Innovation Hub, EDIH:n – saaminen alueelle (toimenpiteet 33, 34).
- Kansainvälisen näkyvyyden, kumppanuuksien ja hankeyhteistyön lisääminen muun muassa S3-alustoilla ja muissa relevanteissa verkostoissa, sekä olemassa olevien ja potentiaalisten alueiden välisten arvoketjujen tunnistaminen (toimenpiteet 34, 37).
- Ennakoivan ajattelun ja työskentelytapojen vahvistaminen muun muassa Varsinais-Suomen Ennakointiakatemia-ympäristöä ja -metodeja hyödyntäen (toimenpide 40).

6. Työkalut toteutusta varten

Jokainen strategia tarvitsee työkalut ja rakenteen, jotta ihmiset ja organisaatiot voivat alkaa toimia ja toteuttaa asettamiaan visioita. Rakennetta täytyy koordinoita ja sen toimintaa seurata, kehittää ja tarvittaessa muuttaa yhdessä ja järjestelmällisesti. Varsinais-Suomen maakuntastrategian 2040+ tarkoitus on olla reagoiva ja ennakoiva muutostyökalu, joten jo sen lähtöfilosofia vie käyttäjää kohti toimintaa.

Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumi on juuri Varsinais-Suomelle ainutlaatuinen rakenne yhteistyön paikaksi. Lukuisine verkostoineen sen tehtävä on tehdä strategiatyö näkyväksi ja avoimeksi kaikille maakunnan kehittämistä kiinnostuneille. Tässä tehtävässään se toimii yhteistyön sytyttäjänä ja ikkunana, jonka kautta sekä maakunnalliset että kansalliset ja kansainväliset kumppanit löytävät toisensa.

Tärkeimpiä työkaluja tavoitteiden toteuttamiseksi maakunnassa ja kumppanuusfoorumilla ovat rahoitus, erilaiset verkostot ja yhteistoiminta-alueet sekä maakunnan kansainvälisiin tavoitteisiin liittävät ohjelmat, kuten YK:n kestävän kehityksen ohjelma.

6.1. Kumppanuusfoorumi

Varsinais-Suomen maakuntastrategian toteutus perustuu ihmisiin ja yhteistyöhön: kumppanuuteen, johon voi luottaa ja joka kantaa yli yksittäisten hankkeiden tai hetken ponnistusten. Varsinais-Suomen maakuntastrategiatyössä kumppanuus tarkoittaa suunniteltua, pitkäjänteistä ja pysyvää maakunnallista tapaa ajatella ja toimia. Kumppanuus on vuorovaikutusta ja yhdessä oppimista. Kumppanuustyötä on kaikki sellainen avoin ja rakentava toiminta, jonka tavoitteena on toteuttaa Varsinais-Suomen maakuntastrategiaa.

Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumi on maakunnallisten verkostojen kokoaja ja yhteistyön sytyttäjä. Sen peruskivi muurattiin kuvaannollisesti Varsinais-Suomen maakuntaohjelmassa 2014–2017, jolloin maakuntaan lähdettiin rakentamaan ihmisiä ja avointa tietoa kokoavaa toimintamallia. Seuraavalla ohjelmakaudella 2018–2021 tätä ideologista näkökulmaa vahvistettiin yhteisellä verkkoviestintäkanavalla, vuosittaisilla yhteisillä tapahtumilla sekä toiminnan järjestelmällisyyttä kehittämällä.

Uuden ohjelmakauden 2022–2025 alkaessa kumppanuusfoorumilla toimii yli kymmenen aktiivista kumppanuusverkostoa, joissa on mukana kymmeniä organisaatioita ja satoja asiantuntijoita. Osa verkostoista on epävirallisia ja vapaamuotoisia, osa virallisia ja nimettyjä työryhmiä. Verkostojen määrä ja teemoitus pohjautuu maakuntaohjelmaan, mutta se on tarpeen mukaan elävä, ja saattaa ottaa uusia muotoja matkan varrella. Kumppanuusfoorumin ytimessä onkin koko maakuntastrategiaa ohjaava uteliaisuus ja eräänlainen kypsä sopeutuminen: ymmärrys siitä, että ympäristö, tilanne ja tarpeet muuttuvat, välillä edessä on epäonnistumisia, mutta antamalla tilaa kokeilulle voidaan myös löytää merkittäviä uusia ratkaisuja ja ideoita. Näillä askelilla kumppanuusfoorumista rakennetaan yhteistä ja tavoitteellista yhteiskehittämisen kokonaisuutta, jonka sisällöt tuotetaan yhdessä maakunnan toimijoiden kanssa.

Kumppanuusfoorumilla Varsinais-Suomen liitto toimii verkostojen koollekutsujana tai fasilitoijana ja johtaa maakunnan kehittämistä. Maakunnan liiton sisäinen kumppanuustiimi vastaa toiminnan koordinoinnista ja raportoinnista. Maakunnan yhteistyöryhmä ja sen jaostot ovat osa kumppanuusfoorumia.

Seuraava taulukko kuvaa kumppanuusfoorumien verkostojen ja työryhmien kiinnittymistä toimenpiteisiin. Taulukko ei ole tyhjentävä kuvaus kaikista verkostoista, vaan lähtökohta.

Toimenpiteiden teemojen ajankohtaisuus kussakin ryhmässä, toteutukseen osallistuminen tai muu tapa edistää toimenpiteen toteutumista elää koko ohjelmakauden ajan, kun uusia näkökulmia ja tarpeita syntyy.

		KUMPPANUUSVERKOSTOJA JA TYÖRYHMIÄ																				
MAAKUNTAOHJELMAN TOIMENPITEET (ks. Luku 4)		Avoimen tiedon verkosto	Järjestöfoorumi ja MYR-järjestöjaosto	Kansainvälisten asioiden foorumi	Kulttuurifoorumi ja Varsinais-Suomen liiton kulttuuritoimikunta	Matkailufoorumi	Ennakointiakatemia	Meriteollisuuden asiantuntijaryhmä	Ruokakehittäjien foorumi	Lääke- ja terveysteknologiaryhmä	Varsinais-Suomen liikennejärjestelmäsuunnitelman seurantarayhmä	Vesienhoidon suunnittelun yhteistyöryhmä	Varsinais-Suomen alueidenkäytön yhteistyöryhmä	Varsinais-Suomen liiton saaristotoimikunta	MYR-koulutusjaosto	MYR-ilmastovastuujaosto	MYR-elinkeinojaosto	MYR-maaseutujaosto	Turun kaupunkiseudun MAL-ohjausryhmät	Varsinais-Suomen kulttuuriympäristöryhmä	Vesistökuunnostusverkosto	
1							X			X						X	X	X				
2														X		X		X				
3														X		X		X				
4			X											X		X		X				
5														X		X		X	X			
6												X				X		X				X
7	(X)											X		X				X				X
8								X						X				X				
9														X		X		X				
10			X								X		X	X				X	X			
11											X			X		X			X			
12			X								X			X		X			X			
13											X		X	X					X			
14											X		X	X		X			X			
15			X																			
16			X												(X)							
17			X																			
18			X											X								
19	(X)																					

20		x		x							x							
21					x							x						
22					x			x				x						
23					x	x		x				x		x				
24		x		x													x	
25	(x)	x								x	x				x			
26		x		x				x		x					x	x		
27		x				x		x										
28		x																
29																		
30		x									x							
31	x				(x)			x										
32																		
33	x				x	x		x				(x)	x	x				
34		x				x		x				(x)	x	x				
35	(x)	(x)																
36														x	x			
37			x			x		x				(x)		x				
38								(x)						x				
39								(x)										
40					x	x		x					x		x			
41			x															
42									x									x
43	x			x	x			x										
44										x				x				x

6.2. Rahoitus

Maakuntaohjelman toimenpiteiden toteutumista edistetään kuntien, yritysten ja monien muiden toimijoiden omilla panostuksilla, valtion rahoituksella sekä Euroopan unionin että kansallisella hankerahoituksella.

Varsinais-Suomessa maakunnan omassa päätösvallassa olevan hankerahoituksen määrä on kohtuullisen pieni. Maakuntaohjelma ohjaa vahvasti tämän rahoituksen suuntaamista. Valmisteluvaiheessa olevat hankkeet käydään läpi kahden viikon välein kokoontuvassa maakunnan yhteistyöryhmän sihteeristössä, jossa ovat mukana rahoittajien edustajat. Pääasialliset rahoituslinjaukset päätetään vuosittain maakunnan yhteistyöryhmässä. Sekä yksittäisten hankkeiden käsittelyssä, että rahoituslinjausten suuntaamisessa huomioidaan maakuntaohjelman painotukset.

Koska maakunnan omat hankevarat ovat pienet, on maakunnan ulkopuolisen rahoituksen hyödyntäminen ensiarvoisen tärkeää. Kansallisella tasolla merkittävän kokonaisuuden muodostaa Business Finlandin rahoitus. Lähialueiden kansainväliseen yhteistyöhön mahdollisuuksia tarjoavat Interreg-ohjelmat. Suoraan EU:sta haettavassa rahoituksessa on tarjolla monipuolinen valikoima maakuntaohjelman toimenpiteiden edistämiseen. Varsinkin kansainvälisissä hankehauissa korostuu hyvien hankekonsortioiden ja yhteistyön merkitys. Maakuntaohjelman kumppanuuden perusfilosofia tukee konsortioiden muodostamista ja menestymistä kovasti kilpaillun rahoituksen saamisessa.

Myönnetyn hankerahoituksen tasoa seurataan vuosittain. Seuranta kattaa maakunnan oman rahoituksen lisäksi myös mm. Interreg-ohjelmat sekä suoraan EU:sta haettavan rahoituksen.

Seuraavaan taulukkoon on hahmoteltu mahdollisia rahoituslähteitä maakuntaohjelman toimenpiteiden edistämiseen:

		RAHOITUSOHJELMAT																		
MAAKUNTAOHEJLMAN TOIMENPITEET (ks. luku 4)		Suomen rakennerahasto-ohjelma	Kaupunkien ekosysteemisopimukset	Maaseudun kehittämisohjelma	Euroopan meri- ja kalatalousrahasto	Alueiden kestävä kasvun ja elivoiman tukeminen (AKKE)	Business Finland	Central Baltic Interreg	Baltic Sea region Interreg	Interreg Europe	Horisontti Eurooppa	Digitaalinen Eurooppa	Verkojen Eurooppa (liikenne, energia, digitalisaatio)	Life	Erasmus+	Luova Eurooppa	Kansalaisten, tasa-arvon, perusoikeuksien ja arvojen ohjelma	Sisämarkkinaohjelma	InvestEU	EU4Health
1	x	x			x	x				x										
2	x	x				x				x				x						
3	x	x	x											x						
4	x	x	x				x	x						x						
5	x	x	x				x	x		x				x						
6			x																	
7								x												
8			x	x																
9			x																	
10	x		x																	
11																				
12								x	x		x									
13												x								
14																				
15	x										x									
16	x																			
17	x																x			
18	x																			
19																				
20								x												
21	x					x									x					
22	x					x									x					
23	x	x				x									x					
24																x				
25																				

6.4. YK:n kestävän kehityksen tavoitteet

YK:n kestävän kehityksen tavoiteohjelma ”Agenda 2030” tähtää köyhyyden poistamiseen ja kestäväan kehitykseen, jossa otetaan ympäristö, talous ja ihminen tasavertaisesti huomioon. Sen kantava periaate on, että ketään ei jätetä kehityksessä jälkeen.

Tavoiteohjelman yhteensä 17 tavoitetta astuivat voimaan vuoden 2016 alussa. Tavoitteet ovat universaaleja, eli koskevat kaikkia maita. Valtioiden täytyy kuitenkin viedä työ paikallistasolle, ja suomalaisissa maakunnissa, kunnissa ja kaupungeissa voidaan tehdä merkittävää työtä tavoitteiden edistämiseksi. Itse asiassa useimmiten tavoitteiden kannalta oleellimmat asiat kuten vesi, asuntopolitiikka, liikkuminen, infrastruktuuri ja maankäyttö ovatkin juuri näiden vastuulla. Maailmanlaajuisten muutosten toimeenpano alkaa paikallis- ja alueelliselta tasolta. On siis oleellista, että myös maakuntaohjelmatyössä tunnustetaan oman toiminnan merkitys tästä näkökulmasta.

Seuraavassa taulukossa on arvioitu Varsinais-Suomen maakuntaohjelman toimenpiteiden suhdetta YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin. Maakuntastrategian ydintoimintamalli, kumppanuus ja sen kehittäminen sekä arvoista erityisesti vastuullisuus tukevat tiiviisti tavoitteiden tukemista. Koko maakuntastrategia toteuttaakin menetelmätasolla tavoitetta Yhteistyöstä ja kumppanuudesta: useiden sidosryhmien yhteistyöstä, joka jakaa tietoa, asiantuntemusta, teknologiaa ja rahoitusresursseja kestävän tulevaisuuden rakentamiseksi.

Tarkempaa tietoa YK:n kestävän kehityksen tavoitteista on tarjolla esimerkiksi osoitteessa:

<https://www.ykliitto.fi/yk-teemat/kestavan-kehityksen-tavoitteet> .

MAAKUNTAOHEJLMAN TOIMENPITEET (ks. luku 4)		YK:N KESTÄVÄN KEHITYKSEN TAVOITTEET																
		1 Ei köyhyyttä	2 Ei nälkää	3 Terveyttä ja hyvinvointia	4 Hyvä koulutus	5 Sukupuolten tasa-arvo	6 Puhdas vesi ja sanitaatio	7 Edullista ja puhdasta energiaa	8 Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua	9 Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja	10 Eriarvoisuuden vähentäminen	11 Kestävät kaupungit ja yhteisöt	12 Vastuullista kuluttamista	13 Ilmastotekoja	14 Vedenalainen elämä	15 Maanpäällinen elämä	16 Rauha, oikeudenmukaisuus ja hyvä hallinto	17 Yhteistyö ja kumppanuus
1							x	x	x				x					x
2						x	x	x	x		x	x	x	x	x			x
3			x					x	x		x	x	x			x	x	
4						x	x	x	x		x						x	
5							x		x		x		x	x	x			
6		x											x	x	x			
7														x	x			
8		x	x					x				x						
9						x	x		x		x		x	x	x			
10					x			x		x	x							
11									x	x	x	x	x					
12									x	x	x	x	x					
13									x	x	x		x					
14			x						x		x		x					
15	x		x		x					x							x	
16			x	x	x			x		x							x	
17			x		x					x								
18			x		x					x								
19											x						x	
20											x	x						
21			x	x	x			x		x							x	
22			x	x	x			x		x							x	
23			x	x	x			x									x	
24			x															
25			x							x	x						x	
26			x		x						x						x	
27				x													x	
28				x	x						x							
29				x							x						x	

30			x	x											x	x
31								x		x		x			x	
32															x	
33			x			x	x	x		x	x	x	x	x		
34			x					x								
35			x				x	x		x		x			x	x
36								x								
37																x
38								x								
39				x			x			x		x				
40								x								
41			x	x			x			x					x	
42								x					x	x		
43								x		x	x	x	x	x		
44			x										x	x		

7. Seuranta ja vaikuttavuus

Maakunnan liitto seuraa ja arvioi maakuntastrategian toteuttamista yhteistyössä sitä toteuttavien viranomaisten kanssa. Lisäksi ulkopuolinen arvioitsija arvioi maakuntaohjelman tavoitteiden toimeenpanon vähintään kerran ohjelmakauden aikana. Varsinais-Suomen maakuntastrategian toteutumista arvioidaan vuosittain aluekehityksen perusmittareiden, kumppanuusbarometrin, vuosikatsausten, rahoitus- ja hankeseurannan sekä erilaisten seurantaryhmien toimesta.

7.1. Vaikuttavuus

Maakuntastrategian keskeisenä periaatteellisenä tavoitteena on maakunnan positiivisen kehityksen tukeminen. Tältä osin maakuntastrategia pyrkii luomaan paikallisista lähtökohdista edellytyksiä aluetalouden kehittymiselle ja kilpailukyvyllä, myönteiselle väestö- ja työmarkkinakehitykselle, maakunnan asukkaiden hyvinvoinnille ja sosiaaliselle osallisuudelle sekä vähähiilisen talouden edistämiseksi ja kestäväälle kehitykselle. Viimekädessä maakuntastrategian vaikuttavuus on myönteistä kehitystä näissä aluekehityksen peruskomponenteissa.

Maakuntastrategian vaikuttavuutta voidaan siis lähtökohtaisesti seurata aluekehityksen perusmittarien avulla (ks. liite 3). Maakunnan aluekehittämistyön voidaan kokonaiskuvassa katsoa olevan vaikuttavaa, kun aluekehityksen tilastoseuranta tuottaa oikeaan suuntaan osoittavia tilastokuvaajia. Tämä ei kuitenkaan palvele maakuntastrategian toimeenpanon tiedolla johtamista, sillä alueen kehitykseen vaikuttaa lukemattomat muut tekijät maakuntaohjelman toimenpiteiden lisäksi, eikä yleistä kehitystä seuraamalla ole mahdollista tarkentaa ohjelmatyön onnistumisia tai kehittämiskohteita.

Maakuntastrategian toimeenpanon vaatiman tiedolla johtamisen mahdollistamiseksi Varsinais-Suomen maakuntastrategian vaikuttavuuden seurantaan on kehitetty yleistä tilastoseurantaa täsmällisempiä työkaluja. Näitä ovat strategian tavoitteiden ja yleisten päämäärien saavuttamista kuvaava sidosryhmäkysely Kumppanuusbarometri ja sen toimenpiteiden toteutumisen tilaa analysoivat vuosikatsaukset. Lisäksi seurataan hankerahoituksen toteutumista ja maakunnan hanketoiminnan aktiivisuutta. Varsinainen aluekehityksen tilastoseuranta on toteutettu osaksi Lounaistieto.fi-palvelua.

7.2. Kumppanuusbarometri

Varsinais-Suomen maakuntastrategian vaikuttavuuden ensisijainen seurantaväline on kumppanuusbarometri. Se on vuosittain maakunnan keskeisille toimijoille ja sidosryhmille tehtävä verkkokysely, jolla mitataan vastaajien näkemyksiä maakuntastrategian tärkeimpien tavoitteiden toteutumisesta sekä heidän sitoutumistaan kumppanuusajatteluun. Kumppanuusbarometri toteutettiin ensimmäisen kerran syksyllä 2014, ja sen toteutusta jatketaan myös uudella ohjelmakaudella soveltuvin osin saman sisältöisenä vertailtavuuden mahdollistamiseksi. Kyselyn tekninen toteutus tullaan uusimaan uudella ohjelmakaudella.

Kumppanuusbarometrin kysymykset koskevat strategian yleisiä tavoitteita sekä kumppanuusfoorumin toimintaa. Sen sijaan yksittäisten toimenpiteiden toteutumista kyselyllä ei tarkastella, koska niiden arviointi edellyttää erityisasiantuntemusta, jota laajalla vastaajajoukolla ei voi olettaa olevan. Barometrin kysymyksillä pyritään luomaan näkemys siitä, vastaako maakunnassa tapahtunut kehitys maakuntastrategian missiota, visiota ja arvoja sekä siinä määritettyjä tavoitteita. Lisäksi barometrissä on kysymyksiä maakuntastrategian keskeisen toimeenpanovälineen, kumppanuusfoorumin, toimivuudesta.

7.3. Vuosikatsaukset

Maakunnan liiton sisäinen kumppanuustiimi kokoaa maakuntaohjelman edistymisestä joka vuosi katsauksen, joka arvioi toimenpiteiden edistymisen tilaa ja kerää yhteen kumppanuusverkostojen toiminnan tärkeimmät tulokset. Vuosikatsaukset annetaan maakuntahallitukselle tiedoksi.

Vuosikatsaus julkaistaan Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumilla ja siitä tiedotetaan sidosryhmille. Katsauksen tarkoitus on muistuttaa verkostojen työstä ja jakaa tietoa verkostojen välillä. Seurannalla on sidosryhmille ja maakuntastrategiatyötä tekeville merkittävä sitouttava ja motivoiva merkitys.

7.4. Rahoituksen ja hankkeiden seuranta

Maakunnan liitto kokoaa vuosittain rahoitus selvityksen maakuntaan kohdistuneesta hankerahoituksesta. Selvityksellä pyritään saamaan tietoa erityisesti maakuntaan tulleesta eurooppalaisesta rahoituksesta, ja siinä yhtenä erityisenä fokusalueena ovat älykkään erikoistumisen strategian painopisteet. Selvitys kootaan ja julkaistaan yhteistyössä Turun ja Varsinais-Suomen Eurooppa-toimiston kanssa.

Maakunnan alueellisesti jaettavan rahoituksen tilannetta seurataan rahoitus selvityksen lisäksi kahden viikon välein kokoontuvassa maakunnan yhteistyöryhmän sihteeristössä, jossa ovat mukana rahoittajien edustajat.

7.5. Seurantaryhmät

Lain alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta mukaan maakuntavaltuusto hyväksyy maakuntaohjelman valtuustokausittain. Valtuustolle myös toimitetaan ohjelmakauden aikana katsauksia ohjelman etenemisestä.

Maakuntahallitus seuraa strategian toteutusta siitä tehtävien vuosikatsausten avulla, ohjaa työtä ja erityisesti maakunnan liiton resursseja työn toteuttamisessa. Maakunnan yhteistyöryhmä puolestaan päättää maakuntastrategiaa ja -ohjelmaa tukevasta alueellisesta hankerahoituksesta.

Myös valtion ja maakuntien liittojen kesken järjestetään keskusteluja maakuntaohjelmien toimeenpanosta, aluekehittämisen laajasta kuvasta ja aluekehittämissäätöön liittyvistä teemoista. Keskustelujen tarkoitus on edistää valtion ja alueiden yhteistyötä ja vuorovaikutusta alueiden kehittämisen tavoitteiden saavuttamiseksi ja tukea maakuntien omaehtoista kehittämistä. Keskusteluissa pyritään valtion ja alueiden yhteisen näkemyksen muodostamiseen alueiden kehittämisen tavoitteista, toimeenpanosta ja toimintaedellytyksistä otettavaksi huomioon eri toimijoiden toiminnan ja talouden suunnittelussa

Liitteet

1. Aikaisempien ohjelmien toteutuminen ja vaikuttavuus

1.1. Maakuntaohjelman 2018–2021 vertaisarviointi

Laki alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta määrää, että maakuntaohjelmat tulee arvioida jokaisen ohjelmakauden aikana ulkopuolisen toimesta. Varsinais-Suomen maakuntaohjelman 2018–2021 arviointi toteutettiin vertaisarviointiprosessina yhdessä Uudenmaan liiton, Hämeen liiton ja Kymenlaakson liiton kanssa syksyllä 2020. Arviointiprosessin aikana kullakin maakunnan liitolla oli pääarviointivastuu yhdestä ohjelmasta, mutta kaikki osallistuivat jokaiseen arviointiin. Arviointiprosessin fasilitoi Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI.

Varsinais-Suomen maakuntaohjelma 2018–2021 arvioitiin hyväksi ja perusteellisesti laadituksi. Kärjet, teemat ja toimenpiteet oli selkeästi määritelty ja ne olivat loogisia. Älykkään erikoistumisen tavoitteet ja toimintasuunnitelma oli hyvin sisällytetty kokonaisuuteen. Erityisesti kiitettiin Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumia, jota pidettiin hyvin rakennettuna ja Varsinais-Suomelle erityisenä työkaluna. Maakunnan vahvuuksiksi katsottiin myös avoin data ja tiedolla johtaminen sekä selkeät seurannan mekanismit, kuten vuosittaiset kumppanuusbarometrit, vuosikatsaukset ja verkostotoiminta.

Kehitettävää ohjelmassa oli arvioijien mukaan tekstin ja erityisesti arvokärkien terävöittämisessä ja fokusoinnissa, muutosjoustavuuden varmistamisessa sekä eri seutukuntien esittelyssä. Lisäksi toivottiin parempaa kuvausta toteuttamiseen tarvittavan rahoituksen ja vastuun- ja työnjaon osalta. Ohjelman luettavuutta ehdotettiin vahvistettavan lisätyllä visuaalisuudella. Kehittämissuhteisiin on pyritty vastaamaan vuosille 2022–2025 laaditussa ohjelmassa.

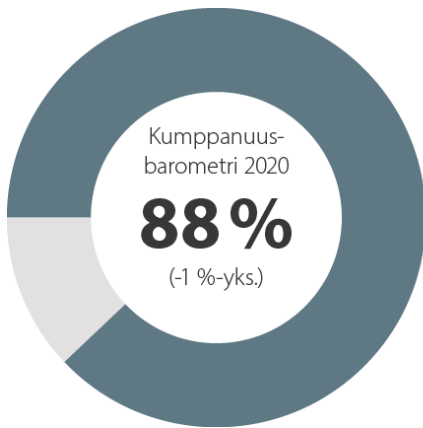
1.2. Ohjelmakauden 2018–2021 onnistumisesta

Varsinais-Suomen maakuntaohjelmatyön onnistumista seurataan vuosittain sidosryhmille sähköpostitse lähetettävällä kumppanuusbarometrikyselyllä ja Varsinais-Suomen liiton kumppanuustiimin vuosittain kokoamalla maakuntaohjelma- ja kumppanuustyön vuosikatsauksilla. Vuosikatsaukset perustuvat verkostojen yhteyshenkilöiden arvioon maakuntaohjelman toimenpiteiden toteutumisesta ja muista tuloksista.

Kumppanuusbarometrin tulokset olivat koko ohjelmakauden ajan positiivisia. Strategian pääväittämällä ”*Varsinais-Suomen tulevaisuutta rakennetaan yhteistyöllä ja kumppanuudella*” on vahva sidosryhmien tuki, ja vuoden 2020 lopussa 88 prosenttia vastaajista (151 henkilöä pääasiassa kuntasektorilta, oppilaitoksista ja järjestöistä) piti sitä paikkaansa pitävänä. Kärkiteemojen osalta toteutumisen tulokset vaihtelevat. Vastuullinen tekeminen, yrittämismyönteisyys, tietojohtaminen, kansainvälisyys ja yhdessä tekeminen toteutuvat vastaajien arvion mukaan maakunnassa. Tehtävää arvioidaan olevan kestävä yhdyksuntarakenteen, älykkään liikennejärjestelmän ja kiertotalouden tavoitteiden osalta. Myöskään Pohjoisen kasvuvyöhykkeen kehittämistyö ei ole vastaajien mukaan edennyt toivotusti.

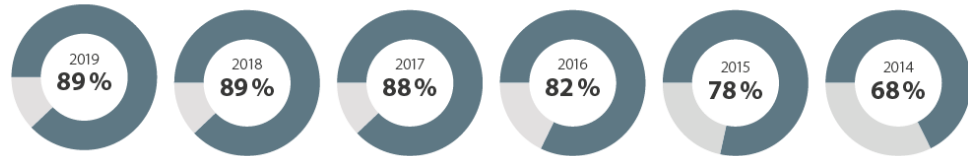
Maakuntaohjelma- ja kumppanuustyön vuosikatsaukset tarkastelevat työtä toimenpidetasolla. Toteutus on ollut hyvässä vauhdissa, ja vuoden 2020 lopussa lähes kaikissa maakuntaohjelman 29 toimenpiteessä toteutus on vähintään suunnitteluvaiheessa. Kaikista toimenpiteistä 30 prosenttia on käynnissä ja yli 60 prosenttia on verkostojen yhteyshenkilöiden arvion mukaan jo osa vakiintunutta toimintaa. Vuosikatsaukset nostavat myös esiin vuosittaisia tuloksia kussakin kumppanuusteemassa. Kaikki vuosikatsaukset ovat löydettävissä osoitteessa www.kumppanuusfoorumi.fi.

Kumppanuusbarometrin 2020 päätulokset:

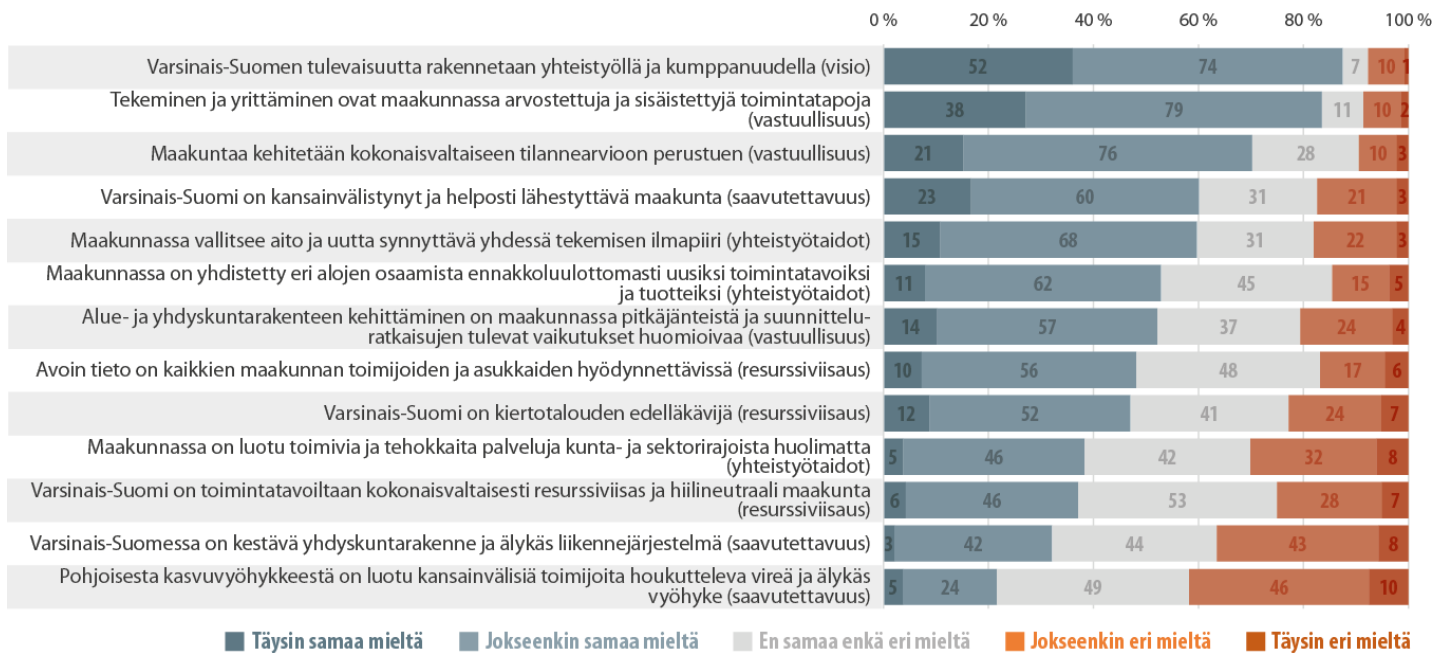
Varsinais-Suomen tulevaisuutta rakennetaan yhteistyöllä ja kumppanuudella

Väittämän kanssa samaa mieltä olevien osuus

Maakuntastrategian kärkiteemojen tavoitteiden toteutumisen

Vastaajien näkemykset kärkiteemoja kuvaavista väittämistä (numero kertoo vastausten lukumäärän)

2. Ympäristöselostus ja vaikutusten arviointi

Viranomaisen tulee SOVA-lain (laki viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista) mukaan selvittää ja arvioida valmistelemiensa suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutukset, jos niiden toteuttaminen voi vaikuttaa merkittävästi muun muassa ihmiseen, luontoon ja sen monimuotoisuuteen, rakennettuun ympäristöön, maisemaan tai luonnonvaroihin. Tätä arviointia kutsutaan suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinniksi. SOVA-arvioinnin tuloksena syntyvässä ympäristöselostuksessa kuvataan suunnitelman tai ohjelman merkittävät ympäristövaikutukset.

Viranomaisten tulee lisäksi tasa-arvolain mukaan edistää ihmisten välistä tasa-arvoa kaikessa toiminnassaan tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Sukupuolivaikutusten arvioinnin avulla voidaan nostaa esille sellaisia näkökohtia, joissa eri sukupuolten tilanteen voidaan arvioida edellyttävän erityishuomiota tai -toimenpiteitä.

Maakuntastrategian tavoitteilla ja toimenpiteillä voi olla edellä mainittuja vaikutuksia. Tässä vaikutusten arvioinnissa on arvioitu ympäristövaikutusten lisäksi myös sosiaalisia, taloudellisia, aluerakenteellisia ja kulttuurisia sekä tasa-arvoaikutuksia (sukupuoli).

2.1. Arvioinnin toteuttaminen

Varsinais-Suomen maakuntastrategian mahdollisina vaikutuksina on tarkasteltu ekologisia, sosiaalisia, taloudellisia, yhdyskuntarakenteellisia ja kulttuurisia sekä tasa-arvoaikutuksia. Tausta- ja lähdemateriaalina on ollut vesien ja merenhoidon asiakirjat sekä muut ympäristömme liittyvät strategiat, ohjelmat ja tiekartat, Ympäristö NYT -sivusto sekä maakuntakaavatyön aineistot, kaavaselostukset ja niiden liitemateriaalit. Vaikutuksen arvioinnissa on myös hyödynnetty muun muassa liikennejärjestelmäsuunnitelmatyötä sekä useita muita lähteitä. Lisäksi on hyödynnetty aluekehityksen seurantaindikaattorien tuottamaa tietoa, sekä erilaisista kulttuuri- ja yhdistysfoorumeista saatua tietoa.

Varsinais-Suomen ympäristön nykytila ja näkymät kuvattu Ympäristö NYT -teemasivuilla. Sivustoon on koottu yhteen tietoja ja tilastoja eri teemoista. Niiden avulla saadaan kokonaiskuva lähiympäristömme tilasta, siihen vaikuttavista tekijöistä ja kehityksen suunnasta. Tiedot löytyvät osoitteesta <http://www.lounaistieto.fi/ymparistonyt/>.

Maakuntaohjelma-asiakirjassa tehdyt valinnat perustuvat laajaan ja vuorovaikutteiseen prosessiin. Maakuntaohjelman laadinnassa vaikutusten arviointi on sisällytetty oleelliseksi osaksi ohjelmaprosessia niin, että toimenpiteitä muodostettaessa on niihin valittu positiivisen kokonaisvaikutuksen omaavat toimenpiteet.

Maakuntastrategian ohjelmaosan toimenpiteiden toteutumista ja niiden vaikutuksia arvioidaan ja seurataan koko ohjelma-ajan. Maakuntaohjelmassa esitettyjen toimenpiteiden konkretisointi hankkeiksi tapahtuu vasta ohjelman toteutuksen yhteydessä, joten toimenpiteiden varsinainen arviointi on mahdollista vasta siinä vaiheessa. Arviointia tehdään hankekohtaisesti muun muassa rahoitusvalmistelujen yhteydessä. Lisäksi hankkeiden toteuttajien tulee jo hankehakuvaiheessa arvioida kokonaisvaltaisesti hankkeensa vaikutuksia.

2.2. Varsinais-Suomen maakuntaohjelman vaikutukset

Maakuntaohjelman perustavoite on yhtäältä mahdollisimman myönteisten vaikutusten saavuttaminen sekä toisaalta kielteisten vaikutusten minimointi kaikilla ohjelman vaikutusalueilla (sosiaaliset, ekologiset, yhteiskuntarakenteelliset ja kulttuuriset sekä taloudelliset vaikutukset ja tasa-arvoon vaikuttavat sukupuolivaikutukset).

Maakuntaohjelmalla halutaan parantaa Varsinais-Suomen ympäristön tilaa, rakentaa kestävää elinympäristöä ja luoda hyvinvointia, terveyttä ja tasa-arvoisia mahdollisuuksia asukkaille sekä kehittää yhdessä toimintatapoja tavoitteisiin. Kestävän kehityksen tahtotilaa vahvistavan maakuntaohjelman vaikutukset ovat jo lähtökohtaisesti myönteisiä.

Maakuntaohjelman vaikutukset konkretisoituvat lopulta tavalla, jolla ohjelman esittämiä toimenpiteitä tehdään. Ohjelman mahdollisuus vaikuttaa toimenpiteiden yksityiskohtaiseen toteuttamistapaan on rajallinen. Maakuntaohjelmaa toteuttavat hankkeet tulee suunnitella ja suorittaa siten, että niillä on kokonaisuuteen myönteisiä vaikutuksia. Tarvittaessa toimenpiteisiin sovelletaan hankkeista vastaavien toimesta lain mukaista SOVA- (laki viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista) tai YVA-menettelyä (hankkeen ympäristövaikutusten arviointimenettely) tai vaikutukset arvioidaan ympäristölupaprosessissa.

Seuraavassa taulukossa arvioidaan toimenpiteiden vaikutuksia eri näkökulmista.

Merkkien selitys:

Selvästi myönteisiä vaikutuksia ++

Lievästi myönteisiä vaikutuksia +

Ei merkittäviä vaikutuksia 0

(Ei tietoa tai arviointi vaikeaa ?)

VAIKUTUSTEN ARVIOINTI	Sosiaaliset	Ekologiset	Yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuuriset	Taloudelliset ja aluetaloudelliset	Sukupuoli
1. Tuodaan vihreän siirtymän innovaattorit ja sijoittajat yhteen kokeilemaan uusia toimintamalleja ja -tapoja ja etsimään avauksia yhteistyölle.	+	++	0	++	0
2. Toteutetaan pilotointi- ja demonstraatiokohteita, joilla edistetään alueen ympäristö- ja ilmastohaasteiden ratkaisujen kaupallistamista ja levittämistä.	+	++	0	++	0
3. Vauhditetaan kiertotalous- ja vähähiilisyysratkaisuja julkisten hankintojen avulla: kehitetään vuoropuhelua toimijoiden välillä ja parannetaan uusien vaatimusten ja tarpeiden ennakoitavuutta.	+	++	0	++	0
4. Perustetaan kuntien kanssa yhteistyössä paikallisia ja alueellisia bio- ja kiertotalousekosysteemejä.	+	++	0	++	0

5. Rakennetaan hiilineutraalia energiajärjestelmää Varsinais-Suomen ilmastotiekartan mukaisesti.	+	++	0	++	0
6. Tehdään Varsinais-Suomesta maatalouden kestävien ratkaisujen pilotointialue: lisätään vaikuttavimpien viljelymenetelmien käyttöä ja kokeillaan ennakkoluulottomasti uusia ratkaisuja	+	++	+	++	0
7. Tuotetaan avoin Saaristomeren ja sen valuma-alueen seuranta- ja monitorointijärjestelmä, joka hyödyntää sekä ravinnevaluma- että ravinnekuormitustietoja.	+	++	0	+	0
8. Tehdään varsinaissuomalaisesta ympäristövastuullisesti tuotetusta ruoasta vahva brändi.	++	++	+	++	0
9. Lisätään maatalouden virtojen hyödyntämistä biolaitoksissa, lannan prosessointia, sekä edistetään sekoitevelvoitteen käyttöönottoa.	+	++	0	+	0
10. Tehdään Varsinais-Suomesta monipaikkaisuuden edelläkävijä, jossa on myös saaristossa ja maaseuduilla hyvä digitaalisten ja liikkumisen yhteyksien saatavuus ja jossa kehitetään uusia tapoja etätöiden tekemiseen, yrittäjyyteen ja osallistumiseen.	++	+	+	+	+
11. Kehitetään maakunnan laajuinen joukkoliikennejärjestelmä, joka muodostuu seudullisista ratkaisuista ja eri liikennemuotojen solmupisteistä.	++	+	+	+	+
12. Edistetään ja kokeillaan uusia kestäviä liikkumisen tapoja ja logistiikan ratkaisuja.	++	+	+	+	0
13. Huolehditaan, että maakunnassa ja maakunnasta liikkuminen on sujuvaa varmistamalla tie- ja katuverkon kunto, sekä muun muassa Tunnin junan rakentamisrahoitus, paikallisjunaliikenteen käynnistäminen sekä lentokentän ja satamien toiminta.	+	+	+	+	+
14. Parannetaan pyöräliikenteen yhteyksiä ja edellytyksiä koko maakunnassa.	+	+	+	+	0
15. Tunnistetaan uusia yhteistyön, rahoituksen ja viestinnän keinoja, joilla voidaan vahvistaa maakunnan toimijoiden työtä heikommassa asemassa olevien väestöryhmien ja esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisemiseksi.	++	0	+	+	++
16. Rakennetaan tehokasta kotouttamistoimintaa: otetaan maahanmuuttajat osaksi yhteiskunnan toimintaa ja tuetaan opiskelua ja työllistymistä.	++	0	+	+	++
17. Rakennetaan varsinaissuomalaisen osallisuuden toimintamalleja, jotka tukevat aktiivista kansalaisuutta ja yhteisöllisyyttä.	++	0	+	0	++
18. Korostetaan väestön monikielisyyden vahvuuksia ja mahdollisuuksia palveluissa, matkailussa ja yritystoiminnassa.	++	0	+	+	++
19. Toteutetaan selvitys osallistavan ja ennakoivan maakunnallisen palveluverkkosuunnittelun tarpeista ja mahdollisuuksista.	+	0	0	+	+
20. Varmistetaan kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyöllä, että molempien tuottamat palvelut ovat vahvasti ja tunnustetusti osana kuntien palveluvalikoimaa.	++	0	+	++	+
21. Varmistetaan mahdollisuus jatkuvaan oppimiseen ja kehittymiseen sekä työelämään siirtymiseen muun muassa oppilaitosten työelämä- ja yritys yhteistyön, joustavien opintokokonaisuuksien, kehittyvän ohjauksen ja eri koulutustasojen välisten opintoväylien avulla.	++	0	+	0	++

22. Vahvistetaan ja rakennetaan lisää suoria rekrytointikanavia ja työharjoittelumalleja oppilaitosten ja yritysten välille, jotta vastavalmistuneilla on väyliä nopeaan työllistymiseen maakunnassa.	++	0	+	+	++
23. Muodostetaan oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä edistäviä ekosysteemejä	++	0	+	+	+
24. Parannetaan kulttuurin monialaista saavutettavuutta ja tuetaan kuntien kykyä ja osaamista tuottaa, hankkia ja mahdollistaa kulttuuri- ja taidepalveluja.	++	0	++	+	++
25. Lisätään kuntien yhteistyötä ulkoilu-, liikunta- ja retkeilypaikkojen kokonaisuuden kehittämisessä ja laaditaan kehittämisen tueksi maakunnallinen ohjelma.	++	+	++	+	++
26. Tuetaan kunnissa tehtävää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä kulttuurin ja taiteen, luonnon ja elinympäristön hyvinvointivaikutusten sekä terveellisten elintapojen ottamiseksi entistä vahvemmin osaksi maakunnan asukkaiden elämää.	++	+	++	+	++
27. Lisätään verkostojohtamisen osaamista ja rakennetaan Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumista maakunnan organisaatioiden aktiivisesti yhdessä tuottama verkostojen ja tavoitteellisen yhteiskehittämisen kokonaisuus.	++	+	+	+	+
28. Otetaan käyttöön konkreettisia keinoja ja malleja aktiivisen kansalaisuuden ja keskustelun lisäämiseksi yhteistyössä muun muassa vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa.	++	+	+	+	++
29. Parannetaan palvelumuotoilulla erityisesti julkisen sektorin osaamista tuottaa saavutettavaa ja selkeäkielistä digitaalista tietoa.	++	0	+	+	+
30. Vahvistetaan julkisen sektorin vuorovaikutusosaamista ja toteutetaan kokeiluja, jotka tukevat tekemisen demokratiaa myös kausiasukkaat huomioiden.	++	0	+	+	+
31. Jaetaan avointa tietoa ja panostetaan sen hyödyntämiseen, parannetaan datan yhteentoimivuutta ja suositaan avoimen lähdekoodin ratkaisuja.	+	0	0	+	0
32. Kerrotaan päätöksenteon valmistelusta ja tehtyjen päätösten perusteluista ymmärrettävästi.	+	+	+	+	+
33. Laaditaan maakunnallinen tutkimus-, kehitys- ja innovaatioyhteistyön tiekartta, joka tuo yritykset, korkeakoulut ja julkisen sektorin yhteen.	+	0	0	++	0
34. Rakennetaan kokeilualustoja lupaaville uusille ideoille ja innovaatioille erityisesti lääke- ja terveysteknologian, sinisen talouden ja ruokaketjujen aloilla.	+	+	0	++	0
35. Selvitetään kuntien digitaalinen kypsyys, tuetaan yrityksiä ja kuntia digitalisaation mahdollisuuksien tunnistamisessa ja niiden digikyvykkyyksien kehittämisessä.	+	0	0	+	0
36. Tehdään Varsinais-Suomesta maan yrittäjämönteisin maakunta: kutsutaan yritykset kehittämistoimenpiteisiin mukaan ja tuetaan yhteistyötä yritysten, kuntien ja kehitysyhtiöiden välillä.	+	0	+	++	+
37. Tehdään maakunnan elinkeinot ja osaaminen tutuiksi kansainvälisissä medioissa ja areenoilla.	+	0	0	++	0

38. Luodaan kansainvälistyviä yrityksiä palveleva konsepti, jossa yhdistetään verkostoituminen, valmennus ja julkiset Team Finland -palvelut.	+	0	0	++	0
39. Tuetaan paikkariippumattoman rekryointikulttuurin käyttöönottoa ja poistetaan paikkariippumattoman työnteon esteitä.	+	+	0	+	++
40. Ennakoidaan kärkitoimialojen osaamistarpeet, luodaan rekrytoijille sujuvia polkuja kansainvälisten osaajien rekrytointiin ja haastetaan työnantajat palkkaamaan Varsinais-Suomessa opiskelevia kansainvälisiä opiskelijoita.	+	0	+	++	+
41. Luodaan olosuhteet, jotka edistävät toimijoiden kiinnittymistä alueelle ja viestitään kansallisesti ja kansainvälisesti hyvistä elämän ja yrittämisen edellytyksistä Varsinais-Suomessa: palveluista, työ- ja tutkimusympäristöstä, turvallisuudesta ja ainutlaatuisesta ympäristöstä.	++	+	+	++	+
42. Otetaan käyttöön ja etsitään keinoja, joilla luonnon monimuotoisuutta parannetaan yritysten ja kuntien vastuullisuus- ja kestävyystavoitteiden kautta.	+	++	+	+	+
43. Tehdään Varsinais-Suomesta kestävän matkailun edelläkävijämaakunta.	+	++	+	++	+
44. Kunnat, valtio ja maanomistajat toteuttavat yhdessä luonnon monimuotoisuutta lisääviä toimenpiteitä yhdessä maanomistajien kanssa ja perustavat riittävän kattavan suojelu- sekä viherrakenneverkoston.	+	++	+	+	0

3. Aluekehityksen seurannan indikaattorit

Aluekehityksen seurannan indikaattorien avulla seurataan muutoksia maakunnan tilanteessa aluetalouden, työmarkkinatilanteen, väestökehityksen, sosiaalisen osallisuuden ja vähähiilisen talouden osalta. Indikaattoreiksi on pyritty valitsemaan pääasiassa nopeita, alle vuoden viiveellä päivittyviä mittareita ohjelmakauden lyhyen aikajänteen vuoksi. Indikaattorilista vastaa soveltuvin osin työ- ja elinkeinoministeriön tuottamia valtakunnallisia aluekehitystä kuvaavia mittareita.

Aluetalous ja kilpailukyky

- Yritysten liikevaihdon kehitys päätoimialoittain
- Palkkasumman kehitys
- Kuntien välinen muuttovetovoima (muuttovoitto/-tappio alueittain)
- Resilienssi-indeksi

Työmarkkinatilanne

- Työllisyysasteen kehitys
- Työttömyysasteen kehitys alueittain

Väestökehitys ja hyvinvointi

- Väestömuutos ja muuttoliike alueittain
- Väestön koulutustasoindeksi
- Vieraskielisten osuus
- Sairastavuusindeksi

Sosiaalinen osallisuus

- Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret (NEET)
- Toimeentulotukea saavien osuus

Vähähiilinen talous ja kestävä kehitys

- Kasvihuonekaasupäästöt
- Väestön osuus kannattavan joukkoliikenteen alueilla (vähintään 20 as./ha)

Indikaattoreista ja niiden kehityksestä Varsinais-Suomessa on saatavilla päivittyvää tietoa Lounaistiedossa, osoitteessa www.lounaistieto.fi.

4. Maakuntastrategian valmistelu

Maakuntaohjelman valmistelu tulee järjestää siten, että yleisöllä on mahdollisuus saada tietoja ohjelman ja ympäristöselostuksen lähtökohdista, tavoitteista ja valmistelusta sekä esittää asiasta mielipiteensä. Ohjelma valmistellaan yhteistyössä kuntien, muiden viranomaisten sekä alueiden kehittämiseen osallistuvien yhteisöjen ja järjestöjen sekä muiden tahojen kanssa. Valmistelusta tehdään osallistumis- ja arviointisuunnitelma OAS, ja sekä suunnitelma että päivittyvä katsaus valmistelun eri vaiheisiin on löytynyt sekä Varsinais-Suomen liiton (www.varsinais-suomi.fi) että Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumin (www.kumppanuusfoorumi.fi) verkkosivujen kautta koko valmisteluprosessin ajan.

Varsinais-Suomen maakuntastrategian 2040 valmistelu tehtiin avoimena, noin vuoden kestäväenä valmisteluna yhteistyössä maakunnan sidosryhmien kanssa. Prosessiin osallistui noin 300 asiantuntijaa, jotka jakaantuivat eri työryhmiin, työpajoihin, sähköiseen osallistumiseen sekä kommentointirooliin tai olivat kuulolla valmistelun postilistoilla. Erilaisia tilaisuuksia valmistelun aikana järjestettiin 19 kappaletta.

Työryhmiä oli valmistelun aikana neljä. Työryhmien teemat päivittyivät valmisteluprosessin edetessä visiovaiheesta toimenpidevaiheeseen. Ryhmien kokoonpano ei ollut pysyvä, vaan erityisesti vaiheesta toiseen siirryttäessä osallistujien osalta tapahtui jonkin verran uudelleenjärjestäytymistä. Työryhmät ja niiden puheenjohtajat olivat:

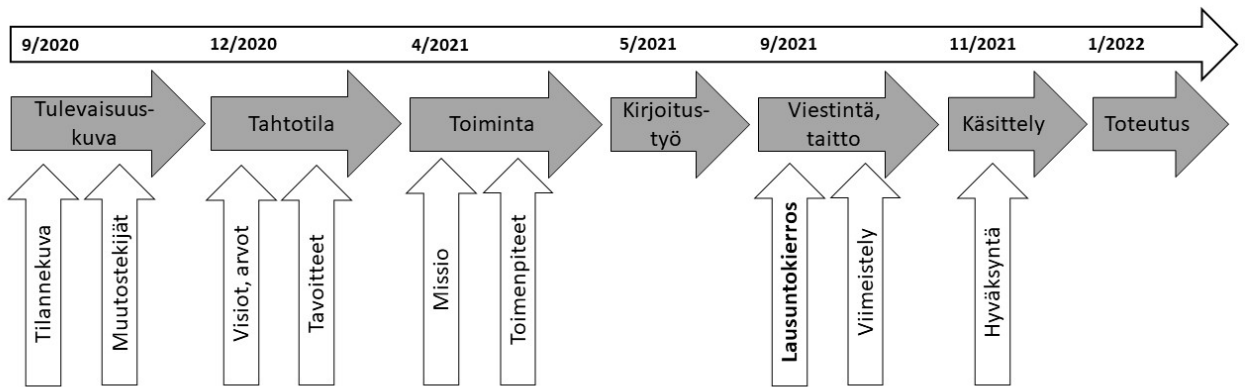
1. **Kestävän kasvun avaimet / Osana ympäristöä -työryhmä**, puheenjohtajana Ylijohtaja Olli Madekivi, Varsinais-Suomen ELY-keskus
2. **Vakaa, hyvinvoiva ja onnellinen Varsinais-Suomi / Kaikki mukana -työryhmä**, puheenjohtajana toiminnanjohtaja Kalle-Pekka Mannila, SPR Varsinais-Suomen piiri ry
3. **Kansalaisyhteiskunnan uusi tuleminen / Uutta tehden -työryhmä**, puheenjohtaja Turun kaupunginhallituksen puheenjohtaja Sini Ruohonen
4. **Digitalisaatio etenee ja talous etsii suuntaansa / Vahvat elinkeinot -työryhmä**, puheenjohtajana toimitusjohtaja Kaisa Leiwo, Turun kauppakamari

Työryhmiin, yhteisiin foorumitapahtumiin sekä työkokouksiin ilmoittautuneista (yhteensä 309 henkilöä mukaan lukien maakunnan liiton asiantuntijat) 17 prosenttia ilmoittautui kuuteen tai useampaan tilaisuuteen, 29 prosenttia kolmesta viiteen tilaisuuteen ja 54 prosenttia yhteen tai kahteen tilaisuuteen. Aktiivisimmin mukana olleiden joukossa on Varsinais-Suomen liiton, Varsinais-Suomen ELY-keskuksen, kuntien, korkeakoulujen ja oppilaitosten sekä alueellisten kehittäjäyhtiöiden ja järjestöjen asiantuntijoita. Jatkuvuus ja sitoutuminen prosessiin oli siis osallistujien kesken hyvää ja toisaalta vaihtuvat osallistujat toivat keskusteluun uutta näkökulmaa.

Valmistelun ohjausryhmään kuuluivat edellä työryhmien puheenjohtajien lisäksi Varsinais-Suomen liitosta maakuntajohtaja Kari Häkämies, aluekehitysjohtaja Tarja Nuotio, suunnittelujohtaja Heikki Saarento, edunvalvontajohtaja Janne Virtanen sekä elinkeinopäällikkö Petteri Partanen.

Työstä vastasi Varsinais-Suomen liiton sisäinen kymmenhenkinen kumppanuustiimi (vetäjänä kehittämisspäällikkö Salla-Maria Lauttamäki), jonka fasilitointikumppanina toimi 4FRONT Oy (vastuuhenkilönä Senior Consultant Anne-Mari Järvelin).

Prosessikuvaus ja aikataulu:

UHAT

VARSINAIS-SUOMI VOI VAIKUTTAA SYYHYHYN JA SEURAUKSIIN:

- **Maakunnan kilpailukyky laskee.** Suomalaisten kuntien talous ja kehittämistoiminta hiipuu. Suomessa ei päästä kestävään ja kannustavaan sote-ratkaisuun.
- **Luonnon tila heikkenee ja sen seurauksena väestön voi huonosti.** Saaristomeren rehevöityminen pahenee. Luonnon monimuotoisuus vähenee. Massaturismi kuormittaa ympäristöä. Virkistysmahdollisuudet ja sitä kautta väestön hyvinvointi heikkenevät, eivätkä matkailijat enää tule Varsinais-Suomeen.
- **Päätökset eivät perustu tietoon ja yhteiskunnasta tulee arvaamattomampi.** Medialukutaito heikkenee ja vaihtoehtoiset totuudet leviävät.

VARSINAIS-SUOMI EI YKSIN VOI VAIKUTTAA SYYHYHYN, MUTTA VOI VAIKUTTAA SEURAUKSIIN:

- **Väestö polarisoituu.** Pakolaisuus lisääntyy, sosiaalinen integraatio epäonnistuu. Syrjäytyminen kasvattaa eriarvoisuutta, turhautumista ja epäoikeudenmukaisuuden tunnetta.
- **Hyvinvointi rapautuu.** Koronapandemia vauhdittaa eriytymistä, koululaiset voivat huonosti, opiskelijoiden opinnot ovat jäissä, työpaikat lomauttavat. Uusia pandemioita seuraa.
- **Ilmastonmuutos etenee hidastumatta.**
  - Muutos voimistaa veden kiertoa: sadanta ja valuma, myrskyt ja kuivuudet lisääntyvät.
  - Tekniseen infrastruktuuriin ja rakennusten ulkopintoihin kohdistuu räsistä ja tulvariski kasvaa paikoin. Rakennetun ympäristön viihtyisyys heikkenee.
  - Tulvariskiin varautuminen lisää rakennetun ympäristön kustannuksia. Rannikkosijaintinsa vuoksi maakunta kärsii erityisesti.
  - Vieraslajit, leudot talvet ja kuivat kesät vaikeuttavat viljelyä eivätkä perinteiset viljelykasvit enää pärjää. Kastelu lisää kustannuksia. Maakunnan ruokasektori näivettyy.
- **Työttömyys kasvaa ja mm. valmistavan teollisuuden alat romahtavat.** Kansainväliset risteilymarkkinat eivät vedä, meriteollisuuden tilauskanta pienenee ja telakka ei enää pärjää. Nuoret eivät työllisty Varsinais-Suomeen.
- **Itämerestä tulee rajojen meri ja Euroopan unioni heikkenee.** Kansainväliset yhteiskunnat kääntyvät sisäänpäin, protektionismi ja kauppasodat lisääntyvät ja sääntöpohjainen kansainvälinen yhteistyö vähenee.

HEIKKOUEDET

- **Varovainen ajattelutapa:** ei lähdetä "vetämään kärkeä tuntemattomilla vesillä".
- **Strategisiin tavoitteisiin ei aina sitouduta.** Asiat eivät muutu riittävällä tahdilla, eikä varauduta tulevaisuuteen ennakoiden ja yhdessä.
- **Ei pidetä tarpeeksi meteliä itsestämme.** Vaikuttajat eivät tuo riittävästi esiin maakunnan erityistarpeita.
- **Kuntien taloustilanne.** Kunnat eivät pysty järjestämään tarvittavia palveluja.
- **Turku-keskeisyys:** työpaikkojen pistemäisyys, yksi muita merkittävästi suurempi kaupunki.
- **Yhteistyö yritysten ja oppilaitosten kesken ei ole riittävän syvää.**
- **Maahanmuuttajien eriytyminen kantaväestöstä** ja toisaalta maantieteellinen keskittyminen Turkuun. Rajalliset mahdollisuudet työllistyä ja verkostoitua.
- **Saariston kehittäminen on kesken:** mahdollisuudet tehdä tieto- ja digitaalista työtä eivät ole riittäviä ja matkailuun liittyvää yhteistyötä kaivataan.
- **Saaristomeren vesien huono tila,** joka korostuu Varsinais-Suomessa, mutta jota ei voida yksin täällä ratkaista.
- **Keskustelu ilmastonmuutokseen varautumisesta** ei ole ollut riittävää.
- **Kulttuuriympäristön lukutaito on heikko.** Korjausrakentamisessa ja kunnossapidossa ei riittävää osaamista. Kulttuuripalvelut toimivat vähin resurssein.
- **Liikenneväylien kunto ja palvelutaso on heikko.**
- **Riskirahoitusta ei ole saatu riittävästi** vahvojen alojen TKI-toimintaan.
- **Maakunta on tuontien energian varassa.**

MAHDOLLISUUDET

- **Kuntatalous vahvistuu.** Suomessa päästään kestävään ja kannustavaan sote-ratkaisuun. Kuntatalous vahvistuu ja Varsinais-Suomen kehittämistoiminta on vahvaa.
- **Rakennetaan nopeiden yhteysklien maakunta.** Kytkeydytään kiinteästi Etelä-Suomen kaupunkiseutujen ja Tallinnan muodostamaan metropolialueeseen nopeiden junayhteyksien kautta, ollaan saavutettavia tiedon ja osaamisen osalta.
- **Tehdään maakunnasta uusien teknologioiden kansainvälinen huipputaajaja.** Teknologiayritykset katsovat tulevaisuuteen ja tuottavat kestäviä ratkaisuja ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin edistämiseksi ympäristöteknologiassa, uusiutuvasa energian tuotannossa ja autoteollisuudessa. Korkean profiiliin teknologiayritykset toimivat Varsinais-Suomessa.
- **Toteutetaan paikkariippumaton ja monipaikkainen maakunta.** Otetaan digitalisaatio haltuun ja teollisuus, työnteko ja asuminen toimivat joustavasti.
- **Muodostetaan yhteen puhaltajien kenttä, joka synnyttää jatkuvasti uusia kumppanuuksia.** Vahvistetaan yhteistyötä ja kumppanuutta. Otetaan edelläkävijärooli siinä, että ratkaisut ja arvot perustuvat tutkittuun tietoon. Julkinen ja yksityinen, tutkimus- ja kansalaissektori innovoivat ratkaisuja yhdessä. Seutu-yhteistyötä hyödynnetään aktiivisesti.
- **Toteutetaan suvaitsevainen mahdollisuuksien maakunta.** Varmistetaan, että maahanmuuttajien, maassamuuttajien ja pidempään alueella asuneiden kesken on aitoa yhteistyötä, osallisuutta ja mahdollisuuksia opiskeluun, työhön ja hyvään elämään.
- **Rakennetaan taiteiden, uudelleen ajattelun ja hyvinvoinnin maakunta.** Luova osaaminen ja ajattelu otetaan osaksi kaikkea tekemistä, uskalletaan kokeilla uutta. Ymmärretään myös taiteen itseisarvo.
- **Ollaan ylpeästi kulttuuri- ja hyvinvointimatkaillen kehto.** Tarjotaan matkailutiemme, ympäristömme ja kulttuurimatkaileukohteemme hyvin ja digitaalisesti paketoituina myös muille.
- **Otetaan luontoloikka.** Nähdään saariston, luonnon ja kaupunkien lähekkäin tarjoamat mahdollisuudet lähivirkistytymiseen. Huolehditaan, että Varsinais-Suomen luontoa ja ympäristöä, Saaristomerta, käytetään kestävästi ja suojellaan parhaalla mahdollisella tavalla. Ympäristön tila on meille kilpailutekijä.
- **Ollaan ilmastoratkaisujen maakunta.** Nähdään ilmastonmuutoksen vaatimat muutokset mahdollisuuksina ja ideoidaan uutta toimintaa ja työllisyyttä alueelle.
- **Tehdään maakunnasta kestävä ja terveellisen ruokatuotannon tarjoilija.** Ennakoidaan ja hyödynnetään muutokset kasvukaudessa, lisätään kasviperäistä ja vähennetään eläinperäistä tuotantoa. Toteutetaan siirtymä onnistuneesti ja toimijoita tukien. Brändätään ruokatuotanto vetävästi - "osta varsinaissuomalaista!"

VAHVUUDET

- **Monipuolinen koulutustarjonta sekä korkeatasoinen akateeminen osaaminen:** väestön korkea koulutustaso.
- **Erittäin vahvaa teollisuustuotanto- ja teknologiaosaamista,** joka hyödyntää perinteistä ja nykyteknologiaa: meriteollisuus, lääke- ja terveysteknologia, ympäristöteknologia. Merkittävää rahtiliikennettä.
- **Monipuolinen elinkeino- ja työpaikkarakenne.**
- **Vahva maakuntakeskus,** Turku, **sekä seutukeskukset** Loimaa, Parainen, Salo ja Uusikaupunki: palveluja ja elinvoimaa.
- **Sijainti porttina Eurooppaan:** hyvät yhteydet, erityisesti yhteys Tukholmaan.
- **Vanhaa, kansainvälistä kulttuuria** ja positiivista "life style" -kiinnostusta: historiallisesti kerroksinen kulttuuriympäristö luo vetovoimaa.
- **Väestön monimuotoisuus,** kaksikielisyys, monikulttuurisuus.
- Varsinaissuomalaisilla on **vahvat juuret maakuntaan.**
- Aktiivinen ja toimiva **kansalaisyhteiskunta.**
- **Arjen turvallisuus on hyvällä mallilla.**
- **Ainutlaatuinen saaristo ja Saaristomeri** ja hyvä alueellinen ympäristöyhteistyö, luonto lähellä kaupunkia.
- **Monipuolinen ja rikas ruokasektori** ja luonnonvara-alat.
- **Nuorten määrä maakunnassa.** Useita nuoria innokkaita poliitikkoja, vaikuttajia ja kansalaisaktiiveja.

Muutos-tekijät	Skenaario 1: Varsinais-Suomi suojautuu	Skenaario 2: Varsinais-Suomi on luotettava rivitoimija	Skenaario 3: Varsinais-Suomi on aktiivinen ratkaisija
Kunnat	Kriisikuntien määrä kasvaa. Kunnat yrittävät selviytyä ja niiden katse on ”sisään päin”. Turku taantuu ja muutkin kunnat kuihtuvat.	Kuntien talous tasapainottunut. Osa kunnista tekee yhteistyötä. Investointeja lähtenyt liikkeelle.	Kuntien talous on vakaalla pohjalla ja ne investoivat tulevaisuuteen. Kuntien välinen yhteistyö hyvää ja aktiivista.
Työllisyys	Työttömyys kasvaa, rakennetyöttömyys lisääntyy. Erityisesti maahanmuuttajien on hyvin vaikea löytää työtä.	Rakennetyöttömyys on vähentymässä ja kohtaanto parantumassa kaikkien työnhakijaryhmien osalta.	Maakunta houkuttelee osaajia, täystyöllisyys on lähellä. Myös maahanmuuttajilla ja kansainvälisillä osaajilla on yhtäläiset mahdollisuudet löytää työtä.
Yritystoiminta	Meri- ja telakkateollisuus eivät kannata, uusia menestyjiä ei nouse. Yritysten pääkonttorit ovat siirtyneet muihin maakuntiin. Toimijat ovat lähinnä pk-yrityksiä, jotka toimivat paikallisesti.	Meri- ja bioalojen kehitys vakaata, uusien toimialojen kehittymiseen panostetaan. Houkuttelemme muutamia suurempien yritysten konttoreita alueelle.	Vahvat toimialat (meri, bio, lääke) menestyvät, uusia menestyjiä syntyy (esim. matkailu, turvallisuus). Yhä useampi kansainvälisesti toimiva yritys perustaa konttorin myös Varsinais-Suomeen.
Osaaminen	Tekniikan osaajat jättävät maakunnan, osaaminen siiloutuu eikä kokeiluille tai poikkiteieteelliselle yhteistyölle ole resursseja. Panostus tutkimus- ja kehitystyöhön laskee.	Tekniikan osaaminen on vahvistumassa, eri osaamisalojen yhteistyö lisääntyy, TKI-panostukset kasvavat.	Tekniikan osaaminen on vahvaa ja eri osaamisalat täydentävät toisiaan luovasti. TKI-panostukset ennätysellisiä.
Teknologia	Digitalisaatiosta hyötyvät vain parempiosaiset.	Digitalisaatio etenee tasa-arvoisesti.	Palvelut asukkaalle tuotetaan laadukkailla digipalveluilla. Digitalisaatio on yhteisöllistä ja siinä yhdistyy fyysinen kohtaaminen ja palvelutuotanto.
Väestö	Väestökehitys kääntyy negatiiviseksi ja väestö ikääntyy. Syrjäytyneiden määrä kasvaa, sosiaalinen integraatio epäonnistuu. Asukkaisiin kohdistuva tuki on lähinnä hallinnollista viranomaistukea. Varsinaissuomalaisilla on aikaisempaa enemmän terveyshuolia.	Syrjäytyminen vähenee, maahanmuuttajien määrä lisääntynyt, integraatio etenee. Toteutetaan kokeiluja, joiden kautta pyritään tukemaan aktiivista kansalaisuutta. Huoltosuhde pysyy ennallaan.	Hyvinvoiva ja onnellinen, monikulttuurinen väestö. Ikäryhmien voimavarat tunnistetaan: ihmisillä on vahva kokemus omasta merkityksellisyydestä, voimista ja elämänhallinnasta. Väestö on tervettä. Varsinais-Suomi houkuttelee uusia asukkaita kansallisesti ja kansainvälisesti.
Infrastrukturi	Infra rapautuu ja sitä ylläpidetään mahdollisuuksien mukaan, investointeihin ei ole varaa.	Investoinnit fyysiseen ja digitaaliseen infraan takaavat maakunnan kehittymisen. Monipaikkaisuus on yksi maakunnan valteista.	Investoinnit takaavat toimivan ja kehittyvän fyysisen ja digitaalisen infrastruktuurin. Paikkariippumattomuus on elämisen ja työskentelyn normi.
Maatalous	Ilmastonmuutoksen tuomiin muutoksiin ei pystytä vastaamaan, tuotanto ei ole monipuolistunut ja sen volyymi vähenee.	Maatalous on onnistunut voittamaan suuren osan ilmastonmuutoksen tuomista muutoksista ja kehittyvä vähitellen.	Maatalous kehittyä ja perustuu kestävään, monipuoliseen ja -lajiseen tuotantoon. Varsinais-Suomesta on muodostumassa Euroopan ruoka-aitta.
Luonto / saaristo	Luonnonmullistukset seuraavat toisiaan, toipumista ilmastonmuutoksesta ei tapahdu. Resurssit luontoa suojeleviin panostuksiin ovat vähissä. Saaristomeren tila heikkenee edelleen.	Luonnon merkitys ymmärretään, ja panostetaan luonnon suojelemiseen ja sen ehdoilla tapahtuvaan hyödyntämiseen. Luonnon terveysvaikutukset ymmärretään ja niihin ohjataan. Saaristomeren kuormitus vähenee ja meren tilan heikkeneminen on pysähtynyt.	Luonnonsuojelu ja luonnon hyödyntäminen virkistykseen ja matkailuun toimivat käsi kädessä menestyksekkäästi ja kestävästi. Luonto on erottamaton osa maakunnan asukkaiden hyvinvointia. Saaristomeren tila on kehittynyt suotuisasti ja paranee koko ajan.
Yhteistyö	Toimijat kilpailevat vähentyvistä resursseista, yhteistyörakenteet rapautuvat. Sektoreiden välillä on epäilyä rooleista, vastuista ja mahdollisuuksista. Kumppanuus ei kannata.	Yhteistyö toimijoiden kesken on toimivaa ja yhteistyörakenteet kehittyvät jatkuvasti. Eri sektorit tunnistavat toistensa roolit ja toimivat asiakohtaisesti hyvin yhteen.	Maakunta profiloituu kumppanuuden kentäksi sekä kotimaisella että Euroopassa. Kansalaisyhteiskunta, julkinen ja yksityinen sekä tutkimussektori ovat muodostaneet luontevia ja jatkuvasti toimivia ekosysteemejä.

	TAVOITE		TOIMENPIDE
PUHTAIDEN RATKAISUJEN, INNOVAATIOIDEN JA KESTÄVÄN KASVUN HILLINEUTRAALI EDELLÄKÄVIJÄ	1. Maakunnan kilpailupotentiaali ja innovaatiokyvykyys moninkertaistuu, kun korkeakoulujen, toisen asteen oppilaitosten, yritysten, julkisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyö synnyttää ratkaisuja globaaleihin ympäristöhaasteisiin.	1	Tuodaan vihreän siirtymän innovaattorit ja sijoittajat yhteen kokeilemaan uusia toimintamalleja ja -tapoja ja etsimään avauksia yhteistyölle.
		2	Toteutetaan pilotointi- ja demonstraatiokohteita, joilla edistetään alueen ympäristö- ja ilmasto- ja ilmastohaasteiden ratkaisujen kaupallistamista ja levittämistä.
	2. Bio- ja kiertotalous on kannattavaa liiketoimintaa. Uudet bio- ja kiertotalouden toimialamme sekä hiilineutraali energijärjestelmä ovat vankassa asemassa maakunnan elinkeinorakenteessa.	3	Vauhditetaan kiertotalous- ja vähähiilisyysratkaisuja julkisten hankintojen avulla: kehitetään vuoropuhelua toimijoiden välillä ja parannetaan uusien vaatimusten ja tarpeiden ennakoitavuutta.
		4	Perustetaan kuntien kanssa yhteistyössä paikallisia ja alueellisia bio- ja kiertotalousekosysteemejä.
		5	Rakennetaan hiilineutraalia energijärjestelmää Varsinais-Suomen ilmastotiekartan mukaisesti.
		6	Tehdään Varsinais-Suomesta maatalouden kestävien ratkaisujen pilotointialue: lisätään vaikuttavimpien viljelymenetelmien käyttöä ja kokeillaan ennakkoluulottomasti uusia ratkaisuja.
		7	Tuotetaan avoin Saaristomeren ja sen valuma-alueen seuranta- ja monitorointijärjestelmä, joka hyödyntää ravinnevaluma- ja ravinnekuormitustietoja.
	3. Itämeren alueen ympäristö- ja ilmastokestävin maatalous puolittaa ravinnevalumat ja parantaa Saaristomeren tilan tyydyttävästä hyvään.	8	Tehdään varsinaissuomalaisesta ympäristövastuullisesti tuotetusta ruoasta vahva brändi.
		9	Lisätään maatalouden virtojen hyödyntämistä biolaitoksissa, lannan prosessointia, sekä edistetään sekoitevelvoitteen käyttöönottoa.
		10	Tehdään Varsinais-Suomesta monipaikkaisuuden edelläkävijä, jossa on myös saaristossa ja maaseuduilla hyvä digitaalisten ja liikkumisen yhteyksien saatavuus ja jossa kehitetään uusia tapoja etätöiden tekemiseen, yrittäjyyteen ja osallistumiseen.
	4. Kaupungit ja maaseudut toimivat tasapainoisesti rinnakkain ja kehittyvät omista lähtökohdistaan käsin.	11	Kehitetään maakunnan laajuinen joukkoliikennejärjestelmä, joka muodostuu seudullisista ratkaisuista ja eri liikennemuotojen solmupisteistä.
		12	Edistetään ja kokeillaan uusia kestäviä liikkumisen tapoja ja logistiikan ratkaisuja.
		13	Huolehditaan, että maakunnassa ja maakunnasta liikkuminen on sujuvaa varmistamalla tie- ja katuverkon kunto, sekä muun muassa Tunnin junan rakentamisrahoitus, paikallisjunaliikenteen käynnistäminen sekä lentokentän ja satamien toiminta.
		14	Parannetaan pyöräliikenteen yhteyksiä ja edellytyksiä koko maakunnassa.
5. Sujuvat liikkumisratkaisut edistävät toimivaa ja kestävää arkea koko maakunnassa.	15	Tunnistetaan uusia yhteistyön, rahoituksen ja viestinnän keinoja, joilla voidaan vahvistaa maakunnan toimijoiden työtä heikommassa asemassa olevien väestöryhmien ja esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisemiseksi.	
	16	Rakennetaan tehokasta kotouttamistoimintaa: otetaan maahanmuuttajat osaksi yhteiskunnan toimintaa ja tuetaan opiskelua ja työllistymistä.	
	17	Rakennetaan varsinaissuomalaisen osallisuuden toimintamalleja, jotka tukevat aktiivista kansalaisuutta ja yhteisöllisyyttä.	
	18	Korostetaan väestön monikielisyyden vahvuuksia ja mahdollisuuksia palveluissa, matkailussa ja yritystoiminnassa.	
	19	Toteutetaan selvitys osallistavan ja ennakoivan maakunnallisen palveluverkkosuunnittelun tarpeista ja mahdollisuuksista.	
	20	Varmistetaan kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyöllä, että molempien tuottamat palvelut ovat vahvasti ja tunnustetusti osana kuntien palveluvalikoimaa.	
6. Väestöryhmien potentiaali tunnustetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tukien.	21	Varmistetaan mahdollisuus jatkuvaan oppimiseen ja kehittymiseen sekä työelämään siirtymiseen muun muassa oppilaitosten työelämä- ja yritys yhteistyön, joustavien opintokokonaisuuksien, kehittyvän ohjauksen ja eri koulutustasojen välisten opintoväylien avulla.	
	22	Vahvistetaan ja rakennetaan lisää suoria rekrytointikanavia ja työharjoittelumalleja oppilaitosten ja yritysten välille, jotta vastavalmistuneilla on väyliä nopeaan työllistymiseen maakunnassa.	
	23	Muodostetaan oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä edistäviä ekosysteemejä.	
	24	Parannetaan kulttuurin monialaista saavutettavuutta ja tuetaan kuntien kykyä ja osaamista tuottaa, hankkia ja mahdollistaa kulttuuri- ja taidepalveluja.	
7. Saavutettava ja tehokas, tunnistettuihin tarpeisiin perustuva palveluverkko toimii arjen tukena. Ennaltaehkäisevään tukeen panostetaan koko elämänkaaren ajalla.	25	Lisätään kuntien yhteistyötä ulkoilu-, liikunta- ja retkeilypaikkojen kokonaisuuden kehittämisessä ja laaditaan kehittämisen tueksi maakunnallinen ohjelma.	
	26	Tuetaan kunnissa tehtävää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä kulttuurin, luonnon ja elinympäristön hyvinvointivaikutusten sekä terveellisten elintapojen ottamiseksi entistä vahvemmin osaksi maakunnan asukkaiden elämää.	
JOKAISALLE HYVINVOINNIN MAHDOLLISUUKSIA TARJOAVA YHTEISÖLLINEN MAAKUNTA	8. Maakunnan korkea ja monipuolinen osaaminen kanavoituu alueen hyvinvoinniksi. Jatkovaa oppimista ja elämäkokemusta arvostetaan.	21	Varmistetaan mahdollisuus jatkuvaan oppimiseen ja kehittymiseen sekä työelämään siirtymiseen muun muassa oppilaitosten työelämä- ja yritys yhteistyön, joustavien opintokokonaisuuksien, kehittyvän ohjauksen ja eri koulutustasojen välisten opintoväylien avulla.
		22	Vahvistetaan ja rakennetaan lisää suoria rekrytointikanavia ja työharjoittelumalleja oppilaitosten ja yritysten välille, jotta vastavalmistuneilla on väyliä nopeaan työllistymiseen maakunnassa.
	9. Väestö voi hyvin. Ainutlaatuisella monimuotoisella luonnolla, elinympäristöllä ja kulttuurilla on vahva rooli asukkaiden hyvinvoinnin, onnellisuuden ja terveyden edistämisessä.	23	Muodostetaan oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä edistäviä ekosysteemejä.
		24	Parannetaan kulttuurin monialaista saavutettavuutta ja tuetaan kuntien kykyä ja osaamista tuottaa, hankkia ja mahdollistaa kulttuuri- ja taidepalveluja.
		25	Lisätään kuntien yhteistyötä ulkoilu-, liikunta- ja retkeilypaikkojen kokonaisuuden kehittämisessä ja laaditaan kehittämisen tueksi maakunnallinen ohjelma.
		26	Tuetaan kunnissa tehtävää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä kulttuurin, luonnon ja elinympäristön hyvinvointivaikutusten sekä terveellisten elintapojen ottamiseksi entistä vahvemmin osaksi maakunnan asukkaiden elämää.

YHDESSÄ TEKEMISEN JA TIETOON PERUSTUVIEN PÄÄTÖSTEN MAAKUNTA	10. Edelläkävijyyden verkostoyhteistyössä tuo sektorit jatkuvaan vuorovaikutukseen ja vahvistaa kehitysmuotoisuuksia ja sopeutumiskykyä.	27	Lisätään verkostojohtamisen osaamista ja rakennetaan Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumista maakunnan organisaatioiden aktiivisesti yhdessä tuottama verkostojen ja tavoitteellisen yhteiskehittämisen kokonaisuus.
	11. Asukkailla on perustaidot ja -tiedot vaikuttavaan kansalaisuuteen. Viestintä on selkeää ja saavutettavaa ja yhteistyöhön voi turvallisesti mielin luottaa.	28	Otetaan käyttöön konkreettisia keinoja ja malleja aktiivisen kansalaisuuden ja keskustelun lisäämiseksi yhteistyössä muun muassa vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa.
		29	Parannetaan palvelumuotoilulla erityisesti julkisen sektorin osaamista tuottaa saavutettavaa ja selkeäkielistä digitaalista tietoa.
	12. Osallistuminen kuuluu kaikille ja keskustelu rakentaa yhteisen henkeä. Kansalaisyhteiskuntaa kuuleva valmistelu tekee vuorovaikutuksesta ja vaikuttamisesta arkea.	30	Vahvistetaan julkisen sektorin vuorovaikutusosaamista ja toteutetaan kokeiluja, jotka tukevat tekemisen demokratiaa myös kausiasukkaat huomioiden.
13. Maakunnan kehittämistä tukevat modernit ja avoimet tietokäytännöt. Tarvittava tieto tuotetaan oikeaan aikaan ja oikeassa muodossa, niin että se on tietolustoilla avoimesti saatavilla.	31	Jaetaan avointa tietoa ja panostetaan sen hyödyntämiseen, parannetaan datan yhteentoimivuutta ja suositaan avoimen lähdekoodin ratkaisuja.	
	32	Kerrotaan päätöksenteon valmistelusta ja tehtyjen päätösten perusteluista ymmärrettävästi.	
MUUTOKSIA ENNAKOIVA JA KASVUHAKUINEN DIGIMAAKUNTA	14. Korkeakoulujen, yritysten ja julkisen sektorin yhteisissä kehittämissyhtiöissä syntyy huipputuotteita, -palveluita ja -sisältöjä, jotka vahvistavat maakunnan elinvoimaa.	33	Laaditaan maakunnallinen tutkimus-, kehitys- ja innovaatioyhteistyön tiekartta, joka tuo yritykset, korkeakoulut ja julkisen sektorin yhteen.
		34	Rakennetaan kokeilualustoja lupaaville uusille ideoille ja innovaatioille erityisesti lääke- ja terveysteknologian, sinisen talouden ja ruokaketjujen aloilla.
	15. Korkean tuottavuuden työ ja yrittäjyys lisääntyvät koko maakunnassa muun muassa digitaalisten palvelujen ja infrastruktuurin sekä vahvan digiosaamisen avulla.	35	Selvitetään kuntien digitaalinen kypsyys, tuetaan yrityksiä ja kuntia digitalisaation mahdollisuuksien tunnistamisessa ja niiden digikyvykkyyksien kehittämisessä.
		36	Tehdään Varsinais-Suomesta maan yrittäjämönteisin maakunta: kutsutaan yritykset kehittämistoimenpiteisiin mukaan ja tuetaan yhteistyötä yritysten, kuntien ja kehitysyritysten välillä.
	16. Talous ja elinkeinot kasvavat ja menestymme globaaleilla markkinoilla olemalla kansainvälinen ja avoin maakunta.	37	Tehdään maakunnan elinkeinot ja osaaminen tutuksi kansainvälisissä medioissa ja areenoilla.
		38	Luodaan kansainvälistyviä yrityksiä palveleva konsepti, jossa yhdistetään verkostoituminen, valmennus ja julkiset Team Finland -palvelut.
	17. Maakunta houkuttelee yhä enemmän osaajia niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.	39	Tuetaan paikkariippumattoman rekrytointikulttuurin käyttöönottoa ja poistetaan paikkariippumattoman työnteon esteitä.
		40	Ennakoidaan kärkitoimialojen osaamistarpeet, luodaan rekrytoijille sujuvia polkuja kansainvälisten osaajien rekrytointiin ja haastetaan työnantajat palkkaamaan Varsinais-Suomessa opiskelevia kansainvälisiä opiskelijoita.
		41	Luodaan olosuhteet, jotka edistävät toimijoiden kiinnittymistä alueelle ja viestitään kansallisesti ja kansainvälisesti hyvistä elämän ja yrittämisen edellytyksistä Varsinais-Suomessa: palveluista, työ- ja tutkimusympäristöstä, turvallisuudesta ja ainutlaatuisesta ympäristöstä.
	18. Maakunnan kehittäminen tapahtuu luonnon kanssa sopusoinnussa ja sen arvot huomioiden. Luonnon monimuotoisuuden tukeminen nähdään välttämättömyytenä ja sitä tuetaan myös digitalisaation ja ennakkoinnin keinoin.	42	Otetaan käyttöön ja etsitään keinoja, joilla luonnon monimuotoisuutta parannetaan yritysten ja kuntien vastuullisuus- ja kestävyystavoitteiden kautta.
43		Tehdään Varsinais-Suomesta kestävä matkailun edelläkävijämaakunta.	
44		Kunnat, valtio ja maanomistajat toteuttavat yhdessä luonnon monimuotoisuutta lisääviä toimenpiteitä ja perustavat riittävän kattavan suojelu- sekä viherrakenneverkoston.	